

GİRİŞ

İnsanoğlu s¼rekli bir değişim ve gelişim içindedir. Bu değişim ve gelişimlere paralel olarak ihtiyaçları da değişmektedir. Çocuklara sunulan olanaklarda çoğalmıştır. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına göre çocuk edebiyatı da önemli gelişmeler kaydetmiştir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışmada ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki edebi metinler üzerinde durulacaktır. Genel itibariyle metinlerin asıl muhatabı olan, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlamada ve geçmişten getirdiğimiz değerlerimizi kazanmada bu metinlerin seçimi son derece önemlidir. Metinlerin çocukların algılama düzeylerine uygun olarak seçilmelidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin hemen hemen tamamını ilgilendiren Türkçe kitaplarındaki edebi metinlerin değerlendirilmesi ve çocuğun kişilik gelişimine nasıl bir katkı sağladığının incelenmesidir.

Bu amaçla metinler hem biçim hem içerik açısından incelenmiştir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Tezimizin evreni ilköğretim 5. Sınıf Türkçe kitaplarıdır. Tezimizin örneklemini ise Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 18/07/2005 tarih ve 247 sayılı kurul kararı ile 2005-2006 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilen Mustafa AKINCI, Halil ASLANTAŞ, Mehmet AZİM'in ders kitabıdır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İncelenen kitap Milli Eğitim tarafından okullara dağıtılan İlköğretim Beşinci Sınıf Türkçe kitabıdır. Kitap 2005-2006 öğretim yılından itibaren beş yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

AraŐtırmada metinler tek tek değerlendirildi. Sonra da genel bir değerlendirilme yapıldı. Ders kitabı incelenirken, konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzlarının değerlendirme ölçütleri esas alınarak yapıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH İÇİNDE EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ

I. EDEBİYATIN TANIMI

Edebiyat kelimesi Arapça bir kelime olan “edeb” kelimesine “-at” (Arapça çoğul eki) getirilmesiyle oluşturulmuştur. Arapça telaffuzu “edebiyat”tır.

Edebiyat, “davet”, hususi olarak “yemeğe davet” manasını taşıyan “edb” anlamına gelir. C. Nallino’ya göre El-Misbahü’l münir yazarı “edebi” “nefis riyazatı ve iyi ahlak” karşılığı olarak almış ve Ebu Zeydül’l-Ensari’den naklen “güzel bir nefis riyazatı ve herhangi bir fazilet” manalarına geldiğini bildirmiştir. Edebiyat daha da kuşatıcı bir şekilde, Kitabü’t-ta’rifat yazarı Cürcani’ye göre, “herhangi bir yanlış düzeltmeye yarayan bilgi...” demektir. C. Nallino’nun kaynakları arasında bu kelime ile ilgili en geniş bilgi Murteda ez-Zabidi’nin Kamüs şerhinde yer alıyor: Edeb; halk arasında hüküm süren en güzel ahlak, insanı fenalıklardan sakındırıp iyiliğe sevk eden meleke, güzel huy ve hayırlı amel manalarına da geliyor.

Başka kaynakları takip edersek şu bilgilerle karşılaşacağız:

Çok eski çağlarda “davet” manasına gelen “edb” İslamıktan bir yüzyıl önce, zariflik ve ahlakla ilgili edeb kelimesini doğurmuştu. Bu mana Emevîler’in son Abbasiler’in ilk yıllarına kadar sürdü.

Demek ki edebiyat kelimesi yüzyıllar boyunca Araplar arasında iyi ahlak, dil ile ilgili ilim olarak kabul edilmiştir.

Edebiyat kelimesi, dilimizde bu manaların hemen hepsi ile karşımıza çıkabilir.

Katip Çelebi de “ilmü’l-edeb” başlığı altında yaptığı tariflerle edebiyatı şöyle tanımlar: “Arap dilinde söz ve yazı bakımından yanlış düşmekten sakınıp korunmaya yarayan ilimdir.” Bu tanımın arkasından şunu ekler: “edeb ilimi, o ilimdir ki söz ve yazıda hataya uğramaktan kurtulmak onunla mümkün olur”¹ diyor.

¹ M. K. BİLGEGİL, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Enderun Kitabevi, İstanbul, B.2, 1989, s.4.

Şinasi' ye göre ise bu sanat dalı insana iyi huy öğreteceği için “edeb” adını almıştır. Bununla uğraşanlara “edib” denmesi de aynı sebeptendir.

Namık Kemal, edebiyata faydacı bir noktadan bakar. Edebiyatsız millette dilsiz insana benzer. Namık Kemal için edebiyat “sosyal fayda sağlamakta bir vasıta”² dır. Zira o “bir milletin kuvve-i natıkasıdır”.

Şemsettin Sami Bey edebiyatı bir lisanın doğru bir şekilde söylenmesinden okunup yazılmasından ibaret olduğunu söyler.

Muallim Naci, edebi eserin hem mana hem şekil bakımından mükemmelliğini isteyen yazarlarımızdandır. Ona göre edebiyat: Belig sözler ve belig sözler telifi için tutulan usuldür.³

Tevfik Fikret bu konuda “ben edebiyatı bir sanat-ı nefisedir diye bilirim de ona dair olan mütaleatımı hep o noktadan sonra idare etmek isterim”⁴ der.

Yahya Kemal; “Sade Bir Görüş” başlıklı musahabe ile edebiyat sözünün şiir ve nesir sanatını içine aldığı, bunların yazı marifetinden başka bir mahiyeti bulunduğunu, bunun da ancak manevi hayatla ilgili olduğunu bildirir ve “Eski Türklerin manevi bir hayatı varken bir edebiyatı vardı, yeni Türklerin ancak manevi bir hayatı olursa edebiyatı olur.”⁵ diyordu.

M. Kaya BİLGEGİL edebiyatı, edep kelimesinden alıp Yahya Kemal'e kadar getirmiş ve sonuç olarak edebiyatın dilimizde sıra ile şu manalara geldiğini tespit etmiştir:

1. Ahlakî bir mana,
2. Dile ait ilimler,
3. Güzel yazma sanatı ve onun öğretimi,
4. Edebî yazılar,
5. Bir mevzu ile ilgili neşriyat,

Lüzumsuz yere sözü uzatmak, edada tasannua düşmek.”⁶

Edebiyatın sözlük anlamı şunlardır:

1. Olay, duygu, düşünce ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.

² M. TEKİN, Roman Sanatı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001, s.5.

³ M. NACI, İstılahat-ı Edebiye, (Hazırlayan: Y. SARAÇ), İstanbul, 2004.

⁴ M. K. BİLGEGİL, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Enderun Kitabevi, İstanbul, B.2, 1989, s.14.

⁵ Y. K. BEYATLI, “Sade Bir Görüş”, Dergah, C.I., S.9. İstanbul, 1337. s.1-2.

⁶ M. K. BİLGEGİL, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Enderun Kitabevi, İstanbul, B.2, 1989, s.1-19.

2. Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür.

3. mec. İçten olmayan. gereksiz, boş sözler.

Edebiyat etkisi ya da güzelliği bakımından değer taşıyan yazılara denir. Cemil Meriç'e göre edebiyat, "her şeyi kucaklayan bir sanat. Frenklerin tabiriyle Sanatların sanatı."⁷

"Yakup Kadri de edebiyatın tanımı ve görevi ile ilgili şunları söyler: "Edebiyatın eğer bir vazifesi varsa, insana iyi hissetmesini daha iyi hissetmesini öğretmesidir."⁸ Edebiyat söz ve anlamı, insan karakterinin en büyük duygularını, bunları dinleyenleri ve okuyanları çok ilgili kılacak surette söylemek ve yazmak sanatı olarak da tanımlanabilir.⁹

Edebiyat, olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla biçimlendirilmesi sanatıdır. Yani insanda estetik duyguyu heyecana getirecek değerlerden oluşturulmuş şiir, sahne eseri, öykü, roman, söylev gibi nazım ya da düz yazı halindeki eserlerin hepsidir.¹⁰ "Edebiyat; malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebi ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır."¹¹

Edebiyat bir ulusun ruhunu yaşam biçimini gösterir. "Ulusal ruhu, ulusal hayatı görmek için en içten bir ayna sayılabilir: Bir ulus hayatı nasıl görüyor nasıl düşünüyor nasıl duyumsuyor? Biz bunu en doğru ve canlı olarak o ulusun düşünce kalem ürünlerinde bulabiliriz."¹²

⁷ C. MERİÇ, Türk Edebiyatı Vakfı Çarşamba Sohbetleri, (<http://www.cemilmeric.net/fildisikule/carsambasohbetleri.htm> -18.04.2008)

⁸ İ. ENGİNÜN, Editör H. UÇ, "Edebiyat Niye Lazım?", Türk Edebiyatında Deneme, Ankara, 2004, s.215.

⁹ M. ÜNLÜ, Ö. ÖZCAN, Türk Dili ve Edebiyatı, İnkılap Yayınları, Ankara, 2001, s.11.

¹⁰ ÜNLÜ, ÖZCAN, s.14.

¹¹ Z. GÜREL, F. TEMİZYÜREK, N. K. ŞAHBAZ, Çocuk Edebiyatı, Öncü Basımevi, Ankara, 2007, s.17.

¹² M. F. KÖPRÜLÜ, Editör Ö. ÜNLÜ, "Türk Edebiyatı Tarihi", s.16.

II. ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

A) DÜNYADA ÇOCUK EDEBİYATI*

Çocuk edebiyatının tarihine baktığımızda salt çocuklara özgü kitapların yazımına ve yayımına oldukça gecikerek başlanmış olduğunu görüyoruz. Bu konuda ilk bilinçli ve önemli girişimlere geçen ülkeler arasında başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri olmak ile İskandinav ülkelerini sayabiliriz.

16. yüzyıla gelinceye değin ne Türkiye’de ne de başka ülkelerde çocukların hedef alındığı bir edebiyat ürünü yoktu. Çocuklara uygun eserlerin yazılıp yazılmamasıyla ilgili tartışmaların başladığı bu yüzyılda, Avrupa ülkelerindeki kiliseler, çocukların dinsel yayınlar dışındaki kitaplar okumalarına karşı çıkıyorlardı.

Dünyadaki birçok ülkede uzun yıllar çocukların ders kitapları dışında herhangi bir kitap okumaları hoş karşılanmamıştır. Ne var ki daha 15. yüzyılın ortaları ile 16. yüzyılın başlarında tutucu düşünürlerin ve din adamlarının bu geleneksel tutumlarına karşı çocukların ilgilerini çeken bir takım yayınların ortaya çıkması önlenememiştir. Gerek anlatım gerekse resimleme bakımından pek basit bir biçimde hazırlanan bu kitaplar daha çok “Robin Hood”, “Tom Thumb” gibi hal hikâyelerinden esinlenerek yazılan eserlerdir. Bunların yanında, Aisopos (Ezop)’un hayvan hikâyeleri de çocuklarca çok okunan eserler arasında yer almaktadır.

İngiltere’de özel olarak çocukların serbest okuma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hazırlanan eserlerin yayımı 17. yüzyılda başlamıştır. Bu kitaplar eski çağlara ilişkin efsaneleri, orta çağın ünlü hikâyelerini ve peri masallarını içeriyordu. “Ali Baba ve Kırk Haramîler”, “Alâattin ve Lâmbası”, “Gemici Simbad” gibi “Bin bir Gece Masalları”ndan yararlanılarak kaleme alınan masallar bu tür masallar arasında sayılabilir. Ucuza satılan ve dört formayı geçmeyen bu eserlerden bir bölümü ABD’de de çoğaltılmış ve büyük bir ilgi görmüştür.

Ancak dil ve anlatım bakımından oldukça kuru ve sıkıcı olan bu yapıtlar bir takım ahlâk kurallarının topluma benimsetilmesi gibi bir dinsel kaygıyla oluşturulmuş

* Bu bölüm Mustafa Ruhi ŞİRİN’in Çocuk Edebiyatı, İbrahim KIBRIS’in Çocuk Edebiyatı, Zeki GÜREL-Fahri TEMİZYÜREK-Namık Kemal ŞAHBAZ’ın Çocuk Edebiyatı, Alemdar YALÇIN-Gıyasettin AYTAS’ın Çocuk Edebiyatı adlı eserlerinden derlenmiştir.

kitaplardı. Bu nedenle henüz çocukların dünyasına seslenen yapıtlar olma özelliğine kavuşmamışlardı.

Çocuk eğitimi alanında kimi eğitimcilerin düşünceleri ve tavsiyeleri giderek çocuk edebiyatı anlayışında önemli bir takım değişmelere yol açtı. Özellikle John Locke Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler (Some Thoughts Concerning Education) adlı eserinde ileri sürdüğü düşünceler ve ortaya koyduğu gözlemler ile çocuk kitapları yazar ve yayımcılarını derinden etkilemişti.

İngiltere’de 18. yüzyıl başlarında küçük okurların kendilerine göre bir dünyaları olduğu gerçeğinden hareket ederek onlar için yayımlanacak kitaplarda gerek içerik gerekse biçim bakımından bir takım özelliklere önem verilmesi görüşü artık yaygınlık kazanmış bulunuyordu. Bu alanda emeği geçenler arasında başta John Newbery’nin adını anmak gerekir. Onu küçük çocuklar için hazırladığı birçok şarkı ve tekerlemeyi de içeren “Ana Kaz” (Mother Goose) başlığı altında yayımlanan kitapçıkları bugün bile zevkle okunan eserler arasında yer almaktadır.

Bugün hâlâ çocuk klâsikleri arasında önemli bir yer tutan eserlerinde bu yüzyılda yayımlandığını görüyoruz. Gerçekten Daniel Defoe’nun “Robinson Crusoe”, “Johann David Wyss’in , “İsviçreli Robinson Ailesi” (Swiss Family Robinson), Jonathan Swift’in “Gulliver’in Gezileri” (Gulliver’s Travels) adlı eserleri hep bu yüzyılın başlarında yayımlanmıştır.

19. yüzyıla gelindiğindeyse, İngiltere bu alanda ürün veren pek çok yazarla karşılaşılır. Âlice Harikalar Ülkesinde adlı yapıtıyla Lenis Carroll, David Copperfield adlı yapıtıyla Charles Dickens, Tom Brown’ın Okul Günleri adlı yapıtıyla Thomas Hughes, Küçük Prens, Küçük Lord adlı yapıtlarıyla Brunett-Mrs Frances Hudgson ve Ormanların Çocuğu ve Çengel adlı yapıtlarıyla Rudyard Kipling bu yazarlardan birkaçıdır.

İngiliz çocuk edebiyatında, gittikçe daha çok anlaşılabilir bir başka nokta ise çocuk şiirlerinin farklı bir anlayışla yazılması gerektiğine dair düşüncelerin benimsenmesidir. Özellikle küçük yaşlardaki çocukların soyut ve sanatlı kavramları anlayamadıkları, dolayısıyla şiirden bir zevk alamadıkları anlaşıldı. Oysa şiir çocukların duygusal zekâsını geliştiren, eğitimde bazı temel alışkanlıkları ve olumlu davranışları pekiştiren önemli bir eğitim aracıydı. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra İngiliz çocuk edebiyatında çocuk şiirlerinin gittikçe daha çok yaygınlaştığı görülmüştür.

Bu eserler zamanla oylum dil ve anlatım bakımından değişikliklere uğrayarak çeşitli ülkelerde yaşayan milyonlarca çocuk tarafından ilgi ve zevkle okunmuştur ve hâlâ okunmaya devam etmektedir.

Fransa'da gerçek çocuk edebiyatının Charles Perrault'un peri masallarıyla başladığı söylenebilir. Daha önceki yıllarda Fransız çocukları genellikle La Fontaine'in "fabl"larıyla yetinmekte idiler. Bu ülkede J. J. Rousseau görüşleriyle çocuk edebiyatında uğraşanları derinden etkilemiştir. Onun ileri sürdüğü düşünce ve ilkeleri benimseyen yazarlar, uzun bir süre eserlerinde daha çok dürüstlük, erdem, özveri gibi temaları işlemeye büyük bir özen göstermişlerdir. Fransız çocuk edebiyatında bu ahlâkî-öğretici tutum etkisini 19. yüzyılda ve hatta 20. yüzyılın başlarında sürdürmüştür.

Öte yandan kimi yazarlar da duygusallığa, kibarlığa ve inceliğe önem vermekle birlikte çocukluk döneminin ruhsal özelliklerine de uygun düşen üzüntülü ve acılı temaları işlemeye çalışmışlardır. Söz gelimi, Mme de Segur'un "Yeni Peri Masalları" (Nouveau Contes de Fees) ve "Sophie" dizisi ile Hector Malot'un "Kimsesizler"ini (Sans Famille) bu eğilime örnek gösterebiliriz. Ancak 19. yüzyılın en ünlü çocuk kitabı yazarı Jules Verne'dir. Aya Seyahat, Kaptan Grant'ın Çocukları, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devriâlem, Mişel Strogoff, İki Sene okul Tatili gibi kitapların yazarı olan Jules Verne, yalnız çocukların değil, büyüklerinde dikkatlerini yeryüzünden denizlere ve göklere yönlendirmiştir.

Almanya'da çocuk edebiyatının oldukça eski bir geçmişi vardır. Bu ülkede küçük okuma ihtiyacını karşılayan eserler dini özellikler taşıyordu. 16. yüzyılda çocuklara seslenen eserler ise öncelikle öğretici ya da öğüt verici nitelikte idi. Daha sonraki yüzyıllarda J.B.Basedow J.F. Herbart F. Froebel gibi eğitimcilerin etkisiyle çocukların özelliklerine ve gelişmelerine uygun eserler yazılmaya başlanmıştır.

Almanya'da 19. yüzyılın ilk dönemlerinde başlayan romantizm akımı ve ulusal kültür kaynaklarından yararlanma eğilimi, çocuk kitabı yazarlarını da etkilemiştir. Bu yüzyıllarda yazılan eserlerde halk şarkılarına, halk şiirlerine, halk masal ve hikâyelerine geniş yer verilmiştir. Örneğin Grimm Kardeşler dünyaca tanınan ünlü masallarını böyle bir ortam içinde yazmışlardır.

Bu ülkede 19. yüzyılın ikinci yarısından başlamak üzere yayımlanan kitapların ortak özelliği daha çok çocukların merak ve ilgilerine ağırlık verilmiş olmasıdır. Bu dönemin en ünlü yazarı Karl May'dir Onun "Kızıl Derililer" ve "Vahşî Batı" gibi

yabancı dillere çevrilmiş serüven romanlarını dünyada milyonlarca çocuk heyecanla okumuşlarıdır.

Rusya’da çocuk edebiyatı, önceleri geleneksel sözlü halk ürünleriyle başlamıştır. Bu dönemde çocuklar dikkate alınarak yazılmış özel eserler bulunmamaktadır. Halk edebiyatı ürünleri olan fabllar, halk masalları ve derleme ürünleri bu sahadaki ilk örnekleri oluşturmaktadır.

1917’deki devrimden önce çocuklar için yayımlanan önemli eserler arasında İvan Krylov’un fablları, A.N. Afanasyev’in derlediği Rus halk masalları, Skazki ve Pyotr Yrshov’un 1942’de İngilizceye “Küçük Kambur At” (The Little Hunchback Horse) adıyla çevrilen Konyok Gorbunok’u bulunmaktadır. Çoğu halk edebiyatından yapılan derlemelerle oluşan bu kitaplara Tolstoy’un dördüncü sınıf öğrencileri için yazdığı ahlâkî hikâyeler ile Vasily Zhukovski’nin çocuklara armağan ettiği şiirlerde eklenebilir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk yazılan çocuk kitaplarının başlıca özelliği ise öğreticiliğe ve belirli ahlâk kurallarının benimsetilmesine yönelik olmaları idi. 19. yüzyılın sonlarına kadar ağırlığını hissettiren dini gelenekler bu ülkede çocuk edebiyatının gelişmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Bununla birlikte Avrupa’da ortaya çıkan yeni eğitim görüşlerinin ışığı altında aynı yüzyılın ortalarında çocuklara özgü eserlerin de yayımı başlamış bulunuyordu. L. M. Alcott ve Mark Twain gibi ünlü yazarların kaleme aldıkları eserler –örneğin “Küçük Kadınlar” (Little Women), “Tom Sawyer” ve “Huckleberry”- İlk Amerikan çocuk klâsiklerinin önde gelenleri arasında sayılabilir.

Başlangıçta öğreticiliğe sonra maddî değerlere öneme verilen Amerikan çocuk edebiyatında 19. yüzyılın sonlarına doğru romantik bir yaklaşımın egemen olduğu görülür. Gerçekten, bu dönemde yazılan eserlerde halk kahramanlarının serüvenleri ve destansı hikâyeler duygusal ve pastoral şiirler ön plâna çıkmıştır. Birçok yazarlar arasında özellikle F.H. Burnett’in “Küçük Lord” (Little Lord Fauntleroy), “Bir Küçük Prenses” (A Little Pirincess) ve “Gizli Bahçe” (The Secret Garden) adlı kiatapları hem bu eğilimin niteliğini hem de bu eğilimin içinde bulunduğumuz yüzyıla kadar uzanan etkisini anlatması bakımından dikkate değer eserlerdir.

Çağımızda Amerikan yayıncılık alanında genellikle ticarî amaçların ön plânda tutulmasının doğal bir sonucu olarak çocuklar için hazırlanan kitaplarda da sürüm

kaygısı önem kazanmıştır. Bu kaygılarla hazırlanmış, bilgi aktaran ve teknolojik yenilikleri açıl原因an çocuk kitapları piyasası kapsamını giderek genişletmiştir. Cep kitapları modası da çocuk yayınlarını etkisi altına almıştır. Yüzyılın ortalarında ilk örnekleri görülen çocuk kitapları kulüpleri yaygın kazanmıştır

“19. yüzyılda dünya çocuk edebiyatına katkıda bulunan bir başka yazar da İtalyan Carlo Colladi'dir Colladi memurluktan emekli olduktan sonra bir marangozun çocuk sahibi olmayla ilgili düşlerini masalımsı bir öyküyle “Pinokyo” adlı yapıtında anlatmıştır. Bugün bile sevilerek okunan Pinokyo, çocuklar için vazgeçilmez bir kökleşik yapıt niteliği kazanmıştır.”¹³

İskandinav ülkeleri de dünya çocuk edebiyatının gelişmesine önemli katkıda bulunmuşlardır. Gerçekten İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlândiya özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarından bu yana çocuk edebiyatı alanında ünlü yazarları ve onun değerli eserleriyle daima dikkatleri üzerlerinde toplamışlardır.

İsveç, uzun yıllar edebiyat alanında genellikle Almanya'nın etkisi altında kalmıştır. Fakat bu ülke çocuk tiyatrosu konusunda çok eski ve köklü bir geleneğe sahiptir. Bu nedenle İsveç çocuk edebiyatı ürünleri arasında ilk ortaya çıkan eserler piyesler olmuştur. Başka türde eserlerin yayını ancak 18. yüzyılın ortalarında gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda çocuk yayınları çeşitlenmeye ve artmaya başlamıştır. Bu dönemin güzel örneklerinden biri, Selma Lagerlöf'ün 1906'da yayımlanan “Nils Holgerson'un Eşsiz İsveç Yolculuğu” adlı iki ciltlik eseridir. Bir ders gereci olarak yazılan bu eser kısa zamanda türlü dillere çevrilerek klâsik bir çocuk kitabı niteliği kazanmıştır.

Bu ülkede çocuk yayınları alanında asıl önemli atılımlar bu yüzyılın ortalarında yapılır. Usta yazarların yanında bir takım ressam-yazarlarında yer aldığı bu gelişme sürecinde çocukların gerçek okuma gereksinimlerini ön plâna alan, onları eğlendiren, dinlendiren ve güldüren özgün kitaplar ortaya çıkmaya başlar. Bunlar arasında Gösta Knutso'nun “Kuyruksuz Kedinin Serüvenleri” Linde'nin “Bacanın Tepesindeki Ülke”, Anckarswad'in “Doktorun Oğlu” gibi kitaplar başta İngilizce olmak üzere başka dillere de çevrilmiş bulunmaktadır.

Norveç'de çocuk edebiyatı alanında ilk girişimler, 19. yüzyılın ortalarında Norveç halk masallarının yayımıyla başlamıştır. Daha sonraki yıllarda bu ülkenin

¹³ İ. KIBRIS, Çocuk Edebiyatı, Tek Ağaç Yayınları, Ankara, 2006, s.5.

çocukları uzun süre şiir ya da peri masalları türünden eserleri okumakla yetinmişlerdir. 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarını kapsayan otuz yıllık zaman ise çocuk yayınları bakımından Norveç için bir altın çağ olmuştur. Bu dönemin en ünlü eserleri arasında Dikken Zwilgmeyer'in küçük bir kasabada yaşayan bir kız çocuğunun serüvenini anlatan "Inger Johanne" adlı dizisini ve Johann Falkberget'in "Prenses ve Kemancı" adlı oyunu ile peri masallarını anmak gerekir.

Masal konusunda bugün bile akla gelen ilk adlardan biri olan Christian Andersen'dir Danimarka'da çok önemli bir işlevi yerine getiren Andersen, 1884 yılında yayımlanmaya başlayan "Ocakbaşı Öyküleri" ile Dünya Çocuk Edebiyatı'na birçok masal kazandırmıştır.

Kalvela gibi ulusal destanlardan ve diğer İskandinav ülkelerinin bu alandaki ürünlerinden yola çıkan Finlândiya Çocuk Edebiyatı'nda ancak 1. Dünya Savaşı'ndan sonra çağdaş anlamda çocuk yapıtlarına rastlanmaktadır. Finlândiya'da bu anlamda önde gelen yazarlar arasında Tore Jansson ve Alia-Kirsi Kunnas sayılabilir.

Yirminci yüzyıldaysa çocuk edebiyatı bütün dünyada bağımsız bir edebiyat haline gelmiş, her ülkede nüfusun 1/3'üne yakın olan çocuk kitlesine yaslanarak büyük bir sektöre dönüşmüştür.

B) TÜRKİYE'DEKİ ÇOCUK EDEBİYATI

Millet olarak bizim zengin bir edebiyatımız vardır. Edebiyatımız sadece Cumhuriyet sonrasında var olan bir edebiyat değildir. Göçebe olarak yaşayan milletimiz yazılı edebiyata geçmiş, fakat ne yazık ki sözlü edebiyatın dinamik sahası yaşam şeklinin değişmesiyle birlikte yok olmaya yüz tutmuştur.

Şimdi ne masal anneleri var çocuklar için ne de sosyal hayata giren kadının akşam çocuğuna ninni söyleyecek vakti.

Çocuk edebiyatının geçmişini hak ettiği noktadan başlatmak için Mustafa Ruhi Şirin:

"Tarihi süre içinde temsilleri belli olmayan verimlerin değerlendirilmesinde, çocukların oluşturduğu örnekleri de dâhil ederek, geleneğin çocuklara aktarılmasını amaçlayan türlere kadar uzanan kültürel birikim analiz edildiğinde atalarımızın yaşadığı çocukluğun ipuçlarını öğrenmemiz kolaylaşır. Çocukluk tarihimizin tasvirlerini böylece

görebiliriz. Edebiyat pedagojisi perspektifi ile gerçekleşecek araştırmaların çocukluğu elden bırakmaması halinde çocukluk tarihimiz daha görkemli görünümle karşımıza çıkabilir.

Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi düşüncesi iki yönden ele alınabilir: Medeniyetin geçirdiği evreler dikkate alınarak çocuk anlayışımıza metin tahlilleri ile ışık tutulabilir. İkinci olarak türlerin oluşturduğu formlar sözlü geleneğin birikiminin yazılı edebiyata dönüştürülmesine kaynaklık edebilir. Atalarımızdan bize kadar ulaşabilen sözlü gelenek, dönem tanımlamalarına ve tarihi perspektife uygun olarak yorumlanabilir. Sözlü edebiyatın verimleri göz ardı edilmeden çocuklara yönelik tarafları ayıklanabilir. Çocuk bilgisi ve çocuk düşüncesinden hareketle bu birikime yaklaşılabılır.”¹⁴

“Çocuk edebiyatının insanın var oluşundan itibaren mevcut olduğu, insanlığın ilk çağlarından başlayarak çocuklara onları eğlendirmek, oyalamak ve eğitmek için bir takım masallar, hikayeler anlatıldığı, tekerlemeler ve bilmeceler öğretildiği; bunların çocuk edebiyatının ilk sözlü verimleri olduğu ve yazının bulunmasından sonra yazılı duruma geldiği kabul edilir. Fakat ilk çocuk kitabı ancak M.S. VII. Yüzyılda yazılabılmış, masalları derleyip toparlamak da XIX. Yüzyılda gerçekleşebilmiştir. Bu bakımdan sözlü çocuk edebiyatı egemenliğini XX. Yüzyıla kadar sürdürdüğü ve çocukların hayatında hala sürdürmekte olduğu söylenebilir.”¹⁵

1. Türkiye’de Cumhuriyet Öncesi Çocuk Edebiyatı

Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimiyle yakından ilgilidir. Genellikle edebiyat araştırmacıları, bütün yeniliklerin başlangıcı saydıkları Tanzimat dönemini, Türkiye’de çocuk edebiyatı gelişiminin de başlangıcı saymaktadırlar. Tanzimat’tan önce çocuklara yönelik daha çok doğrudan öğüt verici kitapların kaleme alındığı görülmektedir. Bu eserler arasında şair Nabi’nin “Hayriyye” ve Sümbülzade Vehbi’nin “Lütfiyye” isimli eserlerini sayabiliriz. Bu eserler her ne kadar şairlerin çocuklar için yazmış olduğu eserler olsa da, ele aldıkları konu ve içerikleri bakımından daha çok büyüklere yönelik olduğundan çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirilemezler.

¹⁴ M. R. ŞİRİN, “Kültürümüzün Tarihi Seyri İçinde Çocuklara Yönelik Edebiyat Nasıl Bir Gelişme Göstermiştir” 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul., 2000, s.80.

¹⁵ SEFERCİOĞLU, s.38.

Bizde çocuk edebiyatı uzun süre tekerleme, bilmece, halk hikâyesi ve masal gibi genellikle sözlü ürünlerle sınırlı kalmıştır.

Şinasi (1826-1869), Rezaizade M. Ekrem (1847-1914), Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) ve Muallim Naci (1850-1893) gibi o dönemin ünlü yazar ve şairlerinin Fransızcadan çevirdikleri birtakım kısa manzumeler ile kendilerinin yazdıkları fabl türündeki bazı şiirler çocuk edebiyatımızın ilk ürünleri arasında yer alır.

Aynı dönemde dünya çocuklarının severek okuduğu Batılı kökleşik yapıtlar da Türkçeye çevrilmiştir. Örneğin Tercüme-i Hikâye-i Robinson, Gulliver'in Seyahatnamesi, Seksen Günde Devriâlem Mekez-i Arza Seyahat, Küçük Kadınlar (H. Malot) gibi kitaplar bunlardan birkaçıdır.

İkinci Meşrutiyet'ten sonra çocuk edebiyatıyla ilgili olarak çağdaş bir anlayış çerçevesinde bazı gelişmelerin yaşandığını söylemek mümkündür. Bu dönemde Ali Nusret adında bir yazarımızın ilk kez çocuk edebiyatını konu edinen ve bu edebiyat alanının önemini belirten bir yazısının “Şura-yı Ümmet” gazetesinde yayımlandığını, aynı tarihlerde tanınmış eğitimcilerimizden Sâti Bey'in de “Tedrisat-ı İptidaiye mecmuası”nın bir sayısında okul çocukları için yazılmış şiir ve şarkılara büyük ölçüde ihtiyaç duyulduğunu ileri sürdüğünü belirtmektedir. Masal ve hikâye türünde edebiyat ürünlerinin çocuk eğitimi üzerindeki olumlu katkıları yine bu yıllarda ciddi olarak tartışma konusu yapılmıştır.

Özellikle çocuklara yönelik şiirlerin yazılmasında 1848 yılında kurulan ilk Öğretmen Okulu'nun büyük rolü bulunmaktadır. Bu okulun ders konuları arasında yer alan okul şarkıları için duyulan “manzume” ihtiyacı kimi şairlerin bu konu üzerine eğilmesini ve çocuk manzumeleri yazmalarını sağlamıştır. İbrahim Alaaddin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” ve Tevfik Fikret'in “Şermin” adlı eserleri bu ihtiyaca cevap verecek nitelikte yazılmışlardır. Ziya Gökalp'in “Kızıl Elma”, “Yeni Hayat”, eserleri ile M. Emin Yurdakul'un “Türkçe Şiirler”, “Türk Sazı”, “Tan Sesleri”; Ali Ekrem Boyar'ın “Çocuk Şiirleri”, M. F. Köprülü'nün “Mektep Şiirleri” de bu eserler arasında sayılabilir.

Şiir dalındaki olumlu gelişmelere rağmen öteki yazı türlerinde çocuklara özgü yerli eserlerin ortaya çıkışı uzun yıllar sonra gerçekleşebilmiştir. Bu dönemde çocukların bu türdeki okuma gereksinimleri, daha çok yetişkinler için yazılan ancak içlerinde çocuksu bir yan olan metinlerle giderilmiştir. Örneğin Ahmet Rasim “Falaka”,

Ömer Seyfettin “Kaşağı, And, Forsa” Ahmet Hikmet Müftüoğlu ve Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi yazarlar çocukların severek okudukları yazarlar olmuşlardır.

O yıllarda anaokullarının açılması, dönemin Milli Eğitim Bakanı Ahmet Cevat tarafından çocuklara Hikâye Anlatma Sanatı adlı bir yapıtın hazırlanması da, çocuk edebiyatına ne denli önem verildiğinin bir kanıtıdır.

2. Cumhuriyet Dönemi Çocuk Edebiyatı

Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı, dört dönem de incelenecektir.

2.1. 1923-1940 Arası Dönem

Bu döneme edebiyatımızda “Küçük Adam Edebiyatı Dönemi” de denilmektedir.

Cumhuriyet’in kuruluşundan hemen sonra ulusal egemenlik kavramının çocukların bilincine yerleşmesi, yeni toplum anlayışının gelişmesi için 23 Nisan 1920 Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılış günü, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak plânlanmıştır. Çocuk ve çocuk eğitiminin ulusal bir politika olarak düşünülmesi sebebiyle çocuk edebiyatının da çeşitlenerek geliştiğini görürüz.

Cumhuriyet’in ilânından sonra yapılan harf devrimi ile yeni bir dönem başlar. Kitaplar kabul edilen yeni harflerle yeniden basılır. Cumhuriyet dönemi bizde çocuk edebiyatının gelişmesinde diğer dönemlerden daha farklı bir çizgi takip eder. Özellikle bu dönemde çocuk daha çok önemsendir, çocuklara yönelik birçok etkinlik düzenlenerek, onların toplum içinde çok özel ve önemli bir yere sahip oldukları vurgulanır.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Uğural öncülüğünde çocuk ve gençlerle ilgili olarak üç ayrı dizi yayın hazırlanmıştır. Bu diziler:

a) Cihan Edebiyatı’ndan Numuneler, tanınmış yazarlarımızdan Hakkı Süha, Ali Canip Yöntem, Hasan Ali Yücel gibi kimselere hazırlanmış olup, birçok yerli ve yabancı kökleşik yapıt bu dizide yer almıştır. İlbahar Seneleri, Naima Tarihinden Seçmeler, Epope, Sanat Muhasebeleri gibi.

b) Mektep Temsilleri: Kız ve erkek okulları için ayrı ayrı yazılan bu dizi Mahmut Yesari, Reşat Nuri Güntekin, İbnülrefik Ahmet Nuri gibi yazarlarca yazılmıştır.

c) Dünya Çocuk Klâsikleri: Bugün de çocukların istekle okudukları; Arı Maya, Heidi, Kimsesiz Çocuk gibi kökleşik yapıtlar o yıllarda çevrilmiş, ayrıca önceden

çevirisi yapılanlar da içinde olmak üzere yeniden basılmış ve düşük ederlerle satışa sunulmuştur.

Özellikle 1930'lu yıllardan itibaren çocuk şiirleri yazma konusunda özel bir çaba sarf edildiği görülür.

Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek, Orhan Seyfi Orhon ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiirleri başta olmak üzere yayımlanan türlü şiir kitaplarından seçilen şiirler her yaşta çocuklarca zevkle okunmuştur. Halide Edip Adıvar, Y. Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay ve Reşat Nuri Güntekin gibi yazarların anı, hikâye, gezi yazısı ve roman vb. türünden kolay okunur birtakım eserleri de genellikle ortaokul çağında bulunan çocukların serbest okuma ihtiyaçlarını karşılamada çok önemli rol oynamıştır. Adı geçen şair ve yazarlarımızın birçok yazısı bugün bile çocuklar için hazırlana türlü kitaplarda yer almaktadır.

1930'lu yıllarda şiir türünün dışında bazı yazarlarımız çocuk romanları da yazmışlardır. Çocuk kahramanlı romanlarıyla alana katkılarını sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet öncesinden beri tarih romanları yazmakta olan Abdullah Ziya Kozanoğlu; "Kızıltuğ", "Atlı Han", "Türk Korsanları", "Gültekin" adlı yapıtlarıyla çocukların okuduğu bir yazar haline gelmiştir. Bunlar arasında "Bağrı Yanık Ömer" adlı eseriyle Mahmut Yesari'yi, "87 Oğuz" adlı eseriyle N. Rakım Çalapala'yı, "Köprüaltı Çocukları", adlı eseriyle Huriye Öniç'i, "Tahtları Deviren Çocuk" adlı eseriyle Fahrettin Sertelli'yi ve "Türk İkizleri" adlı eseriyle Cahit Uçuk'u sayabiliriz.

Ayrıca çeşitli bilgileri içeren kitaplarda çocuk düzeyine uygun olarak yeniden yazılmıştır. Temel Bilgiler, Bilgi Demeti, Nedir, Niçin, Nasıl gibi kitaplar bu dizinin örneklerindedir. Yine Hayat Ansiklopedisi, Yeni Çocuk Ansiklopedisi, Büyük Adamlar Ansiklopedisi, Keşifler ve İcatlar Ansiklopedisi gibi yapıtlar bu dönemde hazırlanmıştır.

Ama bu dönemde edebiyat tarihimizde yer almış olan birçok eserde çocukla ilgili olarak "adam ufağı", "küçük adam" tipi çizilir. Çocuktan uzaklaşmış bir çocuklukta diyebiliriz buna. Sözlü ve yazılı çocuk edebiyatımıza yön veren "küçük adamlar" anlayışı, çocuk kahramanlı hikâye ve romanların çocuk edebiyatı örneğine zemin hazırladığı ileri sürülebilir.

2.2. 1940-1970 Arası Dönem

Bu dönemde çocuk edebiyatımız batı etkisinde kalmıştır. Bu döneme “Batı Etkisinde Çocuk Edebiyatı Yönelişi” de denilmektedir.

Şinasi'nin ilk fabl çevirisinden bu yana çeviri ve uyarılama ağırlıklı olarak sürdürülen çalışmalar aynı zamanda batı çocuk edebiyatı etkisinde bir yönelişin başlamasına ortam hazırlar. Çocuk edebiyatı kültürü ile tanışma döneminde çocuk klâsikleri gündeme gelir. Bir yandan sınırları aşan çocuk klâsikleri okunur, diğer yandan çocuk edebiyatı tartışma alanı bulur.

Bu dönemin en belirgin özelliği “çocuklar için şiir” yaklaşımını gündeme getirmiş olmasıdır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında genellikle ulus sevgisi, yurt sevgisi, insanlık, din konularının işlendiği çocuk edebiyatında 1940'lı yıllardan sonra özellikle şiir alanında konular giderek zenginleşmiştir. Ayrıca Türk şiirindeki yönelim ve gelişmeler de – örneğin heceden serbest şiire geçilmesi (1940)- çocuk şiirlerini hem biçim hem de içerik yönünden etkilemiştir.

Bu dönemde eğitimci-öğretmen ozanların çokluğu, ilköğretim programlarında yer alan üniteler ve belirli gün-haftalarla ilgili olarak didaktik-öğretici şiirler yazmayı gündeme getirmiştir. Bu yönde ürün veren ozanların başında İsmail Hakkı Sunat, İsmail Hakkı Talas ve Hasan Ali Yücel gelmektedir. Vasfî Mahir Kocatürk, Ahmet Kutsi Tecer, Kemalettin Kamu ve Enis Behiç Koryürek de kimi şiirlerin de çocuksu bir coşkuyla çocuklara seslenmişlerdir. Mehmet Necati Öngay da “Sonbahar”, “Sevgi Bahçesi” adlı şiir kitaplarıyla çocuklar için yazan ozanlar arasındadır. Aynı şekilde Fazıl Hüsnü Dağlarca “Açıl Susam Açıl” adlı esriyle Türkçe çocuk şiirine yepyeni söyleyiş, duygu ve düşünce özelliği kazandırmışlardır.

Ülkemizde kendine özgü duyarlılığı, daha çok özürlü kahramanların konu alan çocuk romanları ile bilinen yazar Kemalettin Tuğcu'dur. 1940'lı yıllardan bu yana yazdığı kitapların sayısı üç yüz'ün üzerindedir. Kahramanları çocuk tiplerinden oluşan kitapları elli yılı aşkın bir süre içinde çocuklar tarafından ilgi görmüştür. Çocuk edebiyatı bakımından her zaman tartışılan Kemalettin Tuğcu, çocuk romanları ile okuru kendine çekmeyi başarmıştır. Belki de dünyada benzeri olmayan bir yazarlık serüveni ile çocuk dünyamızda yerini almıştır.

Bu yüzyılın ortalarında masal alanında da önemli bir gelişme olmuştur. Çocuklarımızın masal dinleme ve okuma ihtiyacını karşılamak amacıyla birçok yazarımız masallarımızı yenileme girişiminde bulunmuşlardır. Bu yazarlar arasında Ziya Gökalp, Naki Tezel, Tahir Alngu, Eflatun Cem Güney, Nazım Hikmet, Cahit Uçuk, Oğuz Tansel, Hasan Latif Sarıyüce, Mehmet Başaran, Tarık Dursun K., Mustafa Ruhi Şirin klâsik masalın yenilenmesinde öncülük etmişlerdir. Ziya Gökalp'in "Altın Işık"ı, Naki Tezel'in "İstanbul Masalları", "Çocuk Masalları", "Türk Masaları"; Tahir Alngu'nun "Billur Köşk Masalları", "Keloğlan Masalları"; Eflatun Cem Güney'in "En Güzel Türk Masalları", "Bir Varmış Bir Yokmuş", "Evvel Zaman İçinde", "Dede Korkut Masalları", "Gökten Üç Elma Düştü", "Az Gittim Uz Gittim" kitapları bugün de çocuklar tarafından okunuyor. Çocuk edebiyatımızın öncü isimlerinden Cahit Uçuk'un çocuk hikâye ve romanlarının yanı sıra "Türk Çocuğuna Masallar", "Ateş Gözlü Dev", "Kurnaz Tilki" adlı masal kitapları uzun yıllar okunan masal kitapları arasında yerini aldı. Halk masallarımızı yeniden yazan Oğuz Tansel'in "Altı Kardeşler", "Yedi Devler", "Üç Kızlar", "Mavi Gelin".

Tanzimat edebiyatı döneminden bu yana uyarlama ağırlıklı olarak sürdürülen Batı kaynaklı çocuk edebiyatı çalışmaları bu dönemde yeni bir anlayışla yeniden gündeme gelmiştir. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı dönemindeki Batı klâsiklerinin çevirisiyle birlikte yeni çocuk kitapları da Türkçe'ye kazandırılmıştır. Yine o yıllarda Orhan Veli Kanık da yeni bir biçimle La Fontaine'den iki kitaplık bir çeviri yapar. Nasrettin Hoca fıkralarını da kendi sanat anlayışına göre yeniden yorumlayıp şiirleştirir (1948).

Bu dönemde sözü edilen bunca çalışmaya karşın, kendine özgü -özgün- çıkışını yapmış sayılamayacak olan Türk Çocuk Edebiyatı, yine de ilerisi için yüklü bir birikim oluşturmuştur denilebilir.

2.3. 1970-1980 Arası Dönem

Bu dönemdeki sosyal hayatta yaşanan bir takım değişiklikler çocuk edebiyatını da etkilemiştir. Bu sebeple bu döneme "Çocuk Edebiyatında İdeolojik Yaklaşım" dönemi de denir.

Edebiyatın birçok alanında olduğu gibi çocuk edebiyatı alanında da 1970 yılı sonrasında bir çeşitlenme bir coşku ve devinim yaşanmıştır. Özellikle 1961

Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlüklere dayalı olarak hız kazanan toplumsal ve kültürel gelişme, Türk edebiyatında pek çok yazarı toplumcu bir çizgiye çekmiştir.

Yetişkinlere gençlere yönelik yazınsal ürünlerde olduğu gibi, çocuklara yönelik yazınsal ürünlerinde pek çoğu belli görüş ve düşüncelerin ışığında bağımlı –güdümlü- bir anlayışla hazırlanmıştır. Yetiştirilmek istenen çocuk tipi, çocuk edebiyatı türleri ile gündeme getirilmiştir. Çocuk edebiyatının araç olarak kullanıldığı bu yaklaşım sonucu yazılan kitaplar, çocuk edebiyatı tarihi bakımından edebiyat dışı yayınlar arasında yer alırlar. Fakat çocukları istenilen doğrultuda yönlendirmek, onlarla iletişim kurmak üzere, daha önce yetişkinler için yazmış olan yazarların kimileri 1970 sonrasında çocuksu bir üslûpla çocuklar için de yazmayı denemişlerdir. Böylece çocuklar için yazılan ürünlerin türünde ve sayısında önemli bir artış olmuştur.

Ülkemizde yayınlanan çeşitli dergilerin, gazetelerin, radyo ve televizyon kanallarının da etkisiyle 1970'li yıllardan itibaren çocuk edebiyatında önemli gelişmeler görülmüştür. Çocuk edebiyatı kültürü alanındaki gelişmelere paralel olarak çocuk edebiyatımızda gün geçtikçe yenilenme yolunda bir eğilim göstermiştir. Artık çocuklar için edebiyat ve yayın yapılması düşüncesi benimsenmiştir. Nitelikli edebiyat ve yayına ulaşma çalışmaları çocuk edebiyatımızın kendine özgü bir edebiyata dönüşmesine zemin hazırlamaya devam etmektedir.

Ancak 1970'li yıllarda çocuk edebiyatı örneklerinde görülen sayıca artış beraberinde farklı problemleri de gündeme taşımıştır. Bu yüzyıllarda ülkemizde yaygınlaşan siyasî kutuplaşma çabaları neticesini bu yayınlarda da göstermiştir. Günlük siyasî kaygılarla gelecek nesilleri etkileme çabaları birleşince ideolojinin hâkim olduğu bir eser kümesi ortaya çıkmıştır.

Her şeye rağmen bu yıllarda verilen eserlerin tamamını da ideolojik yayınlar olarak görmemek gerekir. Özellikle 1979 yılının bütün dünya ile birlikte Türkiye'de de "Dünya Çocuk Yılı" olarak kutlanması devrin pek çok ünlü yazarının çocuklar için eser vermesine zemin hazırlamıştır.

O yıllara dek şiirde hece ölçüsü tartışmasız olarak yerini korurken başta Fazıl Hüsni Dağlarca "Balina ve Mandalina" olmak üzere İsmail Uyaroğlu "Çocuk ve Şiir", "Gül Sağnağı", Ülkü Tamer, Abdülkadir Bulut ve pek çok ozan ölçü ve uyağa bağlı kalmadan özgür koşuk biçimindeki şiirleriyle çocuklara seslenmişlerdir. Dahası o yıllarda önceleri yetişkinler için yazmış olan pek çok ozan da bu devingenliğin etkisi ile

çocuk şiirleri yazmışlardır (Hasan Hüseyin, Can Yücel, Necati Cumalı, Ceyhun Atıf Kansu, Behçet Necatigil, Aziz Nesin, Ataol Behramoğlu, Ali Yüce gibi). Ayrıca çocukları düşünmeden olanlar yeniden basılmış, dergi ve seçkilerde yer almıştır.

1979'da Dünya Çocuk Yılı münasebetiyle artan yayın faaliyetleri çocuğun ve edebiyatın her yönüyle gündeme gelmesini de sağlamıştır. Eser sayısında görülen artış kadar çocuk edebiyatının niteliği hakkında da ciddi tartışmalar ve yayınlar yapılmıştır. Bu yılda devlet kurumları dâhil pek çok kurum çocuk edebiyatı dalında ödüller vermiş, dergilerin özel sayıları yayınlanmıştır. Yine bu yılda pek çok çocuk dergisinin yayın hayatına atıldığı görülmektedir.

2.4. 1980 Sonrası Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatında eser sayısının artması 1980 sonrası dönemi olumlu yönde etkilemiştir ve bu dönem için “Yenilikçi Çocuk Edebiyatı Dönemi” de denilmektedir.

Bu dönemde yayınlanan kitapların önemli bir bölümünde yazarlarımız çocuklara çalışma isteğini artıracak; arkadaşlığı, dayanışmayı, paylaşmayı özendirilecek; onlara insancıl ve barışsever tutum ve davranışlar kazandıracak evrensel konu ve temalara öncelik vermektedirler. Yazarlarımızın bir bölümü ise toplumsal sorunlara çekme onlarda bu sorunlara karşı duyarlılık kazandırmak için gerekli birtakım tutumlar geliştirme amacı gütmektedirler. Bu arada çocuklara din bilgileri vermeyi, dini telkinlerde bulunmayı ön plânda tutan kitapların sayısında büyük bir artış olduğunu da belirtmek gerekir.

Çocuk edebiyatı kültürü alanındaki gelişmelere paralel olarak çocuk edebiyatımızda gün geçtikçe yenilenme yolunda bir eğilim gösteriyor. Artık çocuklar için edebiyat ve yayın yapılması düşüncesi benimsenmiştir. Nitelikli edebiyat ve yayına ulaşma çabaları çocuk edebiyatımızın kendine özgü bir edebiyata dönüşmesine zemin hazırlamaya devam ediyor.

Bu dönemde önceki dönemlerde olduğu gibi derleme çalışmalarına değil daha çok yazarların kendilerinin ürettikleri masal örneklerine tanık olunmaktadır. Eğitim bilimlerindeki ve çocuk yazınındaki gelişmelerin de göz önüne alındığı bu dönemde çocuklar için yazmanın ve resimleme çalışmalarının başlı başına bir uzmanlık alanı olduğu görüşü benimsenmiştir.

1980 sonrası dönemde masal türünde özellikle baskı ve resimleme tekniğindeki gelişmelere koşut olarak önemli gelişmeler olmuştur. Birçok yayınevi eski baskılarını yenilemiş, kitaplarını içerik yönünden değilse bile estetik ve biçim yönünden kusursuz olmalarına çalışmışlardır. Kitaplar çok değişik boyutlarda, müzikli ve kabartmalıya varıncaya dek türlü biçimlerle çocukların kullanımına sunulmuştur. Kimi yayınevleri çocuklar için yayın yapma konusunda direnmişler, “Çocuk” terimiyle özdeşleşir duruma gelmişlerdir.

Bu dönem masal yazarları arasında Hasan Latif Sarıyüce, Mevlana İdris Zengin, Ahmethan Yılmaz, Dilek Aykul Biskhu, Mustafa Ruhi Şirin, Elvan Pekdemir ve Neda Ülkü Kuglin gibi adlar sayılabilir. Ayrıca bu dönemde genellikle yetişkinler için yazdıkları halde çocuklar için masal yazan şu adlar sayılabilir: Dinçer Sümer “Aklımda Kalan Masallar”; Erhan Bener “Şahmeran Öyküsü”; Ayşe Kilimci “Dikenci Karga”, “Çöp Kraliçe”, “Olimpos’ta Bir Kuş”; Tarık Dursun Kakıncı “Lafonten Masalları”, “Bir Küçük Adam Varmış”, “Yaramaz Kuzu”, “Ezop Masalları”, “Horoz ve İnci”; Hüseyin Yurttaş “Astronot Çekirge”; Fatih Erdoğan “Onu Seviyorum”, “Ayşegül’e Ne Oldu?”, “Çay Kaşığı Cincin Hanım”; Bilgin Adalı “Geçmişten Gelen Konuklar”, “Dünyanın İlk Şafağı”, “Ateşin Çocukları”, “Bolluk”; Nur İçözü “Dönemeç”, “En Güzel Çiçek Yarışması”; Mavisel Yener “Evinden Kaçan Masal”, “Kayıp Seslerin İzleri”, “Mavi Zamanlar”; Nuran Turan “Serdar’ın Karabasası”, “Gılgamış”; Filiz Tosyalı “Filiz Tosyalı’dan Masallar-Sesli, Seslendiren: Tuna Eğemen”; Sevim Ak “Uçurtmam Bulut Şimdi”; Turan Yüksel “Bukleli Kız”, “Kapıdan Gelen Ses” Cahit Zarifoğlu “Serçekuş”, “Katıraslan”, “Ağaçkakanlar”, “Motorlu Kuş”, “Yürekdede ile Padişah”; Mevlana İdris Zengin “Çinçinli Masal Sokağı”, “Kırpiller Şapka Giymez”, “Uçan Eşek”; Ahmethan Yılmaz “Karanfilli Dev Amca”, “Kardan Adam Ağladı” gibi..

Ayrıca masal çağı çocukları için yazmayı başlı başına bir uğraş olarak seçen Aytül Akal da bu dönemin en yenilikçi yazarlarından. Hem biçim hem içerikte özgün olmanın örneğini sergileyen Akal, özellikle “Geceyi Sevmeyen Çocuk” adlı kitabıyla dikkat çekmiştir. “Canı Sıkılan Çocuk”, “Kardeş İsteyen Çocuk”, “Sabahı Boyayan Çocuk”, “Masları Arayan Çocuk”, “Geceyi unutan Fil”, “İki Kavgacı Ağaç” gibi 70’in üzerinde çocuk kitabı vardır. Ayrıca Akal’ın Mavi Yener ile ortak olarak yazdığı belli temaları işleyen şiir kitapları da “Mavi Ay, Kar Sesi ve Denizin Büyüsü” vardır.

Yine bu dönemde, çocuk yazını alanında yalnızca kuramsal boyuttaki çalışmalarıyla kalmayan Mustafa Ruhi Şirin, “Kar Altında Bir Kelebek”, “Guguklu Saatin Kumrusu”, “Kuş Ağacı” ve “ Her Çocuğun Bir Yıldızı Var” adlı masallarıyla da çocuklara seslenmiştir.

Son yirmi yıl içinde tanık olduğumuz bir başka gelişmeye de değinmek gerekir. O da çocuk kitaplarının resimlendirilmesi konusudur. Çocuk kitaplarında resmin önemi ve etkisi tartışılmaz. Resim kitaplara çekicilik kazandırır, koyla okunurluğunu, kolay anlaşılmasını sağlar. Hatta bazen –çocuk kitaplarında açık seçik görüldüğü gibi- resim kitabın aslını oluşturur, yazı ikinci planda kalır. “Türk çocuk yayıncılığının ilk çizerleri olarak Cemal Nadir, Ramiz Gökçe karikatürleriyle, Ercüment Kamlık ise resimleriyle çocuk yayıncılığını ilgi çekici hale getiren sanatçılar olmuşlardır.”¹⁶. Son yıllarda yayınlanan yerli çocuk kitaplarında bu konuya önem verildiği görülmektedir. Bu önem verişin doğal bir sonucu olarak da yayın dünyamızda değerli çocuk kitabı çizerleri yetiştiğini söyleyebiliriz. Bunlar arasında şu isimleri sayabiliriz: Feridun Oral, Osman Kerhi, Can Göknıl, Ferit Avcı, Mustafa Delioğlu, Reha Yalnızcık, Nazan Erkmen, Serpil Ural, Ayda Kantar, Ender Dandul, Emel Kehri, Betül Sayın, Necdet Yılmaz, Faruk Akın, Gamze Batlaş, Nural Birden, Sefa Taşpolatoğlu, Fatih Erdoğan, Sumru Ekşioğlu, Saadet Ceylan, Sunder Erdoğan ve Mehmet Ulusel, Dahıstan Çetinkaya, Sibel Demirtaş, Mükremın Seçim, Nural Birden, Elgin Başar, Ali Fuat Saruhan, Ersin Şahin, Süleyman Karaoğlu, İsmail Özen.

1998 yılı sonlarına doğru Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma (TÜBİTAK) Kurumu’nun da 1998 yılı sonlarına doğru doğa ve fen olaylarına yönelik olarak yayımladığı kitaplar ayrı bir araştırma konusu olabilecek yoğunluktadır. Oldukça nitelikli bir baskı ve renkli resimlerden oluşan bu kitapların 2005 yılı sonunda; Okulöncesi Kitaplığı başlığı altında 12 kitaptan, Çocuk Kitaplığı başlığı altında 36 kitaptan, genel anlamda başvuru kitabı olarak 120 kitaptan, Biyografi başlığı altında 8 kitaptan, Resimli Çocuk Kitapları başlığı altında 5 kitaptan oluşan kitaplığı ile çocuk edebiyatına katkıda bulunan bir kuruluştur.

Çocuk edebiyatımız alanında en önemli gelişme ise çocuk edebiyatı kültürünün oluşması yönündeki çalışmaların çoğalmasdır.

¹⁶ H. Ö. MARDİ, “Çocuk Kitaplarında Resimlemede Karakter Yaratma”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü), s.22.

“Çocuk edebiyatının alan olarak güçlenmesi yapılacak çalışmaların sayısının artırılması ve daha nitelikli çalışmaların kaleme alınmasıyla mümkün olacaktır. Türkiye’de 16 yıldır yapılmış Çocuk edebiyatı konulu lisans üstü çalışmaların sayısı fazla olmasa da ele alınan çalışma konularının birbirinin çok benzeri olması, bu alanda yıllar içinde seçilen konular açısından birbirinin tekrarı kaçınılmaz kılmıştır. Akbayır’ın Çocuk edebiyatının, alan olarak genişliği ve diğer disiplinlerle kurulabilecek ilişkisini belirten sözleri dikkat çekicidir:

‘Çocuk edebiyatı alanındaki kavramların ve ürünlerin oluşturulmasında eğitim bilim (pedagoji), iletişim teknolojisi, edebiyat bilimi tanımlarının birbiriyle örtüşmesini gerektiren disiplinler arası bir ilişki söz konusudur. Yeniliklere açık bir alan olması nedeniyle Çocuk edebiyatı eğitim sistemimizin gündeminde olan, kendini sürekli yenileyen , geliştiren bir bilim dalıdır.’”¹⁷

Sonuç olarak, çocuk edebiyatı gündeme gelmeyi başarmıştır. Tartışılan konular düzeyli olabildiği oranda çocuk edebiyatı daha da ciddiye alınan bir ilgi alanı durumuna gelebilir. Çocuk edebiyatının çocuk işi, hafife alınan bir yazarlık biçimi olmadığı artık anlaşılmaya başlanmıştır.

III. ÇOCUĞUN TANIMI

Sağlıklı bir çocuk edebiyatı ortaya koyabilmek için öncelikle çocuğun tanımının yapılması, çocuğun kim olduğunun sorusunun yanıtlanması gerekir.

A) ÇOCUKLUK KAVRAMI

Çocuğun yaklaşık iki yaşından itibaren artık bebeklik çağından çıktıkları ve çocukluk çağına girdikleri genel bir kabul görmektedir.¹⁸

Çocukluk, insan hayatının bir dönemidir. Ancak çocukluk, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik değil sosyo-kültürel bir kavramdır. Bu nedenle de öteki toplumsal

¹⁷ C. DEMİRCAN, “Çocuk Edebiyatı Konulu Lisansüstü Çalışmalarla İlgili Bir Durum Araştırması” Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.13, Sakarya, 2007, s.33.

¹⁸ N. GÖZAYDIN, “Dil Çocuk ve Oyun” Türk Dili, C.XCIII, S.664, 2007, Ankara, s. 291.

kavramlar gibi norm ve değerlere göre göreceli olarak belirlenir.¹⁹ Zira çocukluk kavramının dünü ile bugünü arasında bile farklılık mevcuttur.

“Çocukluğun keşfi süreci 13. yüzyılda başlamış ve bunu izleyen 15-16. yüzyıllarda da sanata konu olmuştur. Özellikle bu dönemlerde Hz.Meryem’in kollarında ki küçük İsa gibi anne ve çocuk ilişkisini anlatan resimler modern çocuk kavramını ortaya çıkarmaya başlamıştır.”²⁰

“Bebeğe karşı duyarlılık 1500’lü yılların sonlarında gelişmeye başladı. Yetişkinler artık çocuğa kişisiz (non person) bir varlık olarak bakmıyorlardı ve 1600’e gelindiğinde çocukluğu yetişkinlikten farklı olarak görmeye başladılar.”²¹ Bu anlayışın gelişmesinden dolayı çocuklara özgü edebiyat oluşmaya başladı. Bu edebiyat onlar için bir dünya oluşturmuştur bile denilebilir: Oyuncak, müzik, şakalar...

20. yüzyıla gelindiğinde ise gelişmeler insanı mutlu edici niteliktedir. Filozofların, araştırmacıların, hukukçuların, eğitimcilerin onları incelemeleri, gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri nedeniyle bu yüzyıl “Çocuk Yüzyılı” olarak adlandırılmıştır.²²

Çocuğu tanımak için gelişim dönem ve görevlerini bilmemizde fayda var;

- 1) Bebeklik Dönemi
- 2) İlk Çocukluk Dönemi
- 3) Son Çocukluk Dönemi (10-11)
- 4) Ergenlik Dönemi
- 5) Genç Yetişkinlik Dönemi
- 6) Orta Yetişkinlik Dönemi
- 7) İleri Yetişkinlik Dönemi

Bizim incelemeye çalıştığımız yaş grubu “Son Çocukluk Dönemi”ne girmektedir. Yani ilköğretim birinci kademesini kapsamaktadır. 6-11 yaş dilimini içeren bu yıllarda eğitim-öğretim faaliyetleri ön plandadır. Düşünme becerisi somut özellikler

¹⁹ E. AKYÜZ, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2000, s. 59.

²⁰ AKYÜZ, s.60.

²¹ M. J. GANDER, H. W. GARDİNER, Çocuk ve Ergen Gelişimi, (Çev: A. DÖNMEZ, N. ÇELEN, B. ONUR), İmge Yayınevi, Ankara, 1998, s. 26.

²² Veysel KUNT, Suç ve Çocuk, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s.17.

taşımaktadır Sosyalleşme ve başarı arzusu ön plandadır.²³ Yine bu dönemde durmaksızın öğrenmek, denemek ve başarılı olmak isterler. Koleksiyon merakı başlar. Resimli öykü kahramanlarına ilgi fazladır.²⁴ Bu ilgileri yaptıkları resimlerden de görülmektedir: Resimlerine konuşma balonu ekleme eğilimindedirler.

Sosyalleşen çocuğun “bencil duygulardan ve başkaları ile ilişkilerini kavga ile sonuçlandırmaktan kurtulduğu, gruba daha iyi uyum sağladığı ve iş birliği yapmada daha başarılı olduğu görülür.”²⁵ Yetişkinlerin “çocukların öğrenmeye açık ve meraklı olduklarını ama öğretilmekten hoşlanmadıklarını”²⁶ unutmamaları gerekir. Öğretilmekten hoşlanmamaları sosyalleşmelerinin sonuçlarından biridir. Çocuk kendisini birey olarak görmektedir. Yetişkin bireylerin yaptıkları deneme-yanılma yoluyla öğrenmeleri uygulamak isterler ama sonuçlarını taşımaktan kaçınırlar.

Topluma duyarlı hale gelmesi bu gelişim döneminin bir sonucudur. Bu dönemde çocuğun “değer ve vicdan anlayışı gelişir. Çocuğun kendine göre bir değer sistemi oluşur. Arkadaş seçimi, olaylar karşısındaki yargıları çocuğun vicdan ve değerleri doğrultusunda gerçekleşir.”²⁷

Çocuklar çevreleriyle hatta dünya olaylarıyla yakından ilgilenirler.²⁸ Çocuk, büyüklerin bir minyatürü değildir. Çocuksu dünyasında dünyayla ilgilenir.

Çocuğun gelişimini çeşitli şekillerde incelemişlerdir. Bu konuda kuram geliştiren otoriteler farklı bakış açılarıyla gelişimi irdelemektedirler. “Çocuk gelişiminin bilişsel gelişim, kavram gelişimi, dil gelişimi, ahlak gelişimi, oyun gelişimi, duyuşsal gelişim, sosyal gelişim, cinsel gelişim, psiko-motor gelişim gibi çeşitli alanları vardır. Bütün bu gelişimi alanları farklı hızlarda ve şekillerde ilerleme göstermektedir.”²⁹ Piaget Bilişsel açıdan bu konuya değinmiştir:

²³ B. AYDIN, Editör B. YEŞİLYAPRAK, “Gelişimin Doğası”, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Ünite 2, Pegem yayınları, Ankara, 2003, s.40.

²⁴ S. ŞENYÜZ, S. CANTEKİNLER, A. ÇAĞDAŞ, S. ŞEN, T. AKYÜREK, H. ALBAYRAK, S. DOĞRUER, A. G. ERBAŞ, “Çocuk Gelişimine Giriş”, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya, 1998, s.17.

²⁵ S. ŞENYÜZ, S. CANTEKİNLER, A. ÇAĞDAŞ, S. ŞEN, T. AKYÜREK, H. ALBAYRAK, S. DOĞRUER, A. G. ERBAŞ, “Sosyal Gelişim”, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya, 1998, s.191.

²⁶ R. NAS, Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002, s.65.

²⁷ AYDIN, YEŞİLYAPRAK, s.42.

²⁸ GÖZAYDIN, s.297.

²⁹ Elif KONAR, “Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi”, II.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 2006, (<http://www.dinlence.com> - 11.09.2007)

Tablo 1: Piaget'in Bilişsel Gelişim Evreleri ve Temel Özellikleri

EVRELER	ORTALAMA YAŞLAR	TEMEL ÖZELLİKLER
Duygusal Devinimsel Evre	0-2 yaş	<ul style="list-style-type: none">• Kendisini nesnelere ayırt eder.• Amaçlı davranışlar yapmaya başlar.• Nesne kalıcılığı oluşur.• Döngüsel tepkiler yapar.• Taklit oyunları görülür.
İşlem Öncesi Evre	2-7 yaş	<ul style="list-style-type: none">• Dili kullanmayı bilir, nesnelere işaret ederek ve sözcüklerle temsil eder.• Nesnelere tek bir özelliğe göre sınıflar.• Benmerkeziyetçilik baskındır.• Konuşmalarda animizm ve monolog görülür.• Sıralama ve birebir eşleştirmeyi kavrayamaz.
Somut İşlemler Evresi	7-11 yaş	<ul style="list-style-type: none">• Mantıklı düşünmeye başlar.• Sebep-sonuç ilişkisi kurar.• Sayı, kitle, ağırlık korunumu kavramları edinir.• Sınıflama, sıralama yapabilir.• Geriye dönebilirlik ve eşitleme gelişebilir.
Soyut İşlemler	11 yaş ve üstü	<ul style="list-style-type: none">• Soyut düşünmeye başlar.

Evresi		<ul style="list-style-type: none">• Değişkenleri birleştirip ayırabilir.• Geleceğe yönelik varsayımlar geliştirebilir ve ideolojik sorunlarla ilgilenir.• Ergenlik benmerkeziyetçiliği görülür.
---------------	--	--

Müzeyyen SEVİNÇ, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun, Morpa Yayınları, İstanbul, 2004, s.92.

İlköğretim birinci kademeyi kapsayan Somut İşlemsel Dönem 5. sınıf öğrencisini de anlatmaktadır. Bu dönemin en önemli özellikleri düşüncede ileriye ve geriye doğru düşünebilme ve korunumdur. Korunum “Maddenin geçirebileceği görüntüsel değişimlere rağmen sabitliğine ve değişmezliğine olan inançtır.”³⁰ Çocuk hikaye okurken geçmişe dönebilir. Geriye dönen hikayeleri okumakta güçlük çekmez. Olaya hem kahramanın hem de yardımcı karakterlerin açısından bakabilir. “Bir olayı çeşitli yönleriyle düşünebilen çocuk, iki boyutu birden algılamaya başlar.”³¹

Erikson ise gelişimi psiko-sosyal açıdan irdelemektedir. Gelişimi şekiz aşamaya ayırmış ve her aşamada başa çıkılması gereken bir karmaşa var. Bu gelişim dönemleri:

³⁰ H. KÜÇÜKKARAGÖZ, Editör B. YEŞİLYAPRAK, “Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi”, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Ünite 4, Pegema yayınları, Ankara, 2003, s.91.

³¹ G. ALPÖGE, “Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı”, Çoluk Çocuk Dergisi, Mart, 2003, s.33.

Tablo 2: Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Evreleri

Evre ya da Krizin Olumlu Boyutu	Ortalama Yaş ya da Dönem	Evre ya da Krizin Olumsuz Boyutu
Temel Güven: Bakımını üstlenen insanla uyumlu düzenli ve doyurucu ilişkiler.	0-1	Güvensizlik: Bakımını üstlenen insanla uyumsuz, düzensiz ve doyurucu olmayan ilişkiler.
Bağımsızlık: Kendini kontrol edebilme duygusu-güvenme.	1-2	Utanma: Kendini kontrol edememe duygusu-korku
Girişkenlik: Bulunduğu girişim ve davranışlara güvenme	2-6	Suçluluk: Bulunduğu girişim ve davranışlardan dolayı kendini suçlama
Başarı: Becerilerini geliştirmeye istekli olma ve yeteneklerine güvenme	6-12	Aşağılık Duygusu: Becerilerini geliştirmeye isteksiz olma ve kendine güvenmeme
Kimlik: Kişilik olarak devamlılığa inanma	Gençlik	Rol Karmaşası: Kişilik olarak devamlılığında kuşku duyma
Yakınlık: Başkalarıyla ilişki kurmada istekli olma ve kendine güvenme	Genç Yetişkinlik	Yalnızlık: başkalarıyla ilişki kurmada isteksiz olma ve kendine güvenmeme
Üretkenlik: Toplumda etkin rol almada istekli olma ve	Genç ve Orta Yetişkinlik	Durgunluk: Toplumda etkin rol almada isteksiz olma ve kendine

kendine güvenme		güvenmeme
Benlik Gerçekleştirdiği ve ilişkilerin inanma	Bütünlüğü: çalışmaların doğruluğuna	İleri Yetişkinlik
		Ümitsizlik: Gerçekleştirdiği çalışmalar ve ilişkilerin doğruluğuna emin olmama ve korkma.

Süleyman ERİPEK, İlköğretim Çağı Çocuklarının Bilişsel, Bedensel ve Kişilik Özellikleri, s.11.
(<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/1266/unite06.pdf>- 24.04.07)

Bizi ilgilendiren dönem “Başarılı Olmaya Karşı-Yetersizlik(6-12y.)”tir. Erikson psiko-sosyal açıdan bir değerlendirme yaptığı için çocukların sosyal ilişkilerini ve bunların sonucunda yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu dönemin ikinci yarısında –on yaşından on iki yaşına kadar- gruplar oldukça kararlı üyelikleri ile daha formel ve tutkundurular.”³²Bu dönemde çocuk başarılarıyla ön plana çıkmak ister. “Çocuk akranları arasında en iyisi olmak için çalışma duygusu geliştirir. Çocuğun doyurulmaz merak ve enerjileri okuldaki akranları ve sosyal çevresini tanıma ve bu ilişkilerde başarılı olma amacıyla kullanılır. Karşılaştırılmaktan hoşlanmaz.”³³ Gurup içinde aranan bir birey olma çabası içindedir. Böylece sosyal ilişkilerini ayakta tutmak ister. Ailesinin, arkadaşlarından övgüyle bahsetmesi çocuğu rahatsız eder. Kendisinin yetersiz olduğu duygusuna kapılır. Yetersizlik duygusu bu dönemin başarısız geçmesi demektir. Bir sonraki döneme sağlıklı bir birey olarak geçemez.

Piaget’in gelişim kuramını geliştiren Kohlberg “ Ahlak Gelişim Evreleri” oluşturmuştur. Bu kuram çeşitli araştırmaların sonuçlarına dayanmaktadır. Kohlberg, gelişimi ahlak açısından değerlendirilmektedir. Bu evreler:

³² GANDER, GARDİNER, s.367.

³³ E. ARSLAN, R. ARI, “Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlama, Güvenirlilik ve Gerçeklik Çalışması” s.55.

(http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CEmel%20ARSLAN%20-%20Ramazan%20ARI%5CARSLAN,%20EMEL%20VD..pdf -01.04.2008)

Tablo 3: Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri

Gelenek öncesi Düzey (İlk çocukluk dönemi gelişimleri)
<p>Evre 1. İtaat Eğilimi</p> <p>Cezadan kaçınma ve değer olarak güce sorgusuz uyma şeklinde açıklanabilir; ahlak, kendine dönük ilgi üzerine temellenir; eylemlerdeki iyilik veya kötülük, onların fiziksel sonuçlarına göre belirlenir.</p>
<p>Evre 2.</p> <p>Doğrunun belirleyicisi olarak, bireyin kendi ihtiyaçlarının, faydasına dönük olarak tatmin edilmesi merkezli bir yaklaşımın esas olduğu bir evre olarak nitelenebilir.</p> <p>Karşılıklı ilişki söz konusu olabilir; ancak bu "sen benim sırtımı kaşırsın ben, de seninkini" türü bir şeydir.</p>
<p>Geleneksel Düzey (Son çocukluk ve ilk ergenlik dönemi gelişimleri)</p> <p>Genellikle ahlakî esaslara uyma yahut uymamaktan kaçınma şeklindeki bir davranışı içerir; hukuk ve sosyal kurallar, temel değerler olarak kabul edilir.</p>

<p>Evre 3. Kişiler arası uyum yahut “iyi oğlan-hoş kız” eğilimi</p> <p>Taktirlerini kazanmak isteğiyle, başkalarına yardım etme ve onların hoşnutluğunu esas alan davranış göstermeye gayret edilir.</p>
<p>Evre 4. “Kanun ve Düzen” Eğilimi</p> <p>Sosyal düzenin sürdürülmesi ile otoritenin ve katı kuralların önemi üzerine odaklanır.</p>
<p>Gelenek Ötesi Düzey (Son ergenlikten itibaren gelişebilir)</p> <p>Genellikle, ahlakla soyut ilkeler olarak ilgilenmeyi içerir; bu düzeydeki kişiler, gruplarla bütünleşen ahlak değerleri ve ilkeleri konusunda, grup kimliklerinden ayrılabilirler.</p>
<p>Evre 5. “Sosyal Anlaşma / Kanunlara Uyma” eğilimi</p> <p>Kişisel değerlerin doğası itibariyle rölatif olduğu bilinir ve uzlaşma için belli kurallarda</p> <p>anlaşmanın önemli olduğu kabul edilir. Birey, kişisel görüş ayrılıkları ile kanun dünyasını ayırt edebilir.</p>
<p>Evre 6. Evrensel Ahlak İlkesi Eğilimi</p> <p>Kişinin kendi soyut ahlaki ilkeleriyle oluşmuş vicdanında “doğruyu savunmasını içerir, ancak bu aynı zamanda başkalarına karşı sorumluluk duygusunu da içerir”.</p> <p>Evrensellik, tutarlılık, mantık ve gerçekliğe açık bir vurgu vardır. Bu evre Kohlberg tarafından ahlakî gelişimin en üst evresi olarak ifade edilir.</p>

R. W. HOOD, Jr, B. SPÍLKA, B. HUNSBERGER, R. GORSUCH, “Dini Gelişim Kuramları”, (Çev: M. D. KARACOŞKUN), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, S.4, 2004, s.212-13.

5. sınıf öğrencisi Kohlberg'in Ahlak Gelişim Evrelerinden "Geleneksel Düzey"nin ilk evresindedir. Çocuk bu evrede anne-babasının, arkadaşlarının, öğretmenlerinin kendisinden beledikleri davranışı gösterirse onların sevgisini kazanacağını düşünür. Kohlberg'e göre ahlak anlayışı kişiler arasındaki ilişkilerin çıkarları doğrultusundadır. Çocuğun sosyal ilişkilerine önem vermesi burada biraz daha açıklığa kavuşuyor. Çocuk, ilişkilerini iyi tutmanın yolunun istenen davranışları yapmaktan geçtiğini düşünmektedir. Saf çıkarıcı bir anlayışı vardır.

IV. ÇOCUK EDEBİYATININ BİR EDEBİYAT TÜRÜ OLARAK GELİŞİMİ

Bizde nitelikli çocuk edebiyatı çok eski zamanlara kadar gitmez. Bütün dünyada olduğu gibi çocuk edebiyatının bir alan olup olmadığı tartışma konusu olmuştur.

Çocuk edebiyatı kavramı üzerine birbirinden farklı birçok görüş ileri sürülmüştür. Çocuk edebiyatı, kimilerine göre çocuktan bahseden bütün edebi verimler, kimilerine göre çocuğun ekseni etrafında gelişen olay ve düşünceleri aktaran eserler olarak tarif edilirken, bir kısım araştırmacı da bu kavramı edebiyat genel kavramı içerisinde ele almıştır.

Birçok kavramda olduğu gibi, çocuk edebiyatında da bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Konuyla direkt ve dolaylı ilgili olanlar, bu kavrama kendi ilgi alanları doğrultusunda bakmakta, dolayısıyla çocuk edebiyatının ne olduğu konusunda da ciddi bir kavram kargaşası ortaya çıkmaktadır. Kimi araştırmacılar, çocuk edebiyatını tanımla hiçbir yere varılamayacağını; tanımın sadece onun kalın çizgilerini belirleyeceğini ileri sürerken, kimi araştırmacılar da, edebiyat kavramı içinde olmakla birlikte, çocuğa göre, çocuk için ve çocuksu bir ifade ile yazılan ve söylenen eserleri çocuk edebiyatı olarak kabul etmektedirler.

Bu konuda adımların atılmaya başlanması Çocukların okuma becerileri ve özel ilgileri dikkate alınarak, onlar için kitaplar hazırlanması XIX. yüzyılın ikinci yarısında görülür. Kayserili eğitimci Doktor Rüştü'nün Nuhbet'ül Etfal (1859) adıyla yayınlanan ilk Türkçe Alfabe kitabı, önemli bir yere sahiptir. Bu kitapta çocuklar için hazırlanmış bir takım fabller ve küçük hikâyelere yer verilmiştir.³⁴

³⁴ H. ŞİMŞEK, "XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine", Milli Eğitim Dergisi, S.151, 2001, s.4-5.

Çocuk edebiyatı kavramının ortaya çıkışını veya böyle bir kavramın varlığından ve gerekliliğinden bizi haberdar eden eğitimci yazarların katkılarını göz ardı etmemekle birlikte, çocuk edebiyatının ortaya çıkmasında, çocukların daha etkin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir şeyin gerçekleşmesi için, ona ihtiyaç olması gerekir. Çocuklar, ta eski zamanlardan beri kendilerine uygun sözlü ve yazılı kaynaklara ihtiyaç duymuşlar ve bu ihtiyaçlarını de çeşitli yollardan gidermeye çalışmışlardır. Çocuğun kendine göre ve kendisi için istediği edebi verimler, zaman içerisinde yayıncıların dikkatini çekerek, onların bu önemli pazara gözlerini çevirmesine sebep olmuştur.

Yayıncıların ekonomik nedenlerle çocuk edebiyatına yönelmesi, bilim adamlarının da dikkatini bu alana çekti. Özellikle son yıllarda, bizde birbiri ardınca bilimsel çalışmalar yapılmaya, çocuk edebiyatının nitelik ve niceliği üzerinde durulmaya başlandı. Önce üniversitelerin ilgili bölümlerinde, daha sonra liselerde çocuk edebiyatı dersi okutulmaya başlandı.

Bize göre çocuk edebiyatı, çocukların ruh ve beden gelişmelerine uygun, onların hayal dünyalarına hitap eden, bayağılıktan ve çirkinlikten uzak, çocuğun anlama, kavrama ve yorumlamasına imkân tanıyan; çocuğu eğitirken eğlendiren sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.³⁵

Çocuk edebiyatın gelişen teknolojiye ayak uydurması gerekmektedir. Zira yeni neslin masal anaları yok. Yeni neslin Chat arkadaşları var. Çocuğun edebiyatı çocuğa ulaşmalıdır. “Görsel, işitsel ve yazınsal yayın organlarında Çocuk edebiyatına yönelik daha fazla programlar yayınlanmalıdır. Bu konuda başta TRT ve özel kuruluşlar olmak üzere bütün yayın kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir.”³⁶

A) ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI

³⁵G. AYTAŞ,“Çocuk Edebiyatı Etrafında”, Cemre, S.11, 1999,
(http://w3.gazi.edu.tr/web/giyaytas/cocukedebiyati.htm#_ftnref1-25.04.07)

³⁶H. BAĞCI, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Edebiyatı Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi” Milli Eğitim Dergisi, S.174, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.131.

“Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.”³⁷ Bir başka ifade ile üç yaş ile ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duyuşsal dünyasını sözlü ve yazılı sanat ürünleriyle besleyen etkinlikler alanı şeklinde söyleyebiliriz.³⁸

Çocuk edebiyatı çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır. Üç yüzyıllık bir dönem içinde oluşan yazılı edebî gelenek, estetik ve biçim yönünden oluşum halindedir.

Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en ince yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilen, okunabilen, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir alandır.³⁹ Çocuk edebiyatının eserlerini sadece çocuklar okur, diyerek sınırlamamalıyız. Yazarın hedeflediği okuyucu kitlesi çocuklar olmasa bile, eserin muhatabı çocuklar olabiliyorsa; Ömer Seyfettin’in bazı hikayelerinde olduğu gibi çocuklar tarafından zevkle okunuyorsa o çocuk edebiyatıdır.⁴⁰ Çocuk edebiyatının kuramsal boyutta yazılmaya başlanması geç dönemlerde olduğu için bu güne kadar yazılmış eserleri çocuk kendi seçebilir.

Çocuk edebiyatı çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, romanlar, hikâyeler, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girilebilir. Değişik bir takım yazı türlerinde ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi güzel ve etkili olmaları da gerekir. Bu nedenledir ki çocuk edebiyatını usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad diye de tanımlayabiliriz.⁴¹

³⁷ S. SEVER, Çocuk ve Edebiyat, Kök Yayıncılık, Ankara, 2003, s.9.

³⁸ H. GÜLERYÜZ, Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Pegama Yayınları, Ankara, 2003, s.37.

³⁹ M. R. ŞİRİN, “Çocuk Edebiyatı Nedir?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.10.

⁴⁰ Z. GÜREL, “Çocuk Edebiyatı Kavramı Üzerine”, Milli Eğitim Dergisi, S.126, 1995, s.47.

⁴¹ F. OĞUZKAN, Çocuk Edebiyatı, Anı Yayınları, Ankara, 2006, s.3.

“Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılmış eserler veya çocukça yazılmış, çocuk ruhunu taşıyan eserlerin oluşturduğu edebiyat olarak tanımlanır.” der Ali Fuat BİLKAN⁴² ve hemen peşi sıra “Bu tanımlar ne kadar doğrudur?” diye ekler. Ancak çocuk edebiyatı için dönem mahiyetinde de olsa, bir sınır çizmek imkânsız değildir. Bu alanda yapılan akademik çalışmalarda çocuk edebiyatının belli başlı şekil ve muhteva özellikleri ortaya konmuş ve standart bir tanıma yer verilmiştir. Buna göre çocuk edebiyatı; 2-14 yaşındaki çocukların duygu ve düşüncelerine yönelik yazılı ve sözlü edebî ürünlerden oluşmaktadır.

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.⁴³

Çocuk edebiyatına dil gelişimi ağırlıklı bir tanım getiren Elif Konar: Çocuk edebiyatı (yazını) erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.⁴⁴ “Çocuk edebiyatı, geniş anlamda çocuklara yönelik bütün yayınları kapsamına alan bir terimdir. Dar anlamda ise, çocuklar için oluşturulmuş sözlü ve yazılı edebî ürünleri anlatır.”⁴⁵

Bütün bu görüşlerden sonra çocuk edebiyatı için şöyle bir tanım geliştirilebilir: Bebeklik sonrasından erinlik dönemine kadar süren zamanı kapsar. Çocuksu duyarlılığın ve çocuğa göreliliğin olduğu sözlü ve yazılı edebiyat ürünleridir.

B) ÇOCUK EDEBİYATININ NİTELİĞİ

Çocuk edebiyatının niteliği uzun yıllar tartışılmıştır. Bugün çocuk edebiyatının çerçevesinin, içeriğinin, hedeflerinin netleştiğini söyleyebiliriz

Çocuklara kazandırılmak istenen hedefler doğrultusunda bu hedefleri şöyle sıralayabiliriz:

⁴² A. F. BİLKAN, “Çocuk Edebiyatı –Kavram ve Mahiyet”, Hece, S.104-105, 2005, s.7.

⁴³ A. YALÇIN, G. AYTAŞ, Çocuk Edebiyatı, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.17.

⁴⁴ E. KONAR, Çocuk Edebiyat ve Eğitim” Hece, S.1004-105, Ankara 2005, s.208.

⁴⁵ N. SEFERCİOĞLU, “Çocuk Edebiyatı”, Türk Yurdu, C.XVIII, S.136, 1998, s.37.

“1. Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını (güven duygusu, başarıma ve başarılı olma, bir gruba kabul edilme, sevme ve sevilme, öğrenme, oyun ve değişiklik, estetik duygusu) karşılamak.

2. Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak.
3. Çocuğun dil gelişimine özen göstermek.
4. Çocuğun algısal gelişimine yardımcı olmak.
5. Sosyal-duygusal gelişimini göz önünde bulundurmak.
6. Zihinsel gelişimini desteklemek.
7. Çocuğa ilk kitap sevgisini aşlamak, ilk edebî ve estetik değerleri vermek.
8. Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak.
9. Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek.
10. Çocukların yaratıcı hayal güçlerini uyandırmak.
11. Çocukta dinleme yeteneğini geliştirmek.
12. Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretmek.
13. “İyi kitap” kavramını verilen uygun örneklerle kazandırmak.
14. Çocuk kitabı türlerini (hikâye, roman, masal, fabl, biyografi, fen kitabı, şiir, resimli kitap, çizgi roman) iyi örneklerle çocuğa tanıtmak.
15. Çocukların resimlendirilme ve fiziksel özellikler yönünden iyi örneklerle tanışmalarını sağlamak.
16. Çocuklara çeşitli konu ve kavramları yansıtan kitaplar sunmak.
17. İki yaştan itibaren her yaş grubuna uygun içerik, resimlendirilme ve fiziksel özelliklerdeki yayınları tanıtmak.

Bu özelliklere sahip olan çocuk kitapları çocuğa hem yardımcı olacak hem de çocukta ilgi ve alışkanlığını gelişmesine yardımcı olacaktır. Diğer taraftan nitelikli çocuk edebiyatı ve yayınlarının çocuğa sunulmasında yazar, çocuk edebiyatı çizeri ve yayıncıların önemli sorumlulukları vardır.⁴⁶ Çünkü çocuğun kitapla buluşması çocuk kitapları yoluyla gerçekleşmektedir. Çocuk kitabı ne kadar kendine yakın bulursa o denli kitaba karşı olumlu bir yaklaşım gerçekleştirir.

Maddeler haline getirdiğimiz bu nitelikler ışığında diyebiliriz ki çocuğa göre, çocuk için yazılmış eserler çocuk edebiyatı niteliğini kazanacaktır.

⁴⁶ Mübeccel GÖNEN “Çocuk Edebiyatının Hedeflerini Kısaca Açıklar Mısınız?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 43-44.

Çocukluk çağının –hatta çağlarının- özellikleri göz önünde tutulursa ilk planda yetişkinler için yazılmış olan edebiyat eserlerinin hayal, duygu ve düşüncelerine her zaman uygun düşmeyeceği kolayca anlaşılır. Bununla birlikte yalnız çocuklara özgü bir edebiyat düşünülmemeyeceği görüşünü geçmişte savunmuş olanlar bulunduğu gibi bugünde aynı görüşü ileri sürenler vardır. Yetişkinler edebiyatında “çocuk” bir konu olarak ele alınmıştır. Ne var ki klasik anlayışla kaleme alınan eserlerin çoğu çocuklar için değil, çocuklar üzerinedir.

Çocuk için olanla çocuk üzerine olan eserler arasındaki fark, çocukların oluşturduğu ya da çocukluk döneminin kaleme alındığı bir edebiyat değildir. Zaten böyle bir edebiyat kendini sınırlandırır. Çocuk, her şeyden önce okuduğu bir çocuk kitabından kendisini çocukluğundan çıkarmasını ve kendi dünyasına götürmesini bekler. Çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan, onu küçümseyen bir edebiyat onun dünyasını yansıtamaz. Çocuk bu tür edebiyatı basit ve çocukça bulabilir. Çocuk yalnızca kendisi için yazılanları okumakla yetinmez. Yetişkinlerin okuduğu kitaplara da yönelebilir. Çocuk edebiyatı alanı bu yönüyle daha da genişliyor. Çocuk edebiyatı edebiyatın içinde en ince yazarlık biçimidir. Her yaştan okunur ilgisini çekebilene, okunabilene; dili, anlatımı ve biçimi ile “çocuğa görelilik” ilkesinden hareketle oluşturulan yeni bir türdür.⁴⁷

Bu nokta da Şirin “her yaştan okurun ilgisini çekebilme” niteliğiyle ilgili olarak şunları söyler: “Çocuk edebiyatına, çocuk edebiyatı olma özelliği kazandıran, okuyucu kitlesinin çocuklar olması değildir. Zira onu büyükler de okuyabilirler. Bu türe çocuk edebiyatı olma özelliği kazandıran, diğer edebî ve sanatsal türlerden ayıran özellik, çocukluğun kendine özgü dünyasını anlatmasıdır. Ama onun çocuk edebiyatı olabilmesi için çocukluğu anlatması yetmez, çocukluğu çocukluğun dili, mantığı ile anlatması gerekir. Yazarın çocuğun dünyasını anlayabilmesi için, öncelikle onu anlayabilecek bir dünyanın sevgi, sabır, sevinç ve ümit gibi olumlu değerlerinin olması gerekir. Boş bir yürekle çocuklar için yazılmaz.”⁴⁸

Bu konu da Ali Fuat Bilkan da yetişkin ve çocuk edebiyatı konusunda yukarıda görüş bildiren yazarlarla paraleldir. Çocuk edebiyatının gerek konu gerekse dil ve üslup bakımından yetişkin edebiyatından farklı olduğunu söyler. Daha çok eğitici ve ahlakî niteliklere sahip bu edebiyat türünün belki de en önemli yönü, çocuğa zevk vermesidir.

⁴⁷ ŞİRİN, s.10.

⁴⁸ V. TAŞDELEN, “Çocuğu Anlayan Edebiyat” Hece, S.1004-105, Ankara, 2005, s. 330.

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun ruhî ve psikolojik yapısına uygunluğu ve özellikle konuların, çocuğun algılama ve anlama seviyesine hitap eder mahiyette olması önemlidir. Bu yönüyle dil, kelime hazinesi, kelime seçimi ve cümle yapısı gibi üslup özellikleri ön plana çıkmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken esaslar, duygu değeri, anlatım sadeliği ve çocuksu niteliktir. Ancak bütün bunlara rağmen yazarın çocuğu, ciddiye alması ve onu küçümsememesi, ona ağırbaşlı ve olgun bir yaklaşımla bir şeyler anlatması şarttır. Üstelik çocuk edebiyatı yazarlarının ortaya koydukları eseri sadece çocukların okuyacakları vehmine de kapılmaması gerekir. İyi bir eser çok farklı kesimler tarafından okunabildiği gibi, anlam katmanları bakımından da çok farklı muhataplar bulabilir. Nitekim Don Kişot çocuklar için komik, gülünç ve basit olarak algılanabildiği halde yetişkinler için idealist, gözü pek ve kararlı bir kahraman olarak kabul edilebilir.⁴⁹

Gerçekten, çağımızda çocuklar için yazılan eserlerden oluşan bir edebiyatın daha belirgin bir biçimde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Çocukluk çağının ortak özelliklerini iyi bilen yazar ve ressamın yetişmesi ile dünya yayın piyasasında çocuk edebiyatı alanına giren eserlerin, gerek nitelik ve gerekse nicelik bakımından büyük bir gelişme gösterdiği açıktır. Hatta bazı ülkelerde –örneğin ABD, Almanya, İngiltere vb.- içinde yaşadığımız yüzyıl çocuk edebiyatı açısından bir “altın çağ” olarak nitelendirilmektedir. Yurdumuzda da son 20-25 yıl içinde bu alanda dikkate değer ilerlemeler olmuştur. M.E. B. ile Kültür Bakanlığını yanında, birçok yayınevi banka ve kurum birtakım çocuk kitabı ve dergisi yayınına girmiş bulunmaktadır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanıldığı, yayımlandığı çağdaş iletişim (komünikasyon) araçları arasında radyo ve televizyonun da yeri önemlidir. Türkiye radyoları yıllardan beri haftanın belli gün ve saatlerinde çocuklar için özel yayınlar hazırlamaktadır. Son yıllarda televizyon yayınları arasında çocuklara özel yayınlar hazırlanmaktadır. Böylece, yurdumuzda varlığını genellikle kitap ve dergiler yoluyla sürdüren çocuk edebiyatı, bundan sonra görüntü ve ses gibi çekici unsurların yardımıyla çok daha geniş kitleler, etkileme durumuna gelmiştir.⁵⁰

Çağdaş iletişim araçları da olsa yazılı çocuk edebiyatında da yer alacak olsa konusu çocuk olan veya çocuklara yönelik bir dil, kelime dağarcığı ve anlatım seviyesine göre kaleme aldığı eserde ‘edebîlik’ vasfını da göz önünde bulundurması

⁴⁹ BİLKAN, s.8.

⁵⁰ OĞUZKAN, s.3-5.

gerekir. Bu bakımdan resimli eğlenceli veya eğitici eserler dışındaki çocuk kitaplarında edebî dil ve anlatım önemlidir. Bir eserin çocuk edebiyatı kapsamında kabul edilmesi için, öncelikle bir edebiyat eserinden beklenen ‘edebîlik’ vasfını taşıması gerekir.⁵¹

Çocuk edebiyatında, edebîlik kadar işlevsellik de önemlidir. Çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda sadece estetik heyecan uyandırmak değil, işlevsel bir tutumda işin içine girer. Ancak ortaya konulan eser, işaret parmağıyla açıkça yol gösteren bir durumda da olmamalıdır. Başka bir deyişle çocuğa bir biçim verme düşüncesiyle, çocuğu ideal bir büyük olarak düşünüp çocuk edebiyatı yapılamaz.⁵² Çocuğun bir dünyası olduğu unutulmamalıdır. Kendine özgü kaygıları, meraklarıyla farklı bir dünyadır.

Demek ki çocuğa sunulan pasta hem albenili olmalı hem de pasta tadında olmalı. Zira görünüşüne aldanıp alınan acı pastayı hiçbir çocuk yemez. Ürün sahibi tek ekonomik kaygılarla bunu piyasaya sunuyorsa amacına ulaşacaktır fakat çocuk edebiyatı “ürünleri çocuğun dili doğru kullanma, kendisini doğru ifade edebilme, betimleme yapabilme becerilerini geliştirir, bakış açısını geliştirir. Merak duygusu son derece baskın olan çocuk, karşılaşacağı yazınsal ürünlerle yeni nesnelere, yeni insanları, yeni bakış açılarını tanır, gördüklerini, dinlediklerini, okuduklarını yorumlamaya çalışır.”⁵³ Bu anlamda çocuk edebiyatı ürünleri çocuğa cevap verebilmelidir. Çocuk, merakını tatmin etmeyen kitaplardan hoşlanmaz. Estetik boyut edebiyatın her alanında olmalıdır fakat çocuk edebiyatındaki bilgi ve estetik dengeli bir biçimde verilmelidir. Özellikle 10-12 yaş grubu öğrencisi için başarı önemli olduğundan çevreye meraklı gözlerle bakar. Akademik başarı ve toplumsal ilişkiler onun için çok önemlidir.

Nihayetinde “Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerini “çocuk edebiyatı” içerisinde değerlendiriyoruz. Bu tanımdan yola çıktığımızda yaş itibari ile çocuk olarak değerlendirdiğimiz kişilerin duygu, düşünce, zevk ve hayallerine hitap eden hikâyeler, masallar, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler vb. çocuk edebiyatı kavramı içerisinde değerlendirdiğimiz belli başlı türlerdir. Çocuk edebiyatı ürünleri

⁵¹ BİLKAN, s.9.

⁵² H. UÇAN, “ ‘Çocuk Kadar Saf’ Temiz Olabilmek/Kalabilmek” Hece, S.1004-105, Ankara 2005, s.20.

⁵³ UÇAN, s.22.

meydana getirmek için de çocuğun dünyasını, bu dünyanın özelliklerini iyi bir şekilde gözlemlemek, öğrenmek ve birçok açıdan tahlil etmek gerekir.”⁵⁴

Çocuk edebiyatı dönemini aşağı yukarı 2-14 yaş arası olarak alırsak 12 yıllık bir dönem kapsamaktadır. Yetişkin edebiyatından daha az bir süredir. Fakat çocuk sürekli değişim halinde olduğu için kendi içinde de farklı dönemlere ayrılmaktadır. Dolayısıyla ortaya konan ürünlerin de dönemin özelliklerine cevap verecek nitelikte olması gerekir. 5. sınıf öğrencisiyle 6. sınıf öğrencisi arasında bile fark bulunmaktadır. 5. sınıf öğrencisi çizgi romanlardan, hikayelerden hoşlanmaktadır.

“Çocuk edebiyatına temel karakterini kazandıran nitelik ‘çocukluk’tur. Çocukluk bu türü hem biçim hem de içerik olarak belirler. Bu belirleme, ‘basitlik’ ve ‘içtenlik’ olmak üzere başlıca iki şekilde karşılık bulur.”⁵⁵. Özellikle soyut işlemler dönemine geçmemiş çocuk için basitlik önemlidir. Ne anlatılmak isteniyorsa doğrudan verilmesi önemlidir.

Çocuk edebiyatı niteliğini üç madde ile özetlersek:

“1. Konuları ile ilgi çekici olmalıdır.

2. Çocuğun rahatça anlayabileceği seviyede, ancak düzgün bir ifade ile yazılmalıdır. İyi bir çocuk kitabı çocuğa iyi bir dil modeli sunmalıdır.

3. Çocukça değil çocuk için olmalıdır. Başka bir deyişle, çocuklar için yazılacak kitaplar da en az yetişkinle için olanlar kadar edebi yönden güçlü, estetik olarak güzeli çağrıştıracak şekilde yazılmalıdır.”⁵⁶ Burada çocukluk kavramı ile çocukça kavramının farkını daha net görmekteyiz. Çocuklukta çocuğa görelilik vardır; çocukça olan ise çocuğunun seviyesinin altında olacak şekilde basitleştirmek, bayağılaştırmaktır.

C) ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMİ

⁵⁴GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.21.

⁵⁵ V. TAŞDELEN, “Çocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi” Hece, S.1004-105, Ankara, 2005, s.352.

⁵⁶ A. OKTAY, “Çocuk Eğitiminde Edebiyat Ürünlerinden Nasıl Yararlanılır?” 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.176.

Çocuk edebiyatı kendi önemini kendi ortaya koymuştur. Bir ihtiyaç doğrultusunda zaman içinde ortaya çıkmıştır. Toplumun tekamülü çocuğun önemini ve yetişmesi için gerekli ortamı hazırlamayı öngörmektedir. Fakat “çocuk edebiyatı hakkında olumlu düşüncelerin yanında olumsuz görüşler de bulunmaktadır. İnsan hayatında çok kısa bir dönemi kapsadığı için, bu dönemde elde edilen tecrübeleri önemsiz gören kimi araştırmacılar, çocukluk döneminin kişilik gelişimi açısından diğer dönemlerden daha önemli olduğunu göz ardı etmiş oldular. Kimileri de, yetişkinlere göre yazılmış eserlerin basitleştirilmiş ve kısaltılmış şekillerinin çocuk edebiyatı olması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşü savunanlar, çocuğun kendilerinden farklı, minik bir yetişkin olarak görülmesini isterken, çocuğun kendilerinden çok değişik bir ruh yapısına sahip olduğunu görmezlikten geldiler.”⁵⁷ Çocuk yetişkinden farklı bir bireydir. Çocuğun dünyasına inmek bu nedenle çok kolay değildir.

Hâlbuki çocuk kitapları, okumaya bağlı olarak çocukların, bazı özelliklerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu özellikleri Spink dört şekilde sıralamıştır:

“Fiziksel Gelişim: Çocuklar, Çocuk kitapları sayesinde kendi fiziksel özelliklerini tanıma ve keşfetme fırsatını yakalarlar.

Zihinsel Gelişim: Çocuk kitabı, çocuğa çeşitli bilgiler vererek, zihinsel gelişimine katkıda bulunur.

Dil Gelişimi: Çocuk kitabı çocuğa, kendisinin veya başkasının okunması yoluyla dilinin gelişmesine yardımcı olur.”⁵⁸ Dilin gelişiminin ise, sürekli kendini yenileyen teknoloji çağında çok önemli sonuçları olur: “Dünyayı sınırlı diğer duyuşal araçlara göre çoğunlukla dil aracılığıyla anlayan ve hemen hemen bütünüyle de dille anlatabilen insan, araştırmacı ve üretici ya da kullanıcı ve yararlanıcı konumunda yer aldığı bilim alanında çok daha başarılı olur.”⁵⁹ Türkiye’de yeterli bilim üretilememesinin sebeplerinden biri de bu olabilir. İnsanın önce kendini ifade edebilmesi gerekir. Kendini ifade edemeyen çocuk üretim çağında bunun sonuçlarını yaşamaktadır.

Duygusal gelişim, kişilik gelişimi, ahlaki gelişim, ruhsal gelişim ve sosyal gelişim: Çocuk kitabında yer alan konu, olaylar, karakterler, duygular ve bunların özellikleri, kitabın verdiği mesaj ve bu mesajın etkileri çocuğun duygusal, ahlaki,

⁵⁷YALÇIN, AYTAŞ, s.16.

⁵⁸ KONAR, s.209

⁵⁹ H.Ö. KARPUZ, Editörler G. GÜLSEVİN, E. BOZ, “Anadili Bilinci Sorunu”, Türkçenin Çağdaş Sorunları, Divan Yayınevi, İstanbul, 2006, s.183.

ruhsal, sosyal ve kişilik açısından gelişime katkıda bulunur.⁶⁰ Özellikle 5. sınıfta öğretilmekten hoşlanmayan çocuk için kitap iyi bir öğretici olabilir. Bu dönemde çocuk öğretilmekten hoşlanmamasına rağmen başarıya açtır. Ona yol gösterici olan kitaplar didaktik öğelerle örülmemelidir. Verilen mesajda bu hususlara dikkat edilmelidir. Çocuk edebiyatı çocuğu bütün yönleriyle etkilemektedir. Çocuk her ne kadar bilgisayar kullanımında yetişkinleri geçmişse de ruhsal ihtiyaçları için çocuk edebiyatına ihtiyaç duyacaktır.

Çocukların edebiyat eserlerinden vazgeçebileceklerini düşünmek ve çağımızın endüstriyel ve teknolojik gelişmeleri sürmek herhalde doğru değildir. Normal bir büyüme ve gelişme gösteren çocuğun doğal ihtiyaçları yanında birtakım ruhsal ihtiyaçları da vardır ki bunlar öz bakımından hiç değişmeden sürüp gidecektir. Bu ihtiyaçları karşılamada sözlü ve yazılı eserlerin payı büyük olacaktır.

Çocuk edebiyatı eseri olabilecek bir kitabın “çocuğun ruhsal ihtiyaçlarını ‘1. Sevme ve sevilme ihtiyacı, 2. Kabul edilme ihtiyacı, 3. Güven ihtiyacı, 4. Öğrenme ihtiyacı, 5. Başarılı olma ihtiyacı, 6. Başkaları tarafından onaylanma ihtiyacı, 7. Saygı duyulma ihtiyacı, 8. Oyun oynama ihtiyacı, 9. Taklit ihtiyacı’⁶¹, değişik yaşlardaki ilgi konularını bilmesi; çocuk sosyolojisi ve psikolojisinden anlaması; çocuk kitaplarını da türlerine göre farklı özelliklerini kapsayacak biçimde tanıması gerekir. Bu geniş çocuk edebiyatı kültürü, tarihi gelişmeyi de içermeli, böylece kişiye değerlendirme için gerekli perspektif vermelidir.”⁶²

Aynı zamanda bu duruma sadece çocuk edebiyatı olarak bakılmamalı. Bu çocuk edebiyatı değerlendirmelerinde kendimize ait, özgün çocuk edebiyatı anlayışını da ortaya koymalı ve bu önemli konuyu da tartışmaya açmalıyız. Zira bu konu da Hilmi Uçan: Yazılanların ortak bir kültür paydasını yakalamak gibi zorunluluğu vardır. Başkalarının kültüründen yararlanılabilir ama başkalarının kültürüyle çocuk edebiyatı yapılamaz. Dede Korkut, “Hızır gibi yetişti” dediğimiz Hızır Peygamber, Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi, Sadi’nin Bostan ve Gülistan’ı görülmezse, anlaşılmazsa ve yeni bir biçimde sunulmazsa, anlatılmazsa, altında kocaman bir zihniyet dünyası, dünya görüşü yatan çeviri kitaplardaki Noel Baba sevinecek “eylemi kendi nesnel güvenliği ile

⁶⁰KONAR, s.209.

⁶¹GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.V.

⁶² N. TUNCER, “Çocuk Edebiyatı Kültürü Konusunda Temel Bilgi ve Kavramlardan Söz Eder misiniz” 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.41.

rahatlığını sağlamaya yönelik olan” bencil, sömürgeci Robinson Cruose, Gulliver’in masalları çocuklar tarafından sevilerek okunacaktır. Bunda yadırganacak bir tarafta yoktur. Çünkü çocuk, kendisine güzel sunulanı, sevdiğini okur.⁶³ Çocuğa geniş edebiyat ürünlerimizi sunmalıyız. Edebiyatımız çocuğa göre, yeniden kaleme alınmalı. Türkçe kitaplarında edebiyatımızın yeniden kaleme alınmış seçkin örnekleri yer almalıdır. Çocuk kitaptaki metni sevdiği oranda kazanımları almaya açık durumda bulunuyor.

V. ÇOCUK EDEBİYATI YAYINLARINDA ARANAN ÖZELLİKLER

Çocuk ve çocuk edebiyatı konusunda fikir edindikten sonra çocuk edebiyatı yayınlarında bulunması gereken biçim ve içerikle ilgili özellikleri belirleyeceğiz. Çocuğun ruhsal ihtiyaçlarının sağlanması ve kazanması gereken davranışların ne şekilde verilmesi gerektiği irdelenecektir. Çocuk yetişkinlerden farklı olarak okuyacağı kitabını sevmelidir. Çocuğun kitap konusunda ilk fikri kapaktır. Kapak, hitap ettiği hedef kitleyi etkilemelidir. Biçimin etkileyciliği bir araçtır. Etkilenen çocuğun kazanımları alması için geçilen bir yoldur. Kapaktan sonra çeşitli biçimsel özellikler itina ile çocuksu duyarlılığı taşınmalıdır. İçerik çocuğun ihtiyaç, zevk ve gelişimlerine yönelik çocuk edebiyatının niteliğini taşıyacak şekilde olmalıdır.

A) ÇOCUK EDEBİYATI YAYINLARININ BİÇİM ÖZELLİKLERİ*

Çocuk edebiyatı yayınlarının biçim özellikleri kitabın boyutu, kağıt cinsi, sayfa düzeni, harf boyutu, yazım ve noktalama işaretleri, resim ve kapak özellikleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Kitap Boyutu: İlke olarak, çocuk yayınlarında boyutların, içerikle uyarlık göstermesi beklenir. Esasen çocukların sürekli olarak aynı boyutlarda hazırlanmış eserleri okumaktan hoşlanmadıkları bir gerçektir. Çocuklara kitap okuturken hep aynı boyuttaki kitapları seçmemek gerekir. Çünkü çocuk monotonluğu sevmez, sıkıcı bulur. Bu nedenle çocuklara zaman içinde değişik boyutta kitaplarda okutulmalıdır. Bu konuda İbrahim Kıbrıs daha net bir ifadeyle: 4. sınıftan sonra 14×21 (A5) boyutu yeğlenmelidir.

⁶³UÇAN, s.20.

* Bu bölüm İbrahim KIBRIS’in Çocuk Edebiyatı, Zeki GÜREL-Fahri TEMİZYÜREK-Namık Kemal ŞAHBAZ’ın Çocuk Edebiyatı, A. Ferhan OĞUZKAN’ın Çocuk Edebiyatı adlı eserlerinden derlenmiştir.

Kâğıt Cinsi: Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın mat yani parlak olmayan cinsten bir kâğıdın olması bunun yanında dayanıklı ve kaliteli (en az birinci hamur) olması gerekir. Kitap üçüncü hamura basılmış olmamalıdır. Bu kâğıtlar hem çabuk yırtılmakta hem de basılan resimler silik görülmekte, yazılar iyi okunamamaktadır. Kâğıdın ikinci hamur ya da daha az parlak birinci hamur kâğıtların yeğlenmesi gerekir.

Sayfa Düzeni: Çocuk yayınlarda normal aralıklı veya normalden çok aralıklı satırlarla dizilmiş sayfalar tercih edilmelidir.

Kitabın sayfa düzeni içindeki metnin okunmasını kolaylaştırabilecek şekilde hazırlanmalıdır. Sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakmak gerekmektedir. Paragraflar 1,2 ve 3. sınıflarda daha kısa üç cümleyi geçmeyecek biçimde, 4 ve 5. sınıflardaysa daha uzun (6-7) cümle olmalıdır.

Harfler: Metinlerde kullanılan harflerin boyu 4 ve 5. sınıf öğrencileri için hazırlanan kitaplarda 10 puntoluk harfler kullanılmalıdır. Fakat İbrahim Kıbrıs ve Zeki Gürel bu konuda puntunun 12 olması gerektiği 10 puntunun daha üst sınıflar için uygun olduğu görüşünde birleşiyorlar.

Yazım ve Noktalama İşaretleri: Çocuk yayınlarda yer alan yazıların dil bilgisi bakımından aksak ve yanlış yönleri bulunmamalı, yazımda kesinlikle birlik sağlanmalıdır. Noktalama işaretlerinin kullanılmasında da kurallara uyulmalıdır.

Resimler: Çocuk yayınlarda resimlerin sade, açık ve konuya uygun olmaları şartı aranır. Bu nedenle kitapların resimlenmesi uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Resimler işlevleri bakımından üç türe ayrılabilir.

1. **Süsleyici Resim:** Bu tür resimler bir konunun açıklanmasına yardımcı olmaktan çok onun sembolik yönünü belirtmeye yarar vardır. Ders kitaplarında da eseri çekici kılmak bakımından aşırıya kaçmamak şartıyla bu tür resimlere yer verilebilir.

2. **Açıklayıcı Resim:** Resimler bazen sözcüklerin yerini tutarak bazen yorumlama görevini yerine getirerek veya yapılacak işleri göstererek ilgili bulunduğu metni türlü yollardan açıklayabilir.

3. **Metni Tamamlayıcı Resim:** Bu tür resimler, yazıyla anlatılması kolay olmayan ayrıntılı ve karmaşık nesnelere ve olayların kolayca kavranması amacıyla yapılabileceği gibi, birtakım doğa görüntülerinin, çeşitli varlıkların başlıca özellikleriyle tanıtılması için de çizilebilir.

Başarılı resim çocukları kitaba bağlamaktadır. “Öykülerdeki metin dili ne denli önemliyse, resimlerde şiirselliği yumuşaklığı, renk ahengi, izleyicisinde bıraktığı tat da o denli önemlidir. Günümüz çocukları bu tadı içgüdüleriyle hemen almaktadırlar”⁶⁴

Kapak: Çocuk kitaplarının kapak düzenlemesi çok önemlidir. Çünkü kapak çocukları kitabın dünyasına doğru götüren ilk adımdır. Çocuk kitap edinirken ona bir oyuncakmışçasına sahip olmak ister. Bu nedenle kitapların kapakları ve ciltleri dayanıklı –sağlam- olmalıdır. Tek sayfa yaprak yaprak ciltleme yöntemiyle değil formalama yöntemiyle ciltlenmelidirler. Tel ile değil iplikle dikilmeli ve bu dikişte tutkalla desteklenmelidir.

B) ÇOCUK EDEBİYATI YAYINLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ*

Biçim açısından olduğu gibi içerik açısından da çocuk kitabının titiz, dikkatli bir şekilde hazırlanması gerekir. Asıl kazandırılmak istenen hedef ve davranışlar ustaca metne yerleştirilmelidir.

Çocuk edebiyatının içerik özelliklerini konu, tema, kahramanlar, plan, anlatım ve tür açısından inceleyebiliriz:

Konu, üzerinde söz söylenen, yazı yazılan, eser meydana getirilen düşünce, olay veya duruma ‘konu’ denir. Çocuk yayınlarda konu seçimi çocukların okuma alışkanlığı kazanmaları ve kitap sevgisi edinmeleri açısından çok önemlidir. Konu seçiminde genel olarak bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa ilkelerinin dikkate alınması gerekir. Aynı zamanda bir yazar:

1. Çocukların ilgilerini, beğenilerini, okuma eğilimlerini tespit ederek, konularını bu tespit etrafında işlemelidirler. Bu yüzden çocuk kitaplarında tema ile konu arasındaki ilişki çok güçlü olmalıdır.

2. Çocuk kitaplarında, konuların ele alınışında onların güvenlerini artırıcı, geleceğe güvenle bakmalarını sağlayıcı, insan ve tabiat sevgisi gibi değerleri pekiştirici inançlara yer verilmelidir.

⁶⁴ N. TURAN, “Çocuk Kitapları Resimlemesi”, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, Ankara, 2000, s.166.

* Bu bölüm İbrahim KIBRIS’in Çocuk Edebiyatı, Zeki GÜREL-Fahri TEMİZYÜREK-Namık Kemal ŞAHBAZ’ın Çocuk Edebiyatı, Alemdar YALÇIN-Gıyasettin AYTAŞ’ın Çocuk Edebiyatı, A. Ferhan OĞUZKAN’ın Çocuk Edebiyatı adlı eserlerinden derlenmiştir.

3. Çocuk kitaplarında, milli değerlere önem verilmeli, onların demokratik anlayışa ve saygın bir kişiliğe sahip olmasına özen gösterilmelidir.

Tema, yazarın eserinde (veya yazısında) sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelimlere ‘tema’ denir. Yetişkinlere özgü eserlerde olduğu gibi çocuklar için yazılan eserlerde de temanın hiçbir duraksamaya yol açmayacak biçimde açık ve seçik belli olması gerekir. Verilen mesajın tam olarak algılanabilmesi için:

1. Veren taraf duygu ve düşüncesini tam ve doğru olarak ortaya koymalı,
2. Alan taraf da verilen duygu ve düşüncüyü tam ve doğru olarak almalıdır.

Yazarlar kaleme aldıkları eserlerde genellikle şu temalar üzerinde dururlar: Aile, ulus, yurt ve yaşama sevgisi; güzelliğe karşı bağlılık ve duygudaşlık (sempati); başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın erdemi; cesurluğun kahramanlığın, özverinin değeri; kişisel girişimin önemi; gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılık.

“Ne var ki yayınlanan eserlerin büyük çoğunluğunu yine de çeviri eserler oluşturmakta, bunlar çocuklarımızın karakterlerinin oluşumunda olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu bakımdan Türk çocukları için, Türk yazarlarınca yazılmış, Türk karakterini yansıtan, Türk kültürünü aşıl原因, Türkün manevi ve kutsal değerlerine arka çıkan, bunların Türk çocuklarının benliğine yerleşip kökleşmesine yardım edecek eserlere ihtiyaç vardır.”⁶⁵

Kahramanlar, roman, hikâye, piyes ve benzeri edebiyat eserlerinde başından olaylar geçen kişilere ‘kahraman’ adı verilir. Çocuk kitaplarında yer alan kahramanların çok iyi düşünülerek anlatılması gerekmektedir. Masal ve masalımsı eserler dışındaki eserlerin önde gelen kişileri, özellikle çocuk okurlar söz konusu olduğu durumlarda gerçek veya hiç olmazsa gerçeğe yakın olmalıdır. Çünkü çocuklar kitaplarda karşılaştıkları kahramanlarla kendileri arasında özdeşlik kurarlar ve bu kahramanları kendileri için bir model olarak seçerler. “Kahramanların fiziksel ruhsal portreleri de güçlü bir biçimde çizilmelidir.”⁶⁶

Çocuk yayınlarında çok sayıda kahraman yerine az sayıda kahraman bulunması uygun olur. Kahramanlar bir ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ilgilendirilerek anlatılmalıdır.

⁶⁵ SEFERCİOĞLU, s.39

⁶⁶ M. ÇOBAN, “Şeriatçı Çocuk Kitaplarının Eğitsel Niteliği” Öğretmen Dünyası, S.222, 1998, s.5.

Plan, bir eserin yapısını ve iç düzenini önceden tasarlamayı sağlayan ve yazma işini bir disipline bağlayan araçtır. Çocuk kitabında uygulanacak kusursuz bir planın yararlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Yazarın eserde vermek istediği ana fikrin kolayca anlaşılmasını sağlar.
2. Eserde yer alan olay ve kahramanların ayrıntılar içinde kaybolmasını engeller.
3. Eserdeki gereksiz tasvir, çözümleme ve konuşmaların arındırılmasını sağlar.
4. Eserin giriş, gelişme ve sonuç gibi bölümlerinin belirgin bir şekilde işlenmesini sağlar.
5. Çocukların eserin konusunu ve temasını rahatça anlayabilmelerine yardımcı olur.

Anlatım, çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran beklide en önemli özellik, anlatımın hedef kitlenin anlayacağı biçimde sunulmasıdır. Çocuk kitaplarında anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli; gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı, duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Her çocuk edebiyatı metninde çocuğun anlamını bilmediği ancak cümle ve anlatım tekniğinden yararlanarak çağrışım yoluyla anlamlandırdığı belirli sayıda bilinmeyen söze yer verilmelidir.

Çocuk kitaplarında genellikle üçüncü kişi ağzıyla anlatım yapılması ilke olarak benimsenmemiştir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, özellikle kafa sesi ile düşünceleri yansıtan üçüncü kişi, anlatımı zorlaştırdığı, inandırıcılığı yitirdiği gibi çocuklarında hoşlarına gitmemektedir. Birinci kişi ağzıyla yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşındaki ikinci bir kişi ile karşılıklı bir sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür.

“Paragraflar 3-5 tümceyi geçmemeli; sözcükler, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirici nitelikte olmalıdır. Yapıtlarda kullanılan bilinmeyen sözcük sayısı çocuğun gelişimine uygun; çocuk dünyasıyla ilişkili; kitap yazım ve noktalama açısından kusursuz olmalıdır.”⁶⁷

Burada çocuk yayınlarında duyguların anlatımının ne kadar önemli bir konu olduğunu ayrıca belirtmek gerekir. Beş duyuyla ilgili sözcükler masallara hikayelere ve güldürücü yazılara canlılık verir. Çocuklar uzaktaki bir yıldızın göz kırpmasını, zillerin

⁶⁷ C. DEMİRCAN, “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.II, S.1,2006. s.14.

neşeli seslerini, bir hayvan postunun gıdıklanmasını, olmuş meyvelerin kokusunu ve soğuk sütün tadını anlatan hikayeleri okumayı çok severler.

Metinlerdeki anlatımlar çocuğun dil gelişimi için çok önemlidir. Türkiye'nin doğu bölgelerinde çocukların Türkçe'yi okulda öğrendikleri bir gerçektir. Standart kabul edilen İstanbul Türkçe'si verilmelidir. Ayrıca yöreden yöreye değişen "söyleyiş ve ağız aykırılıklarından kaynaklanan yanlışların ilkokul öğrenimi süresince en aza indirilmesi ya da tam olarak ortadan kaldırılması için sürekli çaba gösterilmeli, uygun önlemler alınmalıdır."⁶⁸

Tür, ders kitaplarında önem verilmesi gereken unsurlardan bir tanesi de türdür. Tür sadece tür bilgisinin verilmesine katkı sağlamıyor. Çocuk türle birlikte hikayenin duyulan geçmiş zamanla yazılacağını da öğrenebiliyor. Türkçe eğitimi bir bütündür ve alanları bir birini destekleyici niteliktedir. "Metinler yoluyla öğrencinin dilin tadına varması, dilin –gerek ses ve kelime gerekse söz dizimi bakımından- en güzel kullanışlarını görerek dili en iyi şekilde edinmesi beklenir."⁶⁹

"Bu nedenlerle yazar yapıtını oluştururken; yayınevi de yayımlayacağı kitabı seçerken çocuk gelişim özelliklerinin farkında olmalı; dış yapı ve iç yapı ölçütleri gibi bir kitabı oluşturan önemli faktörlerin neler olduğunu bilmelidir. Çünkü çocuk kitapları dış yapı ve iç yapı ölçütleri ve dayandığı eğitsel ilkelerle bir bütündür"⁷⁰

VI. ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ VE BU TÜRLERDE ARANAN ÖLÇÜTLER

A) DESTAN

Çocuk edebiyatı türlerinden bir tanesi destandır ve destanlar masalımsı edebiyat eserlerinden bir tanesidir.

⁶⁸ C. YILDIZ, "Ana Dili Öğretiminin Genel İlkelerine Karşılaştırmalı Bir Bakış", Dil Dergisi, S.120, 2003,s.8.

⁶⁹ M. A. ÇEÇEN, Ö. ÇİFTÇİ, "İlköğretim 6. Sınıf Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi", Milli Eğitim Dergisi, S.173, Ankara, 2007, s.40.

⁷⁰ S. SEVER, "Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler", Abece Dergisi, S.107, 1995, s.14.

Dilimizde destan olarak adlandırdığımız bu kavram, Batı dilleri ve edebiyatlarında ‘epos’, ‘epope’, ‘mit’ kelimeleriyle karşılanmaktadır. Kıbrıs’ta da Destan: Masalımsı masalla gerçek arası anlatı türlerinden olan destanlar, Fransızca’da E’pope’e terimiyle özdeş olan mitolojik yaratımlardır⁷¹.

Yazanı belli olmayan bilinen en eski dönemlerden başlayarak bir toplumun yaratılış, gökyüzü ve yeryüzü ilişkilerini, büyük toplumsal çalkantıları, yüksek kahramanlık ve var oluş öykülerini ağızdan ağza söyleyerek önceleri sözlü olarak anlatılan manzum öykülere destan adını veriyoruz.”⁷² Daha çok eski çağlara ilişkin kahramanlık hikayelerini, Ulusların, Tanrıların ve ünlü yiğitlerin serüvenlerini veya savaşlarını anlatan uzun manzum eserlere destan (epope) denir.⁷³ Eski çağlarda bir ulusun ortak vicdanında derin izler bırakan, herhangi bir tarih ya da toplum olayının kahramanlık yönünü anlatan masalımsı öykülerdir⁷⁴.

“Destan kelimesi Türkçe’ye Farsça’dan geçmiştir. Klasik Farsçada mesela Firdevs’inin Şehnamesinde çeşitli bölümlerin adı olarak kullanılmıştır. Sözlü destani şiiri ifade eden bir terim olarak Özbek, Uygur, Azerbaycan, Karakalpak, Kazak ve Kırgız Türkçelerinde de bulunmaktadır.

Destanlar unutulması mümkün olmayan olayla üzerine söylenmeye başlanmış ve gelişmesi asırlarca devam etmiştir.”⁷⁵

1. Destanların Gelişimi

a) Doğu Safhası: Bu safhada milletlerin hayatında iz bırakan önemli tarihi ve sosyal olaylar, bu olaylar içinde yüceltilmiş efsanevi kahramanlar görülür.

b) Yayılma Safhası: Bu safhada söz konusu olay ve kahramanlıklar sözlü gelenek yoluyla yayılır. Böylece bölgeden bölgeye ve nesilden nesile geçer.

⁷¹ İ. KIBRIS, Çocuk Edebiyatı, Tek Ağaç Yayınları, Ankara, 2006, s.80.

⁷² A. YALÇIN, G. AYTAŞ, Çocuk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s.95.

⁷³ F. OĞUZKAN, Çocuk Edebiyatı, Anı Yayınları, Ankara, 2006, s.68.

⁷⁴ KIBRIS, s.80.

⁷⁵ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.48.

c) Derleme (yazıya geçirme) Safhası: Bu safhada sözlü gelenekte yaşayan destanı güçlü bir şair, bir bütün halinde derleyip manzum olarak yazıya geçirir. Çoğu zaman bu destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği belli değildir.⁷⁶

Destanlar bir olay bir kahramanın çevresinde şekillenir. Kahraman önemlidir. “Kahramanlar cesur, yiğit, dürüst, iyi silah kullanan, kuvvetli, sahip olunması gereken erdemleri bünyelerinde” barındırırlar.⁷⁷ Kahramanların “kahramanlıkları mübalağlı bir biçimde anlatılırsa da yiğitlik, güçlü ve sürekli aşk, acıma, yardımseverlik, yurt sevgisi, cesaret gibi kavramlara (motifler) geniş ölçüde yer verildiği için bu tür eserlerin çocuklar için önemi büyüktür.⁷⁸

2. Destan Türleri

a) Doğal Destanlar: Toplumun ortak malı olan ve bir takım olaylar sonucu kendiliğinden oluşan destanlardır. Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı, Türeyiş ve Göç Destanı tabi destanlardandır.

Yazının olmadığı bir dönemde ortaya çıkan ve ağızdan ağza sözlü olarak aktarılan bu destanlar daha sonra yazıya geçirilmiştir⁷⁹.

b) Yapma Destanlar: Bir şairin toplumu etkileyen herhangi bir olayı tabii destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır.⁸⁰ Yapma destanlardan çocuk edebiyatı için yararlanılabilir. “Çocukların anlayacağı bir dille güzel parçalar seçilebilir.”⁸¹

B) EFSANE

Bir kişi veya olayı olağan ve olağanüstü yönleriyle hazır kalıplara yer vermeden, üslup endişesinden uzak düz bir konuşma diliyle anlatan kısa hikayelere efsane denir.⁸² Tıpkı destanlarda olduğu gibi tarihin belli dönemlerinde insanları hayrette bırakan tarih,

⁷⁶ Cemal, KURNAZ, Eski Türk Edebiyatı, Bıra Basım, Ankara, 2001, s. 127.

⁷⁷ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.85.

⁷⁸ OĞUZKAN, s.70.

⁷⁹ YALÇIN, AYTAŞ, s.97.

⁸⁰ KURNAZ, s.127.

⁸¹ OĞUZKAN, s.70-71.

⁸² KURNAZ, s.11.

toplum ve doğa olaylarının akıl dışı yollarla açıklanıp yorumlanmasından oluşan masalımsı öykülere efsane denir.⁸³

Efsanelerin ana niteliği, genel anlamda masaldan ve hikayeden ayrılan özelliği, varlıkları yaratılışı, oluşumu ve değişimiyle ilgili olmasında toplanmaktadır. Evren nasıl yaratılmıştır? Dağlar, ovalar, denizler nasıl var olmuştur? Bitki ve hayvan çeşitleri nasıl türemiş, insanoğlunun yeryüzüne ayak basışı hangi olaylara bağlanmıştır? Bütün bu soruların karşılıklarını bize bilimden önce efsane vermek istemiştir?⁸⁴ Ayrıca efsaneler inanişe dayanır. Aslında toplum, gerçekleştiğine inandığı olağanüstü olaylara efsane demektedir. “Her ulusun, her yörenin kendine özgü efsaneleri vardır. Örneğin Edremit yöresinin Sarıkız efsanesi Edirne yöresinin Selimiye efsaneleri, Ayasofya’yı Bekleyen Melek adlı İstanbul’la ilgili bir efsane yalnızca bir kaçırdır”.⁸⁵

Konularına göre efsaneler de; dünyanın yaratılışı ile ilgili efsaneler, doğaüstü varlıklarla ilgili efsaneler, gök cisimleriyle ilgili efsaneler, dinî efsaneler, ermiş kimselerle ilgili efsaneler, kahramanlıkla ilgili efsaneler, dağ, göl, ırmak vs. ile ilgili efsaneler, hayvanlarla ilgili efsaneler şeklinde ayrılır.⁸⁶

1. Çocuklar İçin Efsanenin Yararları

1. Çocukların halkın duygu ve inançlarını, ait oldukları toplumu ve toplumun kültürünü tanımalarında efsane önemli bir kaynaktır.

2. Çocukların soyut düşünme yeteneğinin gelişiminde de oldukça etkilidir.⁸⁷

3. Çoğu efsaneler, genç okurlara, sıkmadan hatta hissettirmeden bir takım önemli tarih bilgileri verir, tarih zevkini aşılır.⁸⁸

4. Maddi ve manevi kültür unsurlarının oluşmasında söylencelerin önemi dikkate alınacak olursa, söylenceler 12-15 yaş grubu çocuklarına eğitim, öğretim, hayal gücü zenginliği ve bazı ahlaki değerlerin aşılması bakımından önemli katkı sağlar.⁸⁹

C) FABL

⁸³ KIBRIS, s.89.

⁸⁴ E. F. GÖKŞEN, Örnekleriyle Çocuk Edebiyatı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985, s.103.

⁸⁵ KIBRIS, s.81.

⁸⁶ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.77.

⁸⁷ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.78.

⁸⁸ OĞUZKAN, s.73.

⁸⁹ YALÇIN, AYTAŞ s.116.

Fabl adının terim olarak kökeni Latince öykü, piyes, masal anlamına gelen Fabula sözcüğünden gelmektedir.⁹⁰ Bu türün en eski örneği Pançatantra Masallarıdır.⁹¹ Fabl kahramanları genellikle hayvan ve bitki gibi varlıklardan oluşur. Soyut bir fikir somut bir örnekle anlatılır.

Fabllarda öğretici (didaktik) bir amaç güdülür. Gündelik hayatla ilgili dersler verilir. Okurlar çoğu zaman, verilen derslerin veya öğüdün ne olduğunu anlatmakta zorluk çekmez.⁹² Bu bir bölüm halinde verilir. Bu bölüm fablı diğer olay yazılarından ayıran bir özelliktir.

Fabllarda dört bölüm bulunur. Birinci bölüm olayın ve kişilerin tanıtıldığı giriş bölümüdür. İkinci bölüm asıl anlatılmak istenilenin merak uyandıracak şekilde sunulduğu gelişme bölümüdür. Üçüncü bölüm asıl anlatılmak istenenin çözüme kavuşturulduğu sonuç bölümüdür. Son bölüm ise ana fikrin açıklandığı ders bölümüdür.

D) MASAL

Kamus-ı Osmani'ye göre masal kelimesi mesel'in değiştirilmiş şeklidir. Mesel halk dilinde meşhur olan, adap ve öğütleri anlatan söz demektir. Darb-ı mesel atalardan kalma hikmetler, ibretler sözler anlamındadır. Buna göre masal Arapça bir kelime olan mesel'den çıkmıştır⁹³

Genellikle olağanüstü kişilere, olaylara, serüvenlere yer verilen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak geçen hayal ürünü hikayelere masal denir.⁹⁴ Ulusların henüz yazılı edebiyat dönemine geçemedikleri, yazı öncesi dönemden bu yana var olan masal için kişileri ve olayları olağanüstü nitelikler taşıyan bir edebiyat ürünüdür.⁹⁵ Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicilerini inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.⁹⁶

⁹⁰ KIBRIS, s.78.

⁹¹ YALÇIN, AYTAŞ s.128.

⁹² OĞUZKAN, s.65.

⁹³ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.43.

⁹⁴ OĞUZKAN, s.17.

⁹⁵ KIBRIS, s.49.

⁹⁶ S. SAKAOĞLU, Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları,. Ankara, 1999, s.2.

Masal her ne kadar geçmişin bir ürünü olarak görünüyorsa da her çağda, bugün de ihtiyaç duyulan bir tür olmuştur.⁹⁷

M. Şekip Tunç da bir ankete verdiği cevapta masalın mitle birlikte insanların duygu ve hayal disiplini içinde geçirdikleri uzun çağlardan izler taşıyan birer edebiyat ürünü olduğunu ileri sürmüş ve masalların insanlığın çocukluk döneminin armağanı olarak nitelendirmiştir.

Masal konuları genellikle padişah, vezir, şehzade, sultan, prens, fakir kız veya delikanlı vb. kahramanlar çerçevesinde gelişir. Bundan başka masalarda çoğu kez cüce, gulyabani, dev, peri kızı, cin, ejderha vb. nitelikleriyle gerçek insana benzeyen kimseler de örneğin keloğlan bir masal kahramanı olarak karşımıza çıkabilir. Geniş bir hayal ürünü olan masalarda yer yer gerçeğe uygun olaylara ve görünümlere de rastlanır.⁹⁸

Hayvanlar (aslan, tilki, at, güvercin, papağan vb.) maddi unsurlar, alet ve eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofra, seccade, değirmen, ayna, çalgı vb.) yalın fikirler (akıl, zeka, iyilik, kötülük, güzellik vb.) gibi akla gelen her şeydir.⁹⁹

Masallar çocuk cennetinin hayal ülkeleridir. Masal çocuğun yaşadığı karmaşayı çözen, tılsımlı bir anahtardır. Çocuk ve masal, çocuk dünyasının özeti gibidir.¹⁰⁰

Pedagogların masalların çocuk eğitimindeki önemi üzerinde durmuş ve bu konuda yapılması gerekenleri ayrıntılarıyla açıklamışlardır. Jan Jac Russo gibi kapitalizmin temellerini atmış düşünürlere rağmen akli başında herkes içinde kötülerin cezalandırılıp iyilerin mutlu sona kavuştuğu masalların çocuk eğitiminde mutlaka kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Görülmüş güzel rüyalar gibidir masallar.¹⁰¹

Masallar gelişimlerine göre sınıflandırılmak istenirse:

1. Halk Masalları

⁹⁷ S. ÇOKUM, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1988, s.88.

⁹⁸ OĞUZKAN, s.18.

⁹⁹ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.45.

¹⁰⁰ ŞİRİN, s.114.

¹⁰¹ A. EFE, "Ninni ve masalların Dünyasında Çocuk", Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.129.

Bu kategoriye giden masallar ince halk arasında anlatılmaya başlamış, zamanla gelişmiş ve sonradan bir kısım meraklı araştırmacılar veya masal yazarlarınca yazılı hale getirilmiş olan masallardır¹⁰²

Klasik masal da önce anlatılan masaldır ama okunması için de yazılabilir. Fakat yinede masal yazarı masalı kaynağından derlese, yapısını, bütün duyarlılıklarını yansıtsa bile, sözlü gelenekteki masal ile yazıya dönüştürülmüş masal farklı masal üsluplarıdır.¹⁰³

Sonradan yazıya geçirilmiş olmasının çeşitli katkıları olmuştur. “Konuşma ve yazma dili arasında geçişi temsil etmektedir. Çocuğun konuşmaya okuma ve yazmadan çok önce başlamış olması sebebiyle yazma ve okuma ona göre sonradan kazanılan bir beceri olduğundan, çocuk daima kendisi için zor gelen bu iki beceriyi kazanma konusunda zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır”¹⁰⁴.

Halk masallarındaki temalar evrenselidir. ‘çocukların karşılaştığı güçlükler, üvey ana kıskançlıkları, özveri, kardeşler içinde en küçük ve saf olanının başarısı, anne baba kardeş sevgisi, hayatın gülünç yönlerinin dile getirilmesi şeklinde özetlenebilir.¹⁰⁵

2. Edebi Masallar

Yazarın kişisel hayal güçlerine dayanarak yazdıkları, halk masallarına benzeyen ve çoğunlukla ilhamını onlardan alan yapma masallardır.¹⁰⁶ Bu masallar, halk masallarının yeni bir biçim ve kurgulanması sonucu oluşan masallar olabileceği gibi, salt yazarın düş gücüyle oryaya çıkmış masallar da olabilir.¹⁰⁷ “Olağanüstülüklerle dolu fakat bunlardan bir ders alınmasına yönelik yazılmış masallardır”¹⁰⁸

Edebi masallar halk masallarına göre anlatım ve estetik özellik bakımından daha ileridedir.

Masalların Bölümleri

Bizim masalımızda ister halk masalları ister edebi masallar olsun üç ana bölüm vardır. Bunlar, döşeme bölümü, gövde bölümü ve sonuç bölümüdür.

¹⁰² OĞUZKAN, s.19.

¹⁰³ ŞİRİN, s.125.

¹⁰⁴ YALÇIN, AYTAŞ, s.70.

¹⁰⁵ OĞUZKAN, s.21.

¹⁰⁶ YALÇIN, AYTAŞ, s.70.

¹⁰⁷ KIBRIS, s.51.

¹⁰⁸ YALÇIN, AYTAŞ, s.71.

Döşeme bölümü masalın giriş bölümüdür. Bu bölüme masal başı da denir ve bu bölüm çoğunlukla tekerlemeler ile başlar.

Tekerlemelerin ilginç söz oyunları olduğunu göz ardı edemeyiz. Bazı değerlendirmeciler, masalların tekerleme bölümlerinin anlamsız söz tekrarları olduğunu söyleseler de dikkatle dinlendiği zaman içlerinde anlam zenginliği bulunan özlü söz ve atasözlerinin de bulunduğu bir düşünce zenginliğini ifade ettikleri görülecektir.¹⁰⁹ Tekerlemelerdeki şiirsellik de masalı dinlenilir ve okunur hala getirir.

Gövde bölümü masalı oluşturan ana olayın ve bu olayla ilgili ayrıntıların sunulduğu masalın en uzun bölümüdür. Döşeme bölümü bittikten sonra genellikle bu bölüme ‘Vaktiyle memleketin birinde, Adamın biri, Günün birinde, Evvel zaman içinde, Bir gün’ gibi söz açıcı başlangıçlarla geçilir.¹¹⁰ Bu anlatım sırasında ise zaman zaman ustalıklı dinleyenler veya okuyanlar için mantıklı geçişler yapılarak olayın akışının içinden çıkılır.¹¹¹

Sonuç bölümü de masalın bitiş bölümüdür. Bu bölüme ‘uç elma’ adı da verilir. Döşeme bölümüne göre çok kısa olan bu bölümde masalcı dua ederek sözlerine son verir. Bir efsane veya kıssadan hisse ile bağlandığını görülür.¹¹²

Bütün sonuç bölümleri mutlu sonla bağlanır.

3. Çocuk Masallarında Aranılan Nitelikler

Bu nitelikler şöyle sıralanabilir:

1. İyi bir masal her şeyden önce, güzel bir heykel veya tablo gibi, çocuğu büyüleme, her türlü güzellik duygusunu geliştirme amacını gütmelidir.

2. Masal çocukları neşelendirilmeli, onların ruhlarını beslemelidir. İyilik ve yiğitlik duygularını aşılmalıdır.

3. Bozulmuş, özünü kaybetmiş, sahteleştirilmiş masallardan kaçınılmalıdır. Çocuğun muhayyile gücünü, hareket eğilimlerini, heyecanlarını kötüye kullanan ejderha, hortlak, şeytan masallarından eğitsel bir sonuç beklenmemelidir.

¹⁰⁹ KIBRIS, s.51.

¹¹⁰ KIBRIS, S.52.

¹¹¹ YALÇIN, AYTAŞ, s.77.

¹¹² OĞUZKAN, s.21.

4. Masal konularının, çocuklarla yanlış anlaşılacak yolda olmamasına dikkat edilmelidir. Kadını küçümseyen, toplumun inançlarına aykırı, uyuşukluk düşüncelerine dayanan masallar verilmemelidir.¹¹³

5. Masalın dili sade, anlatımı akıcı olmalıdır.

6. Masalda düğüm noktası merak uyandırmalıdır

7. Masalda diyaloglar yeterli biçimde yer almalıdır.

4. Teknolojik Masal

Teknolojik imkanlar eskinin büyüdü dünyasını bugün yaşanılabilir hale getirmiştir. Çocuk gökyüzünde uçmak için uçan halı yerine uçağa binebilir. Kendini büyüdü kuşa sahip olan masal kahramanının yerine koymakta hiç güçlük çekmez.

Günümüz masalı kurgu-bilim eserleridir. Eğer onları da dikkatli okursak, batılı yazarların mitolojiden başlayarak bütün klasik masalların modern teknoloji içinde erittiklerini görürüz.¹¹⁴ Türkiye’de de yapılması gereken budur. Çocuk teknolojiyle tanıştıktan sonra hayallerini bilim kurgu üzerine inşa etme imkanına sahiptir. Çocuk edebiyatı da ihtiyaca yönelik olarak kendini yenileyebilir. Fakat bu yenileme klasik masalı klasik masal yapan temellerden uzaklaştırmamalıdır. Bütün bu çabaların temelinde masalı insandan uzaklaştıran düşüncenin egemen olma eğilimi ağır basıyor.

Masal edebiyatı içinde ‘fantastiğin insancillaştırılması’ sayılan olağanüstü masallardaki ‘tılsımlı nesnelere’ günümüz teknoloji buluşlarıyla yer değiştirmiş izlenimini vermesi bakımından dikkat çekici.¹¹⁵ Bu tartışmalara çocuklar klasik masalı okuyarak ya da okumayarak bir şekil verecektir. Teknoloji her ne kadar ilerlemiş olsa da çocuk klasik masalı okumaktadır. Fakat önce televizyonun sonra da bilgisayarın hayatımıza girmesiyle çocuklara masal okunmamaktadır. Anne-babalar çocuklarına DVD alıp seyrettirmektedir. Masalların yerini çizgi filmlerin aldığı bir dünyada yaşıyoruz.¹¹⁶

E) HİKAYE VE ROMAN

¹¹³ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.54.

¹¹⁴ ENGİNÜN, 2000, s.117.

¹¹⁵ ŞİRİN, s.124.

¹¹⁶ ŞİRİN, s.124.

Hikaye ve roman temel özellikleri itibariyle birbirine benzeyen iki türdür. Belli zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçene gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya bir takım kimselerin karakterlerini çizen ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan kısa yazılara hikaye denir. Roman ise daha çok insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde anlatan uzun düz yazılara verilen addır.¹¹⁷ Gerçek yada gerçeğe uygun olayların anlatıldığı yazınsal nitelikteki yazıların kısa oylumlusuna (hacim) öykü, uzun oylumlusuna da roman denir.¹¹⁸ Roman, olanı, olabilir olanı, olması isteneni, kısaca olmak fiiliyle ilgili bütün seçenekleri kapsayan geniş hacimli bir edebiyat sanatıdır.¹¹⁹

Hikaye “kendine özgü yapısı itibariyle diğer edebi türlerden farklıdır. Fazlalığı kabul etmeyen ve görünmeyen bir takım ölçüler, bu türü zaman zaman şiire yaklaştırmaktadır”¹²⁰. Roman ise içinde birden fazla olay bulunması, detay bilgi ve kahramanların çeşitliliği sebebiyle daha karmaşık bir yapıya sahiptir”¹²¹ Hikayeler hacimce kısa olmalarının haricinde vaka (olay örgüsü), bakış açısı, anlatıcı, kişi kadrosu, mekan, zaman gibi temel unsurlar bakımından roman sanatıyla benzerlik gösterir. Her iki tür anlatım teknikleri (anlatma ve gösterme, tasvir, geriye dönüş, leitmotiv, iş monolog) açısından benzerdir.¹²² Gerçeğe uygun olayların karakterleri ile birlikte kısa, duygulu, heyecanlı, bir biçimde gözleme ve tasarlama dayalı olan edebi yazılardır.¹²³ Yaşanmış veya yaşanabilir türde olayları anlatan yazı türüdür.¹²⁴ Yaşanmış yada yaşanması olanak içinde olan olayları, durumları ilgi çekici biçimde anlatan, okuyucuda heyecan ya da hoşlanma duygusu uyandıran yazılar.¹²⁵

Roman “Yaşanmış ya da yaşanması olağan durumları olayları düş gücüyle gerçeğe uygun biçimde yaratarak anlatma sanatı”dır.¹²⁶ İnsanın başına gelebilecek, tasarlanmış olayları anlatan uzun yazılardır.¹²⁷ İnsanlar arasında geçen serüvenlerde

¹¹⁷ OĞUZKAN, s.99.

¹¹⁸ KIBRIS, s.141.

¹¹⁹ Şaban SAĞLIK, “Çocuk Romanları”, Hece, S.1004-105, Ankara 2005 s.233.

¹²⁰ YALÇIN, AYTAŞ, s.145.

¹²¹ YALÇIN, AYTAŞ, s.161.

¹²² GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.108.

¹²³ Ö. CİVAROĞLU, Çocuk Edebiyatı, Esin Yayınları, İstanbul, 2000, s.77.

¹²⁴ Ş. AKTAŞ, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001,s.204.

¹²⁵ E. ÖZDEMİR, Yazılı ve Sözlü Anlatım Sanatı, Remzi Kitabevi, 1996, s.207.

¹²⁶ ÖZDEMİR, 1996, s.276.

¹²⁷ AKTAŞ, s.212.

karakter, düşünme ve duyguların kendine özgü, gerçek ve hayali olarak uzun ve ayrıntılı anlatımıdır.¹²⁸

1. Hikaye ve Roman Türünün Temel Unsurları

Hikaye ve roman olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekan, zaman unsurlarından oluşur.

Olay örgüsü hikaye ve romanlarda olay yada olaylar dizisinin zamana bağlı olarak neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde sunulmasıdır. Olay dizisi sınırlı olduğundan hikayeler serim, düğüm, çözüm olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Bakış açısı-anlatıcı olay zincirinin ve zincirin oluşmasında kullanılan mekan, zaman, kişi kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, algılandığı ve kime aktarıldığı sorularına verilen yanıtır

Kişi kadrosu hikaye ve romanlarda olayları yaşayan insanlar yada insan kimliği kazandırılmış varlıklar ve kahramanlardır.¹²⁹ Baş kişiler genellikle çocuklardır. Bu çocuklar tıpkı yetişkinler gibi sorumlu hareket ederler. Bu yönüyle baş kişi konumundaki çocuk kahramanların genelde idealize edildikleri görülür.¹³⁰ Roman çocuğun ileriki yaşlardaki meslek seçimini bile etkileyebilir.¹³¹

Hikaye ve romanlarda bir yönüyle zaman unsuru üzerine kurgulanmıştır. Hikaye ve romanlarda, kişilerin yaşadıkları olayların anlatıldıkları zaman, iç zaman unsuru olarak değerlendirilir.

İç zaman unsurunun yanında dış zaman unsuru vardır. Dış zaman kavramı, kurmaca eserin kaleme alındığı zaman dilimini ifade eder. Dış zaman unsuru, hikaye ya da roman kahramanının zamanı bildiren bir ifadesinden, giyiminden, meydana gelen toplumsal olaylardan, düşünsel çatışmalardan çıkarılabilir.¹³²

Çocuk Hikaye ve Romanları: Yakın çevreyle ilgili hikaye ve romanlar (Pollyanna, Köyün İkizleri), hayvan hikaye ve romanları (Ormandaki Kavga), mizahi hikaye ve romanlar (Don Kişot, Pinokyo), serüven hikaye ve romanları (Köprü Altı

¹²⁸ CİVAROĞLU, s.77.

¹²⁹ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.108109.

¹³⁰ SAĞLIK, s.243.

¹³¹ N. TUNCER, Çizgi Roman ve Çocuk, Çocuk Vakfı yayınları, İstanbul, 1993, s.55.

¹³² GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.111.

Çocukları), duygusal hikaye ve romanlar (Türk İkizleri), tarihi hikaye ve romanları (Kızıltuğ Atlıhan), gezi hikaye ve romanları (Marko Polo) şeklinde ayrılabilir.

2. Çocuk Hikaye ve Romanlarında Bulunması Gereken Nitelikler

Yukarıda saydığımız roman ve hikayeyi oluşturan özelliklerin dikkatli bir şekilde çocuk kitabının içine yerleştirilmesi, hikaye ya da romanı daha okunur hale getirecektir. Bu nitelikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. “Hikâye ve roman çocukta gerçek hissini uyandırmalıdır.
2. Anlatım tekniği yaş seviyesine uygun olmalıdır.
3. Çocukların kelime dağarcığını geliştirebilecek nitelikte olmalıdır.
4. Bütünden parçaya gidilmelidir.
5. Dili sade ve açık, üslûp sürükleyici olmalıdır.
6. Tasvirler, konunun geçtiği ortam, kahramanların ruh durumları iyi bir şekilde verilmelidir.
7. Çocuk hikâye ve romanları çocuğun yaş ve seviyesine göre değişik boyutlarda olabilir.
8. Çocuk kitapları dikdörtgen veya kare şeklinde olmalıdır.
9. Resimler renkli veya siyah beyazdır.
10. Kitap yazım, noktalama ve cümle düzeni bakımından kusursuz olmalıdır.”¹³³

F) BİYOGRAFİ

Biyografi sözcüğü dilimize batı dillerinden girmiş olup Biyo ve graf sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. Yüzeysel anlamda yaşam, hayat çizgisi anlamına gelmektedir.¹³⁴

¹³³ Mehmet TAŞDEMİR, “Eğitsel Bir Materyal Olarak Çocuk Hikaye ve Romanlarının Nitelik Düzeyi”, Milli Eğitim Dergisi, S.168, 2005 (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/168/orta3-tasdemir.htm-01.01.08>)

¹³⁴ KIBRIS, s.201.

Biyografi, bütün toplum tarafından tanınan, bilgi, beceri, davranışlarıyla bütün insanların dünyasında yer edinen kişilerin doğumlarından ölümlerine kadar geçen dönemin bilgi ve belgelere dayanılarak anlatıldığı edebiyat türüne verilen addır.¹³⁵ Oğuzkan'a göre ise: Yaşayışları ve yaptıklarıyla ün kazanmış, önemli kişilerin hayatlarını belgelere dayalı olarak inceleyen eserlere biyografi denir.¹³⁶ Biyografi belli bir kişinin hayat hikayesidir.¹³⁷ İlim, siyaset, spor ve sanat dallarında ün yapmış bir şahsın, bütün yönleriyle anlatıldığı yazılara denir.¹³⁸ Tanınmış bilim, sanat, felsefe, politika, spor adamlarının yaşayışlarını ve başarılarını ilgi çekici yönleriyle anlatan uzun veya kısa boyutlu yazılardır.¹³⁹

1. Biyografilerin Yapı Bakımından İncelenmesi

Biyografiler yapı bakımından çeşitli şekillere ayrılırlar. Bu ayrım, biyografilerde kullanılan kaynak-yorum ve kişinin hayatının hangi bölümünün anlatıldığı ile ilgili bir ayrımdır.

a) Özgün Biyografiler: Bu grup içine aldığımız biyografiler, tamamen, belge ve kaynaklara, araştırma ve gözlemler, röportaj ve arşiv incelemelerine dayanan çalışmalardır.

b) Hikayeleştirilmiş Biyografiler: Bu biyografiler tamamen gerçeğe dayanmakla birlikte yazarı tarafından bir kurgu etrafında yeniden düzenlenmiş, zaman zaman yazarın yorum ve katkılarını da içine alan, ancak yorumlarla gerçeklerin değiştirilmediği, sürükleyici ve akıcı bir anlatıma dayanan biyografilerdir.¹⁴⁰

Bu tür biyografiler sayesinde çocuk kendisi ile roman kahramanını özdeşleştirebilir. Bu onun için;

1. Çevresine ilgi duymasını sağlar.

2. Tarih, Coğrafya, Fen bilimleri, Edebiyat derslerinde tanıdığı şahısların ve onların eserlerine ilgisini artırır.

¹³⁵ YALÇIN, AYTAŞ, s.177.

¹³⁶ OĞUZKAN, s.162.

¹³⁷ İnci ENGİNÜN, Editör Mustafa Ruhi Şirin, "Biyografik Romanların Çocuk Açısından Önemi Nedir?", 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.132.

¹³⁸ DEMİR, s.384.

¹³⁹ GÖKER, s.291.

¹⁴⁰ YALÇIN, AYTAŞ, s.177.

3. Romanlardaki kişilerin yerine kendisini koyarak yeteneklerini keşfetmesini sağlar.

c) Kişinin Bütün Hayatını Anlatan Biyografiler: Bu tarz biyografiler kahramanın bütün hayatını en ince detayına kadar inceleyen, araştıran, geçmişe ait bilgi ve belgelere ulaşılarak yazılan biyografilerdir.

d) Kişinin Hayatının Bir Bölümünü Anlatan Biyografiler: Bu biyografiler kişilerin hayatlarının önemli bölümlerini anlatır. Kişinin örnek olabilecek başarılarının anlatıldığı bölümdür.

2. Çocuklar İçin Yazılan Biyografilerde Bulunması Gereken Özellikler

Çocukların biyografileri okuyabilmesi için bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İyi bir biyografi her şeyden önce doğru bilgi içermelidir.

2. İyi bir biyografi aynı zamanda objektif olmalıdır.

3. Karakterler bir tipi değil, bir insanı bütün yönleriyle ortaya koymalıdır. Kişilerin başarısız yönleri anlatılırken detaylardan kaçınmak gerekir.

4. Kahramanın da bir zamanlar çocuk olduğunu vurgulayan detayla (örneğin yaramazlıkları, aldığı cezalar gibi) çocuğun eser kahramanı ile özdeşleşmesine yardımcı olur.¹⁴¹

5. Biyografik eserlerde de yazarın anlatımı konunun elverdiği ölçüde renkli ve çekici olmalıdır.¹⁴²

6. Biyografik eserlerde kişilerin olumlu yönleri çocuklara örnek olacak şekilde anlatılmalıdır.

G) ANI

Bir kişinin yaşadığı veya tanık olduğu olayları anlatan yazılara anı denir. Anı kişinin kendi hayatıyla ilgili olarak hatırlayabildiklerini olduğu gibi anlatması ve kendi

¹⁴¹ TUNCER, s.134-135.

¹⁴² OĞUZKAN, s.163.

gözlemlerini, deyimlerini ortaya koymasındır.¹⁴³ İnsanların kendi hayatında veya toplum hayatında iz bırakan olayları, edebi bir dille anlattıkları yazılara verilen genel isimdir.¹⁴⁴ Anı yaşanan olayların yada tanık olunan durumların yaşayan kişilerce yazıya dökülmesiyle oluşan bir yazı türüdür.¹⁴⁵

Anı türündeki eserler, dil ve anlatım yönüyle hikaye ve roman türünden eserlere benzerlikler gösterir. Ancak anılar yaşanmış olaylardır. Hikaye ve romanlar, yaşanmışlık özelliği bulunsa bile kurgusal olma ve yazarın hayal gücüne dayanma yönleriyle anıdan farklılık gösterir.

1. Çocuklar İçin Yazılan Anılarda Aranılan Özellikler

Anı diyalog ve olay unsurunu taşımayan bir tür olduğu için çocuklar için yazılacak anılar da bir takım özelliklerin bulunması gerekmektedir. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Anılar çok sağlıklı ve titiz bir gözlem sonucu yazılmış olmalı, tutulmuş notlar, yararlanılacak belgeler doğru bilgiler içermelidir.
2. Anılar yalın bir dille yazılmış olmalıdır.
3. Uzun ve ayrıntılı ruh çözümlerinden, betimlemelerinden ve bilgi aktarımından kaçınılmalıdır.¹⁴⁶
4. Anılardaki olaylar çocuklara güzel davranışlar kazandırma yönüyle olumlu örnekler oluşturmalıdır.

Anı türü ilköğretim 1-5. sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da önemsenmiş ve öğrencilerin ilköğretim 2. sınıftan itibaren günlük ve anı yazabilmeleri amaçlanmıştır.¹⁴⁷

H) GEZİ YAZILARI

Hatırat türünün bir başka örneği olan gezi yazıları, yurt içi ve yurt dışında gezip, görülen yerlerin insan, çevre, sosyal hayat ve kültürel özellikleriyle çok canlı bir şekilde

¹⁴³ YALÇIN, AYTAŞ, s.182.

¹⁴⁴ DEMİR, s.279.

¹⁴⁵ KIBRIS, s.207.

¹⁴⁶ KIBRIS, s.207.

¹⁴⁷ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.186.

tanıtıldığı yazılardır.¹⁴⁸ Gezip görülen yerler hakkında okuyucuyu bilgilendirmek ve o yeri tanıtmak amacı taşıyan yazılara gezi yazısı denir. Bir yazarın gezip gördüğü ve incelediği yerleri anlatan yazılara ‘Gezi Yazısı’ (Seyahatname) denir.¹⁴⁹ Geziliş görülen yerler üzerine yazılmış edebi yazılara gezi yazısı denir.¹⁵⁰

Gezi gözlem yazılarının çocuğun bilgi dağarcığını artırması ve okul için temel hazırlık bilgileri vermesi yanında, kişiliğinin gelişmesinde çok önemli bir yere sahip olan genel kültür bilgilerini de artırdığını biliyoruz.¹⁵¹

Edebiyatımızda gezi yazısı türünün en ilginç örneğini veren şüphesiz Evliya Çelebi (1611-1682)’dir. Bursa, İzmir, Trabzon, Girit, gibi ülke içi gezilerinde sonra Avusturya, Hicaz, Mısır, Habeşistan, Dağıstan vb. ülkeleri gezip gören Evliya Çelebi anılarını ve izlenimlerini tarih ve yer belirterek eserinde tespit etmiş, Türk ve dünya tarihine kaynaklık edecek bir seyahatname meydana getirmiştir.¹⁵²

1. Çocuklar İçin Yazılan Gezi Yazılarında Aranılan Özellikler

Gezi yazılarının çocuk edebiyatına uygun olması için bazı özelliklere sahip olması gerekiyor. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Anlatılan olaylar, yapılan gözlemler, belirtilen izlenimler doğru ve inandırıcı olmalıdır.

2. Metin ile metni tamamlamak ya da açıklamak için seçilen resim ve fotoğraflar arasında her yönden bir tutarlılık bulunmalıdır.

3. Yabancı ülkelerde yaşayan insanların tutum ve davranışları, giyim ve kuşamları, düşünce ve inançları anlatılırken yanıltıcı genellemelere gidilmemelidir.

4. Üzerinde durulan konular, çocukların ortak ilgi ve merakları bakımından olduğu kadar onların yaşantılarıyla da ilişkili bulunmalıdır.

5. Anlatım biçimi, kullanılan sözcük ve deyimler başta olmak üzere, çocukların okuma ve kavram düzeyini yansıtmalıdır.¹⁵³

¹⁴⁸ DEMİR, s.278.

¹⁴⁹ KIBRIS, s.189.

¹⁵⁰ OĞUZKAN, s.203.

¹⁵¹ YALÇIN, AYTAŞ, s.191.

¹⁵² OĞUZKAN, s.204.

¹⁵³ OĞUZKAN, s.137.

İ) ŞİİR

Şiir kısa ama en etkili anlatımlardan bir tanesidir. “Mallarme şiire ‘kelimeler dini’dir der. ‘Şiir lisan musikisinde erimiş bendir.’ (Kaya Bilgegil), şiir, ‘musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın’dır (Ahmet Haşim), ‘bütün hususiyeti edasında olan söz sanatıdır’ (Orhan Veli Kanık). ‘Şiir mutlak hakikati arama işidir.’ (Necip Fazıl Kısakürek). ‘Şiir her türlü menfaat endişesinden uzak, gayesi yalnız kendisinde bulan bir mükemmeliyettir.’ (Ahmet Hamdi Tanpınar). Cahit Sıtkı için şiir, ‘Kelimelerle güzel şekiller kurmak sanatıdır.’¹⁵⁴ Bir bakıma şiir imgelerle düşünme sanatıdır.¹⁵⁵

“Şiir genellikle en az sözcükle en çok şey anlatma sanatı.”¹⁵⁶ “Şiir duygulara hitap eden, orda kök salıp yerleşe, meyvesini hayallerle süsleyip, ahenkle sergileyen bir sanattır.”¹⁵⁷ Dilin üst düzeyde ve bireysel kullanımından doğan coşkuya dayalı metinlere şiir diyoruz.¹⁵⁸

Bu tanımlamalardan sonra esas tezimizi ilgilendirecek sorumuz: Çocuk şiiri nedir? Mustafa Ruhi Şirin bu soruya şu cevabı verir: “Çocuk şiiri, şiirinen çocuksu anafordur.¹⁵⁹ Dağlarca’ya göre ise çocuk şiirinin yazımı: Çocuk şiirdeki yapıyı, nesnelliği, konuları onun açısına göre, daha ince seçmek, ilk duyarlıklar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak gerekir.¹⁶⁰

Diğer türler içinde geçerli olan çocuksu duyarlılık burada da geçerlidir. Zira şiir çocuğun dünyasına gitmemişse, çocuk ruhundan esintiler taşımyorsa çocuk şiiri diyemeyiz. Çocuk vitrininden bakmak önemlidir.

Çocuğu anlatırken bahsettiğimiz gibi çeşitli evrelerden geçerek büyüyen çocuk 12 yaşına kadar somut işlemler evresindedir.

Şiir dediğimizde “soyutlamalardan müşekkil bir form anlarız.”¹⁶¹ Çocuk için yazılan şiirde soyut kavramlara yer vererek acaba şiirin estetik boyutundan uzaklaşmış olur muyuz? Çocuk edebiyatının buna kendi içinde cevap vereceği kanaatindeyim. Masal çocuk edebiyatının padişah koltuğunda oturan bir türdür. Belki de en çok

¹⁵⁴ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.198.

¹⁵⁵ E. ÖZDEMİR, Türk Dili ve Edebiyatı Yazın Türleri, Eskişehir, 1991, s.8.

¹⁵⁶ KIBRIS, s.102.

¹⁵⁷ YALÇIN, AYTAŞ, s.207.

¹⁵⁸ T. ŞİMŞEK, “Çocuk Şiirleri”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.219

¹⁵⁹ ŞİRİN, 2000, s.104

¹⁶⁰ T. ŞİMŞEK, “Çocuk Şiirinde Bir Öncü Duyarlılık: Dağlarca”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.404.

¹⁶¹ S. KÜPÇÜK, s.483.

soyutlamaların yapıldığı türdür. O halde çocuk şiiri için “A’rafta kalışın dili” diyemeyiz.

Ayrıca mesleki tecrübelerim yazı türleri içinde çocukların şiir yazmaktan, milli bayramlarda şiir okumak için birbirleriyle yarışmaktan, şiir ezberlemekten daha fazla zevk aldıklarını göstermektedir. “Sembolik şiirdeki mecazi anlamları çok kez fark ederler ve şairlerin söylemek istediklerini ayrıntılara inmeden sezebilirler”¹⁶²

Çocuk şiirlerinde ritim önemlidir. Kafiye düzeni serbest şiir olsa bile estetik duygularını uyandıracak mahiyette olmalıdır. Bu konuda değişik fikirler öne sürülmüştür. Yalçın’a göre kafiyeler belirli olmalı ve belirli bir sistem içerisinde şiirde yer almalıdır.”¹⁶³ Bu çocukların şiiri kolay ezberlemeleri açısından faydalıdır. Fakat Demiray da “Büyükler için yazılan şiirlerde olduğu gibi, çocuk şiirlerinde de ölçü ve kafiye şart değildir.”¹⁶⁴ Kafiyenin bulunmadığı şiirlerde söyleyiş kolaylığının olması gerekir. Bu kelimelerin nasıl dizildiğiyle alakalıdır.

Çocuk şiirlerin de içerik önemlidir. Çocuğu kazandırılmak istenen davranışları destekleyici nitelikte olan ve çocuğun dünyasına giren temalar işlenmelidir. Doğa sevgisi, yurt-millet sevgisi, din duygusu, yaşama sevinci, hayvan sevgisi, meslek içerikli şiirler olabilir. Şiirde temayı işlerken çocuğu sıkacak derecede didaktik olunmamalıdır. Bununla birlikte sadece art arda sıralanmış manasız ama ahenkli kelimeler grubuna da diyemeyiz. Bu ince çizginin Orhan Veli’nin “İpe Un Sermiş” şiirinde yakalandığını görebiliriz.

Mecazi anlamın çocuksu duyarlılıkla anlatılabildiği bir şiirdir.

Çocuk şiirlerindeki tasvirler uzun olmamalıdır. “Uzun şiirleri okurken algıları dağılan çocuk “betimlemesi bol şiirleri okumaktan da sıkılırlar.”¹⁶⁵ “Diyaloglar, kimin konuştuğu açıkça belirtilmediğinde çocuğun aklını karıştırır.”¹⁶⁶

Şiir genel anlamıyla, lirik şiir, didaktik şiir, epik şiir, pastoral şiir ve satirik şiir şeklinde beşe ayrılır.

Fakat konu çocuk şiirleri olunca şu şekilde de bir ayırım yapılabilir: Tekerlemeler, müzikli şiirler, resimli kitaplarda şiir, öykülü şiir, nükteli şiir, serbest şiir, somut şiir.¹⁶⁷

¹⁶² OĞUZKAN, s.265.

¹⁶³ YALÇIN, AYTAŞ, s.210.

¹⁶⁴ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.201.

¹⁶⁵ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.203.

¹⁶⁶ TUNCER, s.108.

1. Şiirde Bulunması Gereken Özellikler

Çocukların şiirleri isteyerek okumaları ve verilmek istenen kazanımları kazabilmeleri için çocuk şiirlerinin bazı özellikleri taşıması gerekir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Çocuk şiirinin uyak, durak, iç ahengi olmalıdır.
2. Çocuk şiirinin mısraları kısa olmalıdır.
3. Çocuk şiirinde “durum, olay, düşüncelerin açık ve kısa olarak anlatılması gerekir.
4. Düşünce, duygu ve olayların mümkün ise bir beyitte ya da bir dörtlükte anlatılmasına özen gösterilmelidir.”¹⁶⁸
5. Çocuk şiirleri çocukların yaşantılarıyla ilgili olmalıdır.
6. Çocuk şiirlerinde tasvirler net olmalıdır.

J) TİYATRO

“Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olayları sahnede canlandırmak için yazılan eserlere çocuk piyesleri denir.”¹⁶⁹ “İnsanlara kişilik ve kimlik kazandıran sanat dallarından biri de tiyatrodur.”¹⁷⁰ Tiyatroya unsurların açısından bakıldığında ise şöyle bir tanımlama getirebiliriz: “Tiyatro, oyun, oyuncu, sahne ve izleyici gibi temel öğelerden oluşan sanat; dramatik metin, oyunculuk sahneleme, sahne tasarımı, sahne giysisi, sahne müziği, ışıklama ve sahne tekniği öğelerinin tümünü birlikte içeren sanatsal etkinlik olarak tanımlanabilir.”¹⁷¹

Bu oyunlar birer taklittir ve çocuğun gelişimine yardımcı olur.

Çocuğun anlayışına uygun olarak verilmek istenen kazanımları kapsayan oyunlar çocuğu eğlendirirken belli bir amaca hizmet eder.

Drama derslerinin de ilköğretime girmesiyle birlikte çocuğun kendini ifade etmesine yarayan, hayal dünyasını ortaya koymasına yarayan bir tür olduğu gerçektir.

¹⁶⁷ YALÇIN, AYTAŞ, s.212.

¹⁶⁸ OĞUZKAN, s.110.

¹⁶⁹ Ö. CİVAROĞLU, Çocuk Edebiyatı, Esin Yayınları, İstanbul, 2000, s.152.

¹⁷⁰ YALÇIN, AYTAŞ, s.220.

¹⁷¹ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, s.143.

Kız çocuklarının evcilik oyunları, erkek çocuklarının polisçilik oyunları aslında birer piyestir.

Tiyatro dört ana unsurdan oluşur: Olay, kişiler, zaman ve mekan, sahne-perde.

Bu unsurlar çocuğa göre olmalıdır. Karışık olay örgüsünün olduğu bir tiyatro çocuğu sıkır. Kişi tiyatro için önemlidir. Çocuk kahramanla kendini özdeşleştirmeye hep meyillidir. Özellikle “Biyografik piyesler çocuklar üzerinde çok etkilidir.”¹⁷² Örnek kişiler çocuğu etkileyecektir. Uygun oyunlar çocuğa “düşünerek yorumlamayı ve dayanışmayı öğretirken toplum hayatı için gerekli olan sorumluluk duygusunu aşılar.”¹⁷³ Tiyatronun süresinin uzun olmaması gerekir. “7-12 yaş arasındaki bir çocuğun dikkatini toplayabileceği ideal süre 50-60 dakika”dır.¹⁷⁴ Bu süreyle uyumlu olarak ideal perde sayısı olmalıdır.

Bu unsurların haricinde çocuk tiyatrolarının dili ve üslubu çocuksu duyarlılıktan uzak olmamalıdır. Çocuk kişilere uygun diyaloglardan zevk alır. Bu diyaloglar; tekerleme, bilmece vb. ile bezenmişse dikkat hiç dağılmamış olur.

1. Çocuk Tiyatrosunda Bulunması Gereken Özellikler

Çocuk tiyatrosu yetişkinlerin tiyatrosundan farklıdır. Hem sahnelenişi hem de metni. Bu tiyatronun taşınması gereken özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Konuşma becerisini geliştirmeye yönelik olmalıdır.
2. Çalışmayı ilgilendiren yaş grubu 5. sınıf olduğu için konu daha gerçekçi olmalıdır. “Konuda derinlik, oyunda hareketlilik olmalıdır.”
3. Basit araç-gereç kullanılmalıdır.”¹⁷⁵ Dekor, kostüm amaç değil; araçtır.
4. Oyun çalışmalarında yetenekli öğrencilerin yanında, pasif öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmesine yardımcı nitelikte olmalıdır.
5. Olay kişileri çocuk olmalı, çocukların örnek alabileceği kişiler seçilmeli ya da çocukların sorunlarını, meraklarını ve ilgilerini işleyen büyükler olmalıdır.¹⁷⁶

¹⁷² Salih NURDAĞ, “Bir Eğitim Aracı Olarak Okul Piyesleri”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s. 281.

¹⁷³ Mahmut BABACAN, “Çocuk Tiyatrosunun Eğitime Katkıları”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s. 294.

¹⁷⁴ NURDAĞ, s.281.

¹⁷⁵ GÜREL, TEMİZYÜREK, ŞAHBAZ, S.151.-154.

¹⁷⁶ NURDAĞ, s.286.

6. Müzikli, danslı oyunlara da yer verilmeli, böylece çocukların ritim ve estetik duygularının gelişmesine katkıda bulunmalıdır.¹⁷⁷

7. Oyunlar dinî inançlarımıza, gelenek-göreneklerimize, millî değerlerimize ters düşmemelidir.

K) MAKALE, DENEME

Makale bir düşünce yazısıdır. Düşünce yazıları içerisinde en ciddi yazılardandır. Okuyucuya düşüncesini ispat etmek için çalışır. Deneme de bir düşünce yazısıdır. Fakat düşüncesini karşıdaki okuyucuyla paylaşır, ispat etmeye çalışmaz.

Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir fikir veya konuya açıklık getirmek, yeni bir görüş ve düşünceyi ileri sürmek, ele alınan konu üzerinde yapılan inceleme ve araştırma sonuçlarına göre deliller göstererek, bu yeni görüş ve düşünceleri desteklemek ve doğruluğunu ispat gayesiyle yazılan ilmi gazete ve dergi yazılarıdır.¹⁷⁸ Makalede analiz, sentez ve değerlendirme basamakları kullanılır. Bir görüş ortaya atılır. Bu görüş çeşitli inceleme ve araştırma sonuçlarıyla desteklenerek bir sonuca varılır. Temel bir fikri, bir takım yan fikirlerle destekleyip belge ve delillerle ispatlayan yazılardır.¹⁷⁹ Kısaca iddia ve ispat yazılarıdır.¹⁸⁰ İspat yapılırken konunun uzman görüşlerine sıklıkla atıfta bulunulur. Atıfta bulunulan kişinin alan bilgisi konusunda kendisini kanıtlamış olması önemlidir. Ayrıca makale yazarının da “ konusunu rahat, açık ve aydınlık bir biçimde anlatabilmesi, geniş ve zengin bilgi birikimine sahip olması” gerekir.¹⁸¹

Deneme makaleden farklı olarak “yazarın şahsi görüş ve düşüncelerini, kesin bir hükme varmadan, ortaya koyduğu yazı türüdür.”¹⁸² Deneme, çocuk edebiyatında daha çok yer edebilecek olan bir türdür. Çocuk ciddi yazılardan henüz uzak bir dönemdedir.

Deneme olaylara, olgulara farklı bakış açıları sunar. Ayrıca okuyucunun da yorum getirmesi için kısa konu tanıtılır. “Bu yazılarda savunulan fikirler tamamen şahsidir.”¹⁸³ Her konuda deneme yazılabilir. Deneme çocuk edebiyatı için sınırlı bir türdür. Fakat

¹⁷⁷ KIBRIS, s.244.

¹⁷⁸ N. BİRİNCİ, “Yazılı Kompozisyon Türleri”, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Ankara, 1997, 220.

¹⁷⁹ İ. AYPAY, Editör E. BOZ, “Kompozisyon Bilgileri”, Türk Dili ve Kompozisyon, Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilim Araştırma Vakfı Yayını, Afyon, 2004, s.288.

¹⁸⁰ H. AGCA, Yazılı Anlatım, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1999, s.191.

¹⁸¹ ÖZDEMİR, s.240.

¹⁸² AYPAY, s.295.

¹⁸³ AGCA, s.201.

deneme türünün konu genişliği olduğu için çocukların ilgilenebileceği alanlarda yazılırsa çocuk edebiyatı alanına girebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

VII. METİNLERİN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

“Bilimsel bir alan olarak hızlı bir gelişim gösteren metindilbilim, dilin kullanımının ve dilin işlevlerinin betimlenmesini önceleyen alanlararası bir alandır. Metindilbilimde, genel düzlemde sayısız özelliğe sahip metin yapısı (Textstruktur), metin tutarlılığını sağlayan önermeler arasındaki bağlantılı oluşum (sistem) olarak tanımlanmaktadır.”¹⁸⁴ Metin yapısıyla cümleler ve cümleler arası ilişkiler, dilbilgisel düzlem olarak açıklayabiliriz.

Beşinci sınıf öğrencisi edebi metinlerle yeni yeni karşılaşmaya başlayacağı için metin seçimi önemlidir. Okumanın tadına varacağı ya da nefret edeceği bir süreçtir. Ayrıca bu dönem çocuğu somut işlemler döneminde olduğu için anlamlandırmaları metnin yazdığı şekildedir. Soyut düşünmesi beklenemez. Metin neyi veriyorsa onu kabul eder. Özetlemelerinde dahi “Beşinci sınıflar, doğrudan alıntı stratejisini çok kullanmaları nedeniyle, metnin içeriksel bütünlüğünde sapmaların az olduğu görülmektedir.”¹⁸⁵

¹⁸⁴ Sevgi Sevim ÇIKRIKÇI, İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2004, s.16.

¹⁸⁵ ÇIKRIKÇI, s.121.

A) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ASLINDA HEPİMİZ ÇOK ZEKİYİZ (SÖYLEŞİ, S.12-15) ¹⁸⁶

Aslında Hepimiz Çok Zekiyiz, söyleşi türünde yazılmıştır. Karşıdaki insanla sohbet ediyormuş hissi uyandırıyor.

Metnimiz 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Dört sayfaya yerleştirilmiştir. On bir tane tamamlayıcı ve yorumlayıcı resim bulunmaktadır. Fotoğraflar çocukların yeteneklerini sergilediği anları göstermektedir. Bu seçimler farklı zeka türlerini fark etmeyi sağlıyor.

Günümüzde farklı zeka türlerinin olduğu bilinmektedir. “Gardner (1993, 1999) zekânın pek çok özelliği ve etkinliği kapsayan bir kavram olduğunu ve sekiz türe ayrılabilceğini ileri sürmektedir. Bu zekâ alanları; 1. Sözel-Dilsel Zekâ Alanı, 2. Mantıksal-Matematiksel Zekâ Alanı, 3. Görsel-Mekânsal Zekâ Alanı, 4. Bedensel-Kinestetik Zekâ Alanı, 5. Müziksel-Ritmik Zekâ Alanı, 6. Kisilerarası-Sosyal Zekâ Alanı, 7. İçsel-Özedönük Zekâ Alanı, 8. Doğacı Zekâ Alanı’ dır.”¹⁸⁷ Bu zeka türlerinden bazılarında değinilmiştir.

Bu bağlamda metin çocukları güdüleyici niteliktedir. Her insanın bir konuda başarısının olduğunu vurguluyor. Cesaretlendiriyor. Kitabın ilk parçası olmasından dolayı da, daha başından yeteneklisin ve bu yönünü keşfet mesajını veriyor.

Parçanın ana fikri olan cümleler daha koyu yazılarak vurgulanmaktadır. Belki de beşinci sınıf çocuğundan ana fikri kendi bulması istenmelidir.

Beste, jest-mimik, ikna etmek gibi kelimeler, kelime grupları bilinmeyen kelimeler olabilir. Çocuğun anlayamayacağı kelime çok fazla değildir. Bunların olması da doğaldır. Her metinde çocuğun bildiği dışında birkaç bilmediği kelime olabilir.

¹⁸⁶ Mustafa AKINCI, Halil ASLANTAŞ, Mehmet AZİM, İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 5, Zambak Yayınları, 2006, İstanbul. (Metinlerin kitaptaki sayfa numaraları yay araç içerisinde verilmiştir. Bundan sonra metinlerin adlarının yanında verilen sayfa numaraları incelediğimiz kitabın sayfa numaralarıdır.)

¹⁸⁷ Fatma SUSAR, İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Öğretiminde Çoklu Zeka Kuramına Dayalı İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Erişi, Tutumlar, Öğrenme Stratejileri ve Çoklu Zeka Alanları Üzerindeki Etkileri, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), s. 7.

B) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EN GÜZEL HEDİYE (HİKÂYE-S.16-19)

Hikaye 12 punto büyüklüğünde Times New Roman karakteri ile yazılmıştır. Bu yaş grubu için olması gereken büyüklüktedir.

Kitapta hikâyeye dört sayfalık yer verilmiştir. Her sayfada resim bulunmaktadır. Resimler metni tamamlayıcı niteliktedir.

Bu yaş grubu için uzun bir hikâyedir. En azından ders kitabı için uzundur. “Bu yaş grubuna giren çocuklar için yazılacak eserler onların anlamını bildiği üç yüz kelimeyi geçmemelidir.”¹⁸⁸

Bu hikâyede verilmek istenen mesaj; kitabın çocuklar için en güzel, faydalı hediye olmasıdır. Kahramanımızın arkadaşının da mahalleden taşınmasıyla kitapla tanışır.karne hediyesi olan kitap kitapları sevmesine sebep olur. Kitap sevgisinin işlenmesi bu yaş grubu çocuklar için ideal olmuştur. Kahramanımızın yakın arkadaşı Ömer’in de uzaklaşmasıyla kitap hikâyenin merkezine yerleştirilmiştir. Dikkat kitaba yönelmiştir. Zira çocuklar kendilerini kahraman yerine koymak eğilimindedirler.

Bu yaş grubun arkadaşlık çok önemlidir. Yan fikir olarak Ömer’in arkadaşlığına yer verilmesi hikâyeyi çocukların bakışıyla zenginleştirmiştir.

C) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İYİLİK (ŞİİR, S.22)

İyilik şiir türünde yazılmıştır. Üç kıtadan oluşmaktadır. Comic Sans MS karakteriyle 12 punto büyüklüğünde yazılmıştır.

Sayfanın yaklaşık 2/3 resimlenmiştir. Kullanılan resim metni tamamlayıcı niteliktedir. Kitaba özgü resim çizilmiştir.

¹⁸⁸ YALÇIN, AYTAŞ, s.41.

Toplumsal ilişkilere ilgi duyulmaya başlanan bu dönemde bu şiir çocukların ilgisini çekebilir. Şiirde insanların birbirine duyduğu güzel duygular onlara yaşama sevinçi aşlamıştır. İnsanların birbirini sevmesi, sayması, iyilik yapması kaygıdan, dertten uzak bir dünya oluşturacaktır.

Şiiri şekil olarak değerlendirirsek birinci kıtadaki hece sayıları çok farklı: 12 heceden oluşan mısra ile 4 heceden oluşan mısra bir aradadır. Kıtaların ikinci ve dördüncü mısraları kendi aralarında kafiyelidir. Fakat ritmik bir şiir olduğunu söyleyemeyiz:

Üstünde yaşadığım kadar toprak,

Dostlarım size de saygı.

Mısralarında olduğu gibi. Hatta bitmemişlik hissi uyandırıyor. Okuyucu kafasından tamamlayamıyor.

Şiirde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Benzetme ögesi olarak “geniş mavilik” söz grubu kullanılmıştır ve huzuru anlatmaktadır. Bu yaş grubu için söz sanatlarına küçük küçük yer verilmesi doğru bir yaklaşımdır.

Ç) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ATATÜRK VE EĞİTİM (S.28-29)

Atatürk ve Eğitim metni altı bölümden oluşmuştur. Atatürk’ün eğitimle ilgili vecizeleri ve eğitimin öneminden bahseden sözlerinden oluşmuştur.

14 punto büyüklüğünde Times New Roman karakteri kullanılarak yazılmıştır. İki sayfaya yerleştirilen metin dokuz farklı fotoğrafla açıklamış ve tamamlamıştır.

Eğitimin gerekliliği vurgulanmaktadır. Ama bu eğitimi ilim ve fenne dayanmalıdır. Bu dayanağın sağlayıcısı olarak okul gösterilmiştir.

Metinde verilmek istenen her düşünceye karşılık bir fotoğraf var. Görsel zekası olan bir öğrenci bu metni hep anımsayacaktır. Atatürk’ün ve bir sınıf öğretmeninin yer aldığı üç fotoğraf hariç diğer fotoğraflar yerine parçaya özgü resimler çizilmeliydi. Resimlerin yan yana keskin uçlarından ve mavi fon kullanılmasından dolayı soğuk bir hava veriyor.

“Şanlı, coşkun,uygar, olgun...” gibi kelimeleri kelime hazinelerine kazandırma imkanı veriyor. Düzeye uygun uzunlukta bir metindir. Çünkü düşünce ağırlıklı bir metin olduğu için dikkatleri dağılmadan anlayabilmelerinde kısalık önemlidir. Fakat metni iki sayfaya yaymak ve 14 punto kullanılması 10-12 yaş grubu çocuğu için uygun değildir. 12 punto olmalıydı.

D) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

SEN OKUMUŞ SAYILIRSIN (FIKRA, S.31-32)

“Sen Okumuş Sayılırsın” metni fıkra türünde yazılmış bir metindir.

12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Metne iki sayfa ayrılmış ve iki fotoğraf kullanılmıştır. Bu fotoğraflar metni tamamlayıcı niteliktedir. Fotoğraflar sayfayla bir bütünlük içinde olduğundan estetik duruyor.

Atatürk’ün okumuş insana ve emektara verdiği önemden bahsediyor. Türkiye için önemli bir isim ve devlet adamı olan Atatürk’ün eğitime verdiği önem de vurgulanıyor. Fıkra türünde yazılmış bir eser olması itibariyle de uzun yıllar toprakla uğraşmış, yörenin toprağını tanıyan insana okumuş sıfatını veriyor.

Fıkra türünün güldürürken düşündüren özelliği metinde kullanılmaya çalışılmış. Fakat metin bir fıkraya göre uzun ve güldürü öğesini öğreticilik bastırmış durumda bulunuyor. Hedeflenen yaş grubu için yazılacak fıkranın içinde verilmek istenen kazanım eritilmelidir. Zira bir çocuk fıkrayı bilgileneyim, bilinçleneyim, topluma karşı duyarlı olayım diyerek okumaz.

Sen Okumuş Sayılırsın metni fıkra ile anı türünün arasında bir yerde duruyor. Önemli bir kişiliğin bir hatırasını usta bir kalem ele almıştır.

E) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ATATÜRK VE TÜRK KADINI (MAKALE, S.32-33)

“Atatürk ve Türk Kadını” metni makale türünde yazılmıştır. 12 punto büyüklüğünde olan yazı Calibri karakteriyle yazılmıştır. Metne iki sayfa ayrılmış.

Sarı fon üzerine beş fotoğraf parçanın kenarlarına yerleştirilmiş. Fotoğraflar kadınların sosyal, meslek hayatıyla ilgilidir. Tamamlayıcı ve yorumlayıcı niteliktedir. Atatürk'ün bulunduğu geçmişten izler taşıyan iki fotoğraf haricindeki üç fotoğraf yerine kitaba özgü resimler çizilebilirdi.

Atatürk'ün Türk kadınına verdiği önem Atatürk'ün anı ve sözleriyle ispat edilmektedir.

Atatürk'ün Samsun'a çıkışı pekiştiriliyor. (Ara disiplinlerle bağdaştırılabilir.) ayrıca Anadolu kadınının temsil yeteneğinden istifade edilmesi söz konusudur. Tarihimizin kısa, etkileyici anılarla anlatılması kalıcı olacaktır.

F) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EKİM RÜZGARLARI (ŞİİR, S.34)

Ekim Rüzgarları şiir türünde yazılmıştır. 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteri kullanılarak yazılmıştır. Şiirde bu karakterin kullanılması yumuşak hatlarından dolayı uygundur.

19 mısralık bent halindeki şiir sarı yapraklarla çevrelenmiştir. Sağ tarafta blok halinde dört tane Atatürk bulunuyor. Bu resimler meclis ve protokol halindeki resimlerdir. Sayfanın altında da iki çocuğun resmi bulunuyor. Atatürk'ün siyah-beyaz fotoğraflarının inadına renkli, canlı bir resim. Ayrıca 1 cm büyüklüğündeki Atatürk'e göre çocukların resimleri yaklaşık 10 cm büyüklüğündedir. Göze hoş gelmeyen bir kompozisyon var.

Şiir serbest hece ölçüsüyle yazılmıştır. Tam ve zengin kafiyeye kullanılmıştır. Bu yaş grubu çocuklar artık serbest şiirle tanışmalı. Ama estetik bir yönü olmalıdır.

Şiir adeta cümlelerin alt alta sıralanmasıyla oluşmuş gibidir.

Şiir konusu itibariyle tarihin bir kesitinden bahsetmektedir. Millettin zor günlerinde cumhuriyet kurularak refaha ulaşılmıştır. Epik türde yazılmış bu şiir milli duyguları harekete geçirmesi bakımından faydalıdır.

G) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MEMLEKET SEVGİSİ (GEZİ YAZISI, S.40-41)

“Memleket Sevgisi” gezi yazısı türündedir.

12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır.

Metne iki sayfa ayrılmıştır. Sekiz tane tamamlayıcı resim bulunmaktadır. Metin turuncu bahçeleri, sahil kenarı, tarihî Safranbolu evi, orman gibi tabiat ve şehir görüntüleriyle çevrelenmiştir. Reşat Nuri memleketin güzelliklerini anlatmıştır.

Metnin edebi bir değeri olduğu gibi çocuğun ilgisini çekecek türde bir metindir. Zira “10’uncu yaş çocukları gezi kitaplarından, başka ülkeler insanların yaşayış ve geleneklerini yansıtan eserlerden hoşlanmaya başladığı yaştır.”¹⁸⁹

Ğ) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KUŞ CENNETİ (GEZİ YAZISI, S.42-43)

“Kuş Cenneti” metni gezi yazısı türünde yazılmıştır. Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Tamamlayıcı fotoğraflarla çevrelenmiştir.

Gezi yazıları yörenin özelliğini çocukların hayalinde canlandırabilecek nitelikte olmalıdır. Merakını kamçılıyıp, okuduğu gezi yazısındaki yeri bir de kendi keşfetmek istemelidir.

Kuş Cenneti parçası Manyas Gölü’nün güneyindeki Kabak Adası Kuş Cenneti’nden bahsetmektedir. Yeni yerler keşfetmenin heyecanını vermektedir. Ayrıca Türkiye’nin zenginliklerinden biri daha öğrenilmiş oluyor.

Bilinmeyen kelimeler olarak kuş türleri diyebiliriz.

¹⁸⁹ Necmeddin SEFERCİOĞLU, “Çocuk Edebiyatı”, Türk Yurdu, S.136, 1998, s.38.

H) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ANADOLU KİLİMLERİ VE HALILARI (MAKALE, S44-45)

Anadolu Kilimleri ve Halıları metni makale türünde yazılmıştır. Makale türünün özelliklerini görmekteyiz. Kilim ve halı özellikleri hakkında bilgi veriyor. Giriş bölümünde “el işi”nin tanımlamasıyla başlanmıştır. Renklerin hangi anlamı yansıttığına kadar bilgi veriliyor.

Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır.

Metin iki sayfada yer almaktadır. Kilim motifleriyle çevrelenmiş metne fotoğraflar eklenmiştir. Parçayı açıklayıcı-yorumlayıcı, tamamlayıcı fotoğraflar birlikte yer alıyor. Anadolu'nun bir değeri olan kilim ve halı özündeki estetik anlayışıyla sayfaya yerleştirilebilirdi.

Tüketim toplumu haline geldiğimiz şu zamanlarda çocuk bir halınınilmekilmek günlerce hatta aylarca dokunduğunu fark edecektir. Kullan-at zihniyetinin yerleşmeye başlamasıyla bu değerlerin seri üretimden önceki hali hakkında bir fikri olacaktır. Bu da çocuğun bilinçlenme sürecine yardımcı olabilir. Bu yaş grubu toplumla ilgilenmeye başlar. Eğeme saygı bilinci gelişebilir. Kendince duyarlılıklar geliştirebilir.

I) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TÜRKİYE (ŞİİR, S.46)

Şiir türünde yazılmış bir eserdir. Şiirin çocuğu etkilemesi estetik boyutundan ötürüdür. Türkiye şiirinde bu kafiye şemasıyla sağlanmıştır.

Şiir 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteri kullanılarak yazılmıştır. Şiirin üç bendine yer verilmektedir.

Şiire bir fotoğraf fon oluştururken dokuz tane fotoğrafta çerçeve yapmaktadır. Hemen hemen eşit boyutlardaki bu fotoğraflar Türkiye'nin tarihî ve doğal zenginliklerinin fotoğraflarıdır. Metni tamamlayıcı niteliktedir.

Şiir 14'lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. Redif ve yarım kafiye kullanılmıştır.

Memleket sevgisini işlendiği şiir, lirik türdedir. Türkiye'nin çeşitli şehirlerinin özelliklerinden bahsetmektedir. Ayrıca Atilla İlhan memleketin değerlerine de yer vermektedir: Sen Mehmed'sin: Omuzların Anadolu yaylası

J) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

GERİ KAZANIM (MAKALE, 52-54.)

“Geri Kazanım” makale türünde yazılmış bir eserdir. Toplumunu tanımaya, iç denetimini harekete geçirmeye çalışan bu yaş grubu kendisini sıkamayan makalelerden hoşlanır. Geri kazanım metni çevre duyarlılığı konusunda bilgilendirici bir metindir.

Geri Kazanım 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Çeşitli açıklayıcı-yorumlayıcı ve tamamlayıcı nitelikteki fotoğraflara yer verilmiştir. Geri kazanım halkasının oklarının ne anlama geldiğinin anlatıldığı fotoğraf bunlardan bir tanesidir.

Geri kazanımın öneminden bahsedilmektedir. Sınırlı doğal kaynaklarımız tüketirken tasarruf önemli olduğu vurgusu yapılıyor. Bu öğretici bir üslupla dikte edilmiyor. Tasarrufun nasıl yapılacağı da öğretiliyor. Balık tutmasını öğreniyor. Bu anlamda faydalı bir metindir.

Çevreye duyarlılık kazanımına küresel ısınma gibi doğal tehditlerden dolayı daha çok yer verilmelidir. Yetişkin topluluğa bir vakitten sonra bir takım yaşam alışkanlıklarını kazandırılmıyor. Ağaç yaşken eğilir, düsturunca geç beyinlere bu bilinç kazandırılmalıdır.

K) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

SİHİRLİ PASTA (HİKAYE, S.55-56)

“Sihirli Pasta” hikaye türünde yazılmış bir eserdir. Hikaye edebiyatımızda diğer türlere göre şanslı bir türdür. Çünkü sayıca fazladır. Çocukların zevk ve ilgilerine göre önerilebilecek kadar çoktur. Ayrıca “9 yaşındaki çocuk, yaşdaşlarının hayatını anlatan

hikayeleri okumaktan hoşlanır. Bu yaştaki çocukların okumaya olan heves ve hakimiyetleri artmıştır.”¹⁹⁰ 5. sınıf öğrencisi 10-11 yaşlarını kapsamaktadır. Fakat hikayeye olan merakı daha bitmemiştir. Bu nedenle hikaye metinlerinin eğitim-öğretim yılının ilk aylarına yerleştirilmesi uygun olur.

Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Metin arkalı önlü bir yaprakta yer almaktadır. Kitabın genelinde hakim olduğu gibi yan yana sayfalarda yer alabilirdi.

Metne özgü üç farklı resim çizilmiştir. Bu resimler süsleyici ve tamamlayıcı niteliktedir.

Metinde iş birliğinin önemi işlenmektedir. Bin kişinin yapacağı pastanın ne kadar büyük olabileceği, bunu nasıl olabileceği çocukta merak uyandırmaktadır. Fakat çözüm bölümünde pastanın malzemelerinden, sunuluşuna kadar bütün ayrıntılarda çalışan işçiler anlatılarak olay açığa kavuşturuluyor. Üretimin bir zincir gibi olduğu düşüncesi veriliyor. Her halka bir çalışanı, emeği, aşamayı temsil etmektedir.

Bu tema çocuğa üretimin değerini anlatıyor. Tüketim toplumuna dur diyecek nesiller için faydalı bir hikayedir.

L) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

RÜZGAR ÇİFTLİKLERİ (MAKALE, S.57-59)

“Rüzgar Çiftlikleri” makale türünde yazılmış bir eserdir. Fen ve doğa olaylarına ilgi duyan çocuklar, rüzgarın elektrik üretiminde kullanıldığını anlatan bu metni merakla okuyabilirler.

Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır.

Metin üç sayfaya dağıtılmıştır. On beş tane farklı fotoğraf kullanılmıştır. Bu fotoğraflardan bazıları metnin fonu olmuş bazıları da üst çerçeve görevini görüyor. Fotoğraflar süsleyici ve açıklayıcı niteliktedir.

Rüzgar Çiftlikleri tükenen kaynaklarımızın alternatiflerinden bahsetmektedir. Fosil yakıtlarımızı hızla tüketmekteyiz: Bunun yerine yenilenebilir ve tabiata zararsız kaynakların kullanımı teşvik edilmektedir.

¹⁹⁰ SEFERCİOĞLU, s.38.

Çocuklar kelime hazinlerine maden yatakları ve rüzgar çiftlikleri ile ilgili çeşitli kelimeleri ekleyebilirler. Bilinmeyen kelimeler genellikle cümleden anlaşılabilir niteliktedir.

M) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EKMEK (ŞİİR, S.60.)

Şiir çocuğun okumaktan zevk aldığı ve estetik duygularını harekete geçiren bir türüdür.

Yeni müfredat etkinlikleri içerisinde çocuğa şiir yazma fırsatı vermektedir. Böylece çocuk şiir becerisini keşfetmektedir. Kendine örnek alacağı şiirin yer verilmesi önemlidir.

“EkmeK” şiir türünde yazılmıştır. Şiir tekerleme gibi kısa mısralardan oluşmuştur. 3+4=7’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Tama ve yarım kafiyelerin kullanıldığı görüyoruz. Şiir iki kıta ve iki bent haklindedir. Bütün bu şekil özelliklerinden dolayı ezberlenmesi kolay ve zevkle okunabilecek bir şiirdir.

Konu itibariyle de üretim şuurunu aşılacak bir şiirdir. Bir ekmeğin topraktan sofraya kadar gelişi, macerası anlatılıyor.

Şiir 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteri kullanılarak yazılmıştır. Sayfaya baktığımızda dört tane fotoğraf görmekteyiz. Şiir en sağda yer almaktadır. Şiirin mısra sonlarını okuyabilmek için cildi biraz ayırmanız gerekiyor.

Netice şiir üretim, tüketim ve verimlilik temasına uygun ve çocukların bu yönde bilinçlenmesine katkı sağlayacaktır.

N) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BULUŞ YAP DÜNYAN DEĞİŞSİN (MAKALE, S.66-69.)

Yenilikler ve Gelişmeler temasının ilk metnidir. Makale türünde yazılmıştır. Makalenin özüne uygun olarak bilgilendirici niteliktedir.

Metin dört sayfada yer almaktadır. 12 punto büyüklüğünde Calibri yazı stili kullanılarak yazılmıştır.

Metne uygun olarak çizilmiş tamamlayıcı resimle birlikte çeşitli fotoğraflara yer verilmiştir. Yan yana bulunun ilk iki sayfada sıcak renkler fon olarak kullanılmıştır. Diğer iki sayfada açık mavi fon rengiyle başka bir parça izlenimi uyandırıyor.

İncelediğim kitabın “olgu, nesil, hasat, tuhafıye, fermuar” kelimelerinin altı öğrenci tarafından çizilmiş. Dolayısıyla bilinmeyen kelimelere dahil edilebilir.

Makale türünde ve kısaltılarak alınmasına rağmen uzun bir parça olan Buluş Yap Dünyan Değişsin metni bilinmeyen kelimelerinin azlığı ile anlaşılabilirliğini korur. Fakat yine de metinler “ne çocuğu bıktırarak kadar uzun ne de onu hayal kırıklığına uğratabilecek kadar kısa olmalıdır.”¹⁹¹

Metinde bizim için ayrıntı olan ama hayatımızı etkileyen icatların önemi anlatılmaktadır. İnsanlığın tarım toplumundan yerleşik hayata geçmesi ve bugüne gelişini anlatılıyor.

Her şeyi öğrenerek dünyaya gelen insanoğlu, makalenin giriş kısmında yabancı bir insan olarak lanse edilmesi çocukları etkileyebilir.

O) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EL İŞARETLERİNDEN İNTERNETE HABERLEŞME (DENEME, S.70-71.)

Metin deneme türünde yazılmıştır. 12 punto büyüklüğünde Times New Roman karakteri kullanılarak kitaba aktarılmıştır. Metin yan yana iki sayfaya konulmuş, resim ve fotoğraflarla çevrelenmiştir. Resim ve fotoğraflar örnekleyici niteliktedir.

Metin, iletişimin öneminden bahsederek konuya giriş yapmaktadır. İnsanoğlu çeşitli iletişim yolları kullanmıştır. İletişim sürecini bugüne getirerek gelişmelerin devam edeceği düşüncesiyle tamamlanmıştır.

İletişim konusu beşinci sınıf öğrencisi için önemlidir. Çocuk bu dönemde toplumla çevresiyle ilgilenmeye başlar. Bu konuda metin seçimi önemlidir.

Metin kısaltılmasına rağmen uzun. Makale türünde olması nedeniyle uzun metin tercih edilmemelidir. Çocuk için sıkıcı olabilir.

¹⁹¹ Ali PULAT, “Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Bu Edebiyat Etrafında Yapılan Tartışmalar”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.3, 1999, s.182.

Ö) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TELEFONUN HİKAYESİ (ANI, S.72-73.)

“Telefonun Hikayesi” anı türünde yazılmıştır. Graham Bell’in telefonu icat ânı Öztürk tarafından kaleme alınmıştır.

Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri Karakteri kullanılarak yazılmıştır. İki yan yana sayfada bulunan metin Graham Bell’in fotoğrafları ve telefon fotoğraflarıyla çevrelenmiştir. Telefonun ilk icadından günümüze kadar geçirdiği safhalar resimlerle gösteriliyor. Fotoğraflar süsleyici ve tamamlayıcı niteliktedir.

Ünlü insanların başarılarının ve insanlığa katkılarının anlatıldığı anılar çocuğu etkiler. Soyut düşünceye adım atan çocuk gerçeği merak eder ve irdeler. Gerçek başarı hikayeleri de çocuğu etkileyecektir.

Metin telefonun nasıl icat edildiği hakkında bilgi veriyor. Bir iletişim aracı olan telefon bir önceki parça olan Haberleşmede zaten yer almıştı. Tema Yenilikler ve Gelişmeler olmasına rağmen tek yeniliğimiz ve gelişmemiz iletişim araçları gibi sunulmuştur.

Neticede çocuğu etkileyecek bir buluş öyküsüdür. Bilinmeyen kelimelerde olmadığı için rahatlıkla ve zevk alarak okuyabileceği bir metindir.

P) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AKIL AYDINLIĞINDA (ŞİİR, S.74.)

“Akıl Aydınlığında” şiir türünde yazılmış bir parçadır. Serbest şiir ölçüsüyle yazılmıştır. Dört farklı mısralardan oluşan bentlerden müteşekkildir. Mısralar en az üç en fazla on altı mısradan oluşmaktadır. Bu da şiirin estetik boyutunu sorgulamasına neden oluyor. Kafiyelerin olmamasından dolayı alt alta sıralanmış cümleler izlenimi veriyor. Oysa çocuk şiirleri hareketli, ezberi kolay olacak şekilde yazılmalıdır.

Şiir 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteri kullanılarak yazılmıştır. Yumuşak çizgileri olan bir karakterin kullanılması şiir için uygun bir seçimdir.

Şiir için mavi tonlarda seçilen fonda manzara resmi kullanılmış. Şiiri sayfanın tama ortasına yerleştirmek uygun bir seçim olmuştur.

Şiirde bilimle elde edilmiş teknolojik imkânlar işlenmiştir.

R) METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BAYKUŞLARDAN NEDEN KORKARIZ (SÖYLEŞİ, S.80-81.

Hayal gücü ve gizemler temasının ilk metnidir. Söyleşi, türünde yazılmıştır. Metin iki yan yama sayfa halindedir. 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Sayfa da kullanılan resim ve fotoğraflar örnekleyici niteliktedir.

Metin ortalama uzunluktadır. Başlık içeriğe uygundur.

Metnin içeriğinde de baykuşlardan neden korktuğumuz anlatılmaktadır. Hâlbuki baykuşların evcil olduğu taşıdığı doğal özelliklerden dolayı geceleri avlandığı anlatılmaktadır. Sonuç bölümünde de öyküleyici anlatım biçimiyle bir baykuşun öğrencilerle kurduğu iletişimle sevimli hale getirilmiştir.

Yalnız derginin atladığı bir durum var. Baykuştan korkmak batıl inanç olarak veriliyor. Ama Anadolu’da baykuşun adı Hacı Murad kuşudur. Anadolu çocuğuna bu yazı hitap etmeyebilir. Çünkü onu için korkulacak bir olgu değil uğur getiren bir hayvandır.

Yakından-uzağa ilkesine ters bir durumdadır.

Mehtap, zifiri gibi kelimeleri öğrenmeleri için faydalı bir metindir.

S) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KOCA DEV İLE PERİ KIZI (MASAL, S.82-84.)

“Koca Dev İle Peri Kızı” masal türünde yazılmıştır. Olağanüstü kahramanlarımız, hayali mekan ve zamansızlık özellikleriyle başarılı bir masal olduğunu görüyoruz.

Metne üç sayfa ayrılmıştır. Uzun bir parça fakat olay yazısı olduğu için çocukların dikkati dağılmayabilir.

Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Masalı tamamlayıcı nitelikte üç farklı resim çizilmiştir.

Masal iyiliğin önemine, yeteneklerimizin bize özel olduğunu anlatıyor. Çocuğa kendinin hoşnutsuzluk duyduğu yönlerini sorgulama fırsatı veriyor. Masal paralelinde düşünürse de başkalarının sahip olmadığı melekelerimiz. İyi yönde kullanıldığında utanç kaynağı değil üstünlüktür mesajını veriyor. ,kitapta ilk defa bir masal metni kullanılmıştır. Deneme, makale gibi düşünce yazıları daha fazla yer almaktadır. Hâlbuki çocuk bu yaşlarda olay yazılarını okumaktan zevk alır.

Ş) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

SALINCAKTAKİ SİNEMA (MASAL, S.85-90.)

“Salıncaktaki Sinema” masal türünde yazılmıştır. Yalnız masaldan önce hikâye tarzında bir tür giriş var. Hikâyemizin kahramanı uyumaya başlayınca rüyasıyla birlikte masalımıza geçiyoruz. Bu da edebî masalları halk masallarından ayıran bir özelliktir. Halk masallarımız tekerleme ile başlar ve devam eder.

Masala altı sayfa ayrılmıştır. Masal bir olay yazısı olsa da ders kitabından kısaltılarak ya da sözcük sayıcı üç yüzü geçmemiş şekildeki masallara yer verilmelidir. Okuma hızı belli düzeydeki çocuk bu metni bir ders saatinde okuyabilir ancak. Okuma saatlerinde bile belli bir süreden sonra dikkati dağılan çocuk ders metnine karşı bu kadar yoğunlaşma sağlayamaz. Uzun masal alınmamalıdır.

Masal 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır.

Metni tamamlayıcı, bizim hayal gücümüze perde açan resimler çizilmiştir. Yalnız metin kadar resimlemek de önemli ise resimlerdeki varlıklar sevimli ve daha özentili çizilebilirdi. “İnsan çizimlerinde anatomik kurallara dikkat edilmelidir.”¹⁹²

Masalın önemli öğelerinden Kaf Dağı ve Anka Kuşu kullanılmıştır. Hayal gücümüzün ufuklarını genişleten bir masaldır. Üzeyir Gündüz gibi ders vermeyi düşünmeyen Çağlaroğlu ana fikir vermemektedir.

Çocuk metni hayal gücünü genişletmek için okuyabilir.

¹⁹² ERTOK ATMACA, s.325.

T) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

DÜŞ (ŞİİR, S.91.)

“Düş” parçası şiir türünde yazılmıştır. Şiir iki kıta ve bir beşlik bentten oluşmaktadır. Serbest şiir ölçüsüyle yazılmıştır. Redif ve yarım kafiye var.

Şiir de epik özellikler kullanılmıştır. Fakat tam olarak epik bir şiir olduğunu söyleyemeyiz. Epik unsurların da kullanıldığı lirik bir şiirdir.

Şiir 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteri kullanılarak yazılmıştır. Şiir tek sayfada kendine özgü bir resimle yer almaktadır. Resim şiiri tamamlayıcı niteliktedir.

Bir rüya senaryosu var. Rüyasında yerde gökte neresi varsa gezmiş bir insan karşımıza çıkıyor. “Bre, at, Köroğlu” unsurlarının kullanılmasıyla tarihe gönderme yapılıyor. At koşturmuş atalarımızın coşkusu hissediliyor.

U) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

FATİH SULTAN MEHMET (BİYOGRAFİ, S.96-97.)

“Fatih Sultan Mehmet” metni biyografi türünde yazılmıştır. Değerlerimiz temasının ilk metni olarak verilmesi çocuğun aklına bu değerli atamızın önemini nakşedecektir.

Metin iki yan yana sayfada yer almaktadır. 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır.

Resimler tamamlayıcı niteliktedir. Biyografide de bahsedilen Venedikli ressam Bellini'nin yaptığı portreye yer vermiştir.

Fatih'in yönetim başarılarının yanında kişisel yeteneklerinden de bahsetmektedir. Beş dil bilmesi, şair olması, sanatkâr olması, mühendislik dehası gibi pek çok yönüne kısaca değinilmiştir.

Çocuk bu biyografiyle gerçek ama üstün başarılarla dolu bir hayatla karşılaşacak. İmrenecek. Tarihine, atasına saygı duyacaktır.

Ü) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BAYRAM SEVİNCİ (HİKAYE, S.98-99.)

“Bayram Sevinci” hikaye türünde yazılmıştır. Hikayenin içinde bir kızın günlüğünü okuyoruz. Günlüklerde olduğu gibi bir hitapla başlanmıştır.

Metin iki yan yana sayfada yer almaktadır. Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır.

İki resim çizilmiştir. Bunlar tamamlayıcı niteliktedir. Metne özgü resim çizilmesi daha çok yardımcı oluyor.

Metinde bayramların barışı, sevgiyi, dostluğu sağladığı, pekiştirdiği işleniyor. Kahramanlarımız küskünleri barıştırarak örnek olmuşlardır. Bunu okuyan bir çocukta empati yaparak küskünleri barıştırmak için harekete geçebilir.

Ayrıca Müslüman-Türk toplumlarının önemli bir değeri olan bayramın, güzelliklere vesile olması çocuğun bayramlara bakışına yeni bir anlam kazandıracaktır.

Bilinmeyen kelime: Tebessüm diyebiliriz. Bunu da çocuk parçadan rahatlıkla çıkarabilir.

V) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MEHMETÇİK (SÖYLEŞİ, S.100-101)

“Mehmetçik” parçası söyleşi türünde yazılmıştır. Mehmetçiğe haklı övgüsünden dolayı destansı bir üslup hakimdir.

Metin 12 punto büyüklüğünde Times New Roman karakteriyle yazılmıştır. Metne iki sayfa ayrılmış. Çeşitli asker fotoğraflarına, heykellerine yer verilmiş ve Türk bayrağı konulmuştur. Fotoğraflar bir kompozisyondan uzak ve sert-dağınık çizgilerle yerleştirilmiş. Fotoğraflar örnekleyici niteliktedir.

Türk milleti için asker, askerlik önemli unsurlardır. O kadar ki bunun bir adı vardır: Mehmetçik. Değerlerimiz temasında Mehmetçiğin işlenmesi isabetli olmuştur. Zira şanlı tarihimizin atsız kahramanları Mehmetçiklerimizdir. Destanları asında onlar

yazmışlardır. Çocuk da düşünce sistemini oluştururken bu mühim değerimizi zihninde takdir edecek ve görev zamanı tereddüt yaşamayacaktır.

Mehmetçik, metnimiz başlığında da özet bulduğu üzere Mehmetçiği anlatmaktadır: Kahramanlığı, fizikî sağlamlılığı, asaleti...

Mehmetçik bir tip haline getirilerek Türk büyüğü gibi coşkuyla anlatılmıştır.

Y) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BAYRAK (ŞİİR,S. 102.)

Bayrak denilince aklımıza ilk gelen Milli Bayramlarımızda okumaktan hiç bıkmadığımız bir şiirimizdir. Türk bayrağıyla özdeşleşmiştir. Bayrağımızın destanını çocuğa en güzel anlatabilecek şiiirlerden bir tanesidir.

Şiir 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteriyle yazılmıştır. Serbest şiir ölçüsü kullanılarak beş bent halinde yazılmıştır. Tam kafiye kullanılmıştır.

Şiir epik şiir türünde yazılmıştır. Bayrağın Türk Milleti için ne demek olduğunu görüyoruz:

“Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,” Bizim için ne kadar önemli olduğunu, bize verdiği manevî gücü Asya mısralara dökmüştür.

Çocuk değerlerimiz içinde bayrağın önemini fark edecektir. Onu şerefi olduğunu, şerefin ise korunulması gereken unsur olduğunu fark edecektir.

Z) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BALIKLARIN DUASI (HİKAYE, S.108-110)

“Balıkların Duası” türünde yazılmış bir metindir. Bebek çocukluk yıllarını anlatmaktadır.

Sonra da günümüzdeki hayatından bir kesit sunmuştur. Metin 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Üç sayfadan oluşmuştur. Her sayfaya tamamlayıcı nitelikte resim çizilmiştir. Metne nehir renginde fon kullanılmıştır ve resimler arasında da bir kompozisyon oluşmuş. Bebek çocukluk yıllarındaki balık

tutma serüvenlerinden bahsetmektedir. Aynı zamanda balık çeşitleri ve bu balıkların yakalama şekillerini öğretmektedir. Burada öğrenci, çocuk kahramanın eğlenceli hayatından etkilenip balık türlerine dikkat kesilebilir.

Ardan geçen yıllardan sonra yazar yetişkin insan olduğunda daha profesyonel balık tutma yöntemlerine karşın daha az balık tutabilmiştir. Ayrıca yakalanan türlerde üzüntü verici şekilde azdır. Yazar kısa zamanda insanoğlunu çevreye verdiği zararlar balık nesillerinin tükenmesini veya azalmasını hayatından örnekle anlatıyor.

Çocuk bu parçadaki mesajı kazanırsa, çiftçi de olsa fabrikatör de olsa avcı da olsa doğada yaptığı bir olayın zincirleme olarak dünyayı etkileyeceğini fark eder. Bilinçli bir birey olaya çalışır.

Metin içeriği ile başlık arasında uyumsuzluk var. Başlık metni anlatmıyor. Parça bilinmeyen kelimelerimize balık türlerini etkiliyor.

AA) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AZI KARAR ÇOĞU ZARAR (MAKALE, S.111-113.)

“Azı Karar Çoğu Zarar” makale türünde yazılmıştır. Güneş ışınları hakkında bilgilendirmektedir.

12 punto büyüklüğünde Times New Roman karakteri kullanılarak yazılmıştır. Metne üç sayfa yer verilmiştir. Dört farklı fotoğraf kullanılmıştır. Bu fotoğraflar örnekleyici niteliktedir.

Metin güneşten kimlerin etkileneceği ne kadar güneş ışığını faydalı olduğu gibi çeşitli bilgiler vermektedir. Tabiattaki her madde de olduğu gibi güneş ışınları da gerektiğinden fazla alınır sağlığımızı etkileyebilir. Sağlık ve çevre teması çerçevesinde faydalı bir metindir. Fakat bu kitabı ücra köşelerdeki çocuklardan anakent şehirlerimizdeki çocuklara kadar bütün öğrencilerle buluşacağı düşünülürse biraz kalburüstü bir metin olduğunu söyleyebiliriz.

Mor ötesi ışınlar, bronz ten gibi kelime grupları makaleyi inandırıcı kılıyor. Fakat düzeye uygun değildir.

BB) METİN DEĞERLENDİRİLMESİ

SONBAHAR (HİKAYE, S.114-116.)

Sonbahar hikâye türünde yazılmıştır. 12 punto büyüklüğünde Calibri karakteri kullanılarak yazılmıştır. Üç sayfaya dağıtılmış hikâye için yedi farklı resim çizilmiştir. Resimler tamamlayıcı niteliktedir. Ayrıca metne özgü çizildiği içinde kompozisyon vardır.

Sonbahar metni hikâye için uygun uzunluktadır. Hikâye de mevsimlerin birer işlevi olduğu anlatılıyor. Ayrıca Türkiye'nin buna sahip olduğu vurgusu yapılıyor. Metinde empati yapılmıştır. Milli Eğitimin eğitim-öğretimde artık üzerinde durduğu bir yöntem haline gelmiştir. Bu sebeple amaca hizmet edebilecek nitelikteki bir metindir.

CC) METNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KIR ŞARKISI (ŞİİR, S.117.)

“Kır Şarkısı” şiir türünde yazılmıştır. 12 punto büyüklüğünde Comic Sans MS karakteri kullanılarak yazılmıştır.

Şiir dört kıtadan oluşmaktadır. Serbest şiir ölçüsüyle yazılmıştır. Redifiler kullanılmış fakat kafiye yok.

Şiire özgü resim çizilmiş ve küçük ayrıntılara yer verilmektedir. Şiir pastoral türde yazılmıştır. Tabiatın hareketliliği bir çocuk yaramazlığı ile buluşturulmuştur. Yaza başlarken bir çocuğun tabiatla iç içe olduğu bir ikinci vakti anlatılıyor.

Kitabımızın son metni olması itibariyle de bu şiir yaz dönemine rast gelecektir. Böylece çocuğun hayatından hareketle, ilkesi gerçekleşiyor.

III. BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

VIII. GENEL DEĞERLENDİRME

İncelediğimiz Türkçe kitabında 8 tema bulunmaktadır. Bunlar:

1. Birey ve Toplum
2. Atatürk
3. Güzel Ülkem Türkiye
4. Üretim, Tüketim ve Verimlilik
5. Yenilikler ve Gelişmeler
6. Hayal Gücü ve Gizemler
7. Değerlerimiz
8. Sağlık ve Çevre

Her temada 4 metin bulunmaktadır. 3 düz yazıdan sonra şiire yer verilmiştir. Metinler kitaptaki sıraya göre biçim ve içerik olarak değerlendirilmiştir. 32 metinden 31'i değerlendirilmiştir. "Toplum Hayatının On Şartı" metin niteliğinde olmadığı için değerlendirilmemiştir. Bu parça on tane kuraldan oluşmaktadır. Metinlerin türlerine ve sayılarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4: Ders Kitabındaki Metinlerin Türleri ve Sayıları

ŞİİR	8
MAKALE	6
HİKAYE	5
SÖYLEŞİ	3
GEZİ YAZISI	2
MASAL	2
BIYOĞRAFI	1
ANI	1
DENEME	1
VECİZE	1
FIKRA	1

A) BİÇİM DEĞERLENDİRMESİ

İncelediğimiz kitap 2006 yılında Zambak Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Kitap 19x27 ebatlarındadır: Bu yaş grubu için uygun ebattır. A5 14x21 Resimlerin daha güzel yerleştirilmesine metnin tek sayfada yer almasına imkan sağlayacaktır. İçindekiler bölümünde her tema için bir resim yerleştirilmiştir. Bu resimler tema hakkında bilgi vermektedir.

İçindekiler bölümünden sonra “Organizasyon Şeması” yer almaktadır. Bu bölümde, resimlerle kitabın işleyişi hakkında bilgi vermektedir.

Her sayfada resim bulunmaktadır ve bu resimler aşağı yukarı ½ oranındadır. Halbuki “2. sınıfta 2/4 resim 2/4 yazı olabilir. Dördüncü sınıftan sonra bu oran azalmalıdır.”¹⁹³

Metin resimleri genellikle fotoğraflardan oluşmaktadır. Çok sayıdaki fotoğraflar adeta gelişi güzel metinlerin etrafına yerleştirilmiş izlenimi uyandırıyor. Oysa çocuk kitaplarındaki kurgu-kompozisyon çok önemlidir. Görsel tasarımı yapan kişi şunu düşünmelidir: Ben çocukken bu resimlerden hoşlanırdım mıydım? Benim beğenimi kazanabilir miydi? Renkler daha canlı, anlaşılır olabilir. Tamamlayıcı nitelikte resim kullanılması bizim yaş grubumuz için uygun olmuştur.

Kitabın 1. hamur kağıda basılması parlak olmadığı için isabetli bir tercih olmuştur. Zaten sayfalar genellikle metnin tamamına hakim olan renge bürünmüştür. Metinler sayfanın ortasına yerleştirilmiştir. Sadece “Ekmek” şiirinde sayfanın sağında kalmıştır. Mısra sonlarını okuyabilmek için cildin ayrılması gerekiyor.

Harf boyutu genellikle 12 punto büyüklüğündedir. İstisna olarak “Atatürk ve Eğitim” metninde 14 punto kullanılmıştır. 12 punto büyüklüğü 5. sınıf öğrencisi için uygun bir seçimdir.

Kitap tek yaprak, dikişsiz cilt yöntemiyle ciltlenmiştir. Oysa Türkçe kitabı öğrencinin en çok kullandığı kitaptır. Türkçe dersinin ders saati fazla olduğu için yıpranma payı daha fazla olacaktır. Elde dağılıveren kitap, çocuğun kitap edinme isteğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Kitapta iyi bir plân var. Kitabın nasıl kullanılmasına gerektiği bile şekil olarak gösterilmiştir. Temaların yerleştirilmesi verilmek istenen mesajı kolaylaştıracak şekildedir. Kitaptaki düzeni ilk bakışta görebiliyoruz. Ayrıca metinlerin farklı etkinliklerin farklı kitapta toplanmasında metinlere toplu bir bakış geliştirilmesini sağlıyor. Ayrıca çocuk Türkçe kitabını ömür boyu saklayabilir¹⁹⁴ Okuma kitabı olarak kitaplığına yerleştirebilir.

B) İÇERİK DEĞERLENDİRMESİ

¹⁹³ KIBRIS, s.25.

¹⁹⁴ Milli Eğitim kitapları ücretsiz olarak her öğrenciye verilmektedir. Ders bitimiyle birlikte de toplamaktadır. Bu konuda Türkçe metin kitaplarına ayrıcalık tanınabilir.

Kitapta sekiz tema kullanılmıştır. Tema seçiminde isabetli oldukları söylenebilir. Fakat bütün temalara aynı önem verilmesi, her temaya dört metin verilmesi, düşünülmesi gereken bir durumdur. “Değerlerimiz” temasıyla “Hayal Gücü ve Gizemler” temasına aynı önemin verilmemelidir. Her yeni yetişen nesle değerlerimizi kazandırabilmek için gereken önemi vermeliyiz.

Konular temada verilenleri işleyen niteliktedir. Fakat aynı konuyu işleyen parçalar yan yana gelmiştir. Yüzyıllardır bu güne getirdiğimiz değerlerimize yer verilmesi gerekirdi. Ayrıca çocukların okuma eğilimlerini yansıtmadığını da görmekteyiz. Türkiye'nin ekonomik durumunu ve devlet okulunu tercih eden ailelerin sosyo-ekonomik durumunu biliyoruz. Ayrıca yapılan araştırmalar neticesinde: “İlköğretimin 5. sınıf alt ekonomik düzey grubundaki öğrenciler serbest zamanlarında hikâye okumayı tercih ediyor.”¹⁹⁵ şeklinde bir sonuç çıkmıştır. Ayrıca yapılan araştırmalara göre okudukları hikayeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Kaşağı, Bomba, Pembe İncili Kaftan, Çizmeli Kedi, Robinson Crusoe 5. sınıfların en çok okudukları kitaplar arasında yer almaktadır.¹⁹⁶

Kitapta 5 tane hikaye bulunmasına rağmen bu hikayelerden hiç birine yer verilmemiştir. Seçilen hikayelerin çocuğa görelikten uzak olduğunu gözlemliyoruz.

“Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı programında belirtilmesine rağmen, ders kitaplarında Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatının seçkin örnekleri sınırlı ölçüde yer alıyor”¹⁹⁷

Metinler, tür bakımından değerlendirildiğinde şiire fazla yer verilmesi isabetli olmuştur. Mesleki hayatımdaki gözlemlerime göre çocukların en fazla şiir yazmaktan hoşlandıklarını söyleyebiliriz. Şiir çocuk için önemli bir türdür. Seçilen şiirlerde tür açık olarak verilmeliydi ki çocuk şiir türlerini öğrenebilsin. Hece ölçüsüyle yazılmış, estetik zevk uyandıracak şiirler çocuğun ilgi alanına girmektedir. Fakat kitap yukarıda da bahsedildiği gibi edebiyatımızın seçkin örneklerinden yoksun. Oysa öyle şiirler

¹⁹⁵ Mustafa Ruhi ŞİRİN, Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi, 2006
(<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm>- 30.03.2008)

¹⁹⁶ Mübeccel GÖNEN, Elif ÇELEBİ ÖNCÜ, Sonmur İŞİTAN, “İlköğretim 5,6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi”, Milli Eğitim Dergisi, S.164, 2004
(<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/164/gonen.htm>-30.03.08)

¹⁹⁷ Mustafa Ruhi ŞİRİN, Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi, 2006
(<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm>- 30.03.2008)

seçilmeliydi ki çocuk, çocuk edebiyatını sevsin. Okur-yazar bir toplum olabilelim. Okumama alışkanlığını yeni nesillere vermeyelim.

Ayrıca şiirden sonra en çok makale türünün yer alması bu kitabın hangi yaş seviyesine göre hazırlandığını düşündürüyor. Hiç efsaneye yer verilmemesine rağmen 5 tane makalenin yer alması tür dağılımının çocuk için uygun şekilde yapılmadığını gösteriyor. Kitap iyi şekil anlamında iyi kurgulanmış fakat içerik olarak hem metin seçimleri hem de metinlerin tür olarak dağılımı 5. sınıf öğrencisi için uygun değildir.

Kitabın dili, okuyucuda dil zevkini ve bilincini geliştirmeli, okuma isteğini artırmalıdır. Özellikle ders kitapları ve yardımcı kaynaklar da aynı nitelikleri taşımalıdır. Fakat bunu kazandıran metinler yeterli sayıda değildir. Üslubu çocuğun hoşuna gidecek şekilde olmalıydı. Anlatımın açık, akıcı olması önemlidir.

IX. SONUÇ VE ÖNERİLER

İncelediğimiz kitabın iyi bir planlaması var. Çocuğun kitaba hakimiyet sağlaması açısından bu gereklidir, nitekim yazarlar da bunu gerçekleştirmiştir.

Cildin sağlam olması gerekir. Çocuk en azından bir ders yılı cilt dağılmadan kitabı kullanabilmelidir. Dikişli cilt kullanılması daha uygun olur. İlköğretim birinci kademe öğrencisi için bu gereklidir. Ayrıca Türkçe ders kitabı en çok kullanılan ve en çok yıpranan kitaptır. Bu olgunun göz önünde bulundurulması gerekir.

Kapağa bakımızda ilgimizi çeken renkler; yeşil, kırmızı ve mavidir. Güven, huzur veren ve ilgi çeken renklerin kullanılması iyi bir seçimdir. Fakat kapak tasarımını bir bütün olarak düşündüğümüzde dala konmuş kuşlar ne kitabın içeriği hakkında bilgi vermektedir ne de süsleyici resim olarak iyi bir seçimdir. “Resimler yalnızca konu bağlantılı olmamalı, aynı zamanda ders kitabının içeriğine de uygun olmalıdır.”¹⁹⁸ Başarıyı seven, toplumla ilgilenen bu dönem çocuğu için bu döneme özgü “başarı” sembolleri, çağrışımları kullanılabilir. Bir çocuğu etkilemek için ona göre bir kapak tasarımı vazgeçilmez bir ilkedir. Okuyucuyu çeken kitabın kapak tasarımı ve adıdır.

¹⁹⁸ Anıl ERTOK ATMACA, “İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme”, Milli Eğitim, S.171, 2006, Ankara, s.325.

Metinlerde kullanılan fotoğraflarda da bir kompozisyon anlayışı gözetilmelidir. Kullanılan fotoğraflar başka başka zamanları ifade etse bile boyut ve renk uyumu yakalanması gerekir.

Ayrıca çocuk kitaplarında metin yazarı kadar çizer de önemlidir. Çocuk edebiyatı yayıncılığının bunun önemini kavramış olması gerekir. Sevinerek belirtelim ki “Türkiye’de çocuk kitabı çizerliği, (1985 sonrası) nitelik açısından, çocuk kitabı yazarlığından daha iyi örnekler veriyor.”¹⁹⁹ Fakat bir Türkçe kitabında bu öneme vakıf olunmamasını bir eksiklik olarak görüyorum. İncelediğimiz kitapta metne özgü resimler çizilmeli ve bu resimler 5. sınıf yaş grubu için gerekli oranda olmalıdır. Çizilen resimlerde çocuksu duyarlılık ve nitelik önemlidir.

Yazı puntosunun 12 olması gerekiyor ve nitekim öyledir.

Kitap tür olarak adaletli bir dağılım yapmamaktadır. Beşinci sınıf öğrencisi için düşünce yazılarının bu kadar yoğun olması sıkıcı olabilir. Makalenin yanında deneme tercih edilebilir. Makale sayısı azaltılmalıdır. Çocukların algılama düzeylerine uygun olmak kaydıyla değişik türlerden yazılar alınabilir. Efsane ve destan edebiyatımızın seçkin örneklerindedir. Ama her iki türe de yer verilmemiştir. “Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı programında belirtilmesine rağmen, ders kitaplarında Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatının seçkin örnekleri sınırlı ölçüde yer alıyor”²⁰⁰ Bu türlerin güzel örnekleri yer almalıdır. Nasrettin Hoca fıkralarına, Dede Korkut hikayelerine yer verilmelidir. Çocuk edebiyatı bu seçkin örneklerle tanınmalıdır. Kitaptaki metinlerin çocukların dikkatlerini cezbedebilecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.

5. sınıf öğrencisi henüz somut işlemler evresinde olduğu için olay örgüsüne dayalı hikaye tarzı tercih edilmelidir. Çocuk olayın ne olduğunu açık olarak anlayabilmeli kendine bir ana fikir çıkarabilmelidir. Bu diğer türler içinde geçerlidir. Çocuk giriş-gelişme-sonuç bölümlerini açıkça görebilmelidir. Planı, türleri yeni yeni tanıyacak çocuğun karşılaştığı ilk örnekler önemlidir.

¹⁹⁹ Mustafa Ruhi ŞİRİN, Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi, 2004, (<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm-30.03.2008>)

²⁰⁰ Mustafa Ruhi ŞİRİN, Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi, 2004, (<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm-30.03.2008>)

Sonuç olarak Mustafa AKINCI, Halil ASLANTAŞ, Mehmet AZİM tarafından yazılan İlköğretim Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı Talim ve Terbiye Kurulunun 2005-2006 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile kabul edilmiş kitap biçim olarak daha çekici hazırlanabilir, içerik olarak da değişik türlerden yararlanılarak zenginleştirilebilir.

KAYNAKÇA

KİTAP

AĞCA, H. Yazılı Anlatım, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1999.

AKTAŞ, Ş. Yazılı ve Sözlü anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

AKYÜZ, E. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.

AYPAY, İ. Editör BOZ, E. “Kompozisyon Bilgileri”, Türk Dili ve Kompozisyon, Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilim Araştırma Vakfı Yayını, Afyon, 2004.

AYDIN, B. Editör YEŞİLYAPRAK, B. “Gelişimin Doğası”, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Ünite 2, Pegem yayınları, Ankara, 2003

BİLGEGİL, M. K. Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.

BİRİNCİ, N. “Yazılı Kompozisyon Türleri”, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Ankara, 1997.

BÜLBÜL, A.R. Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

- CİVAROĞLU, Ö. Çocuk Edebiyatı, Esin Yayınları, İstanbul, 2000.
- ÇOKUM, S. Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1988.
- DEMİR, C. Türk Dili Kompozisyon Bilgileri, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 1999.
- EMİR, S. Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı, Emir Yayınları, İstanbul, 1973.
- ERİPEK, S. İlköğretim Çağı Çocuklarının Bilişsel, Bedensel ve Kişilik Özellikleri (<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/1266/unite06.pdf-24.04.07>)
- GANDER, M. J., GARDİNER, H. W. Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev.: A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur, İmge Yayınevi, Ankara, 1998.
- GÖKER, O. Üniversite Öğrencileri İçin Türkçe, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1998.
- GÖKŞEN, E. N. Örnekleriyle Çocuk Edebiyatı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985
- GÜLERYÜZ, H. Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Pegama Yayınları, Ankara, 2003.
- GÜREL, Z., TEMİZYÜREK, F., ŞAHBAZ, N. K. Çocuk Edebiyatı, Öncü Basımevi, Ankara, 2007.
- KARAALIOĞLU, S.K. Sözlü Yazılı Kompozisyon Konuşmak Sanatı, İnkılap ve Anka Yayınları, İstanbul, 1976.
- KARPUZ, H. Ö. Editörler GÜLSEVİN, G., BOZ, E. “Anadili Bilinci Sorunu”, Türkçe’nin Çağdaş Sorunları, Divan Yayınevi, İstanbul, 2006.
- KIBRIS, İ. Çocuk Edebiyatı, Tek Ağaç Yayınları, Ankara, 2006.
- KURNAZ, C. Eski Türk Edebiyatı Bizim Büro Basım, Ankara, 2001.
- KÜÇÜKKARAGÖZ, H. Editör YEŞİLYAPRAK, B. “Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi”, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Ünite 4, Pegema yayınları, Ankara, 2003.
- NACI, M. İstilahat-ı Edebiye, (Hazırlayan: Y. SARAÇ), İstanbul, 2004.
- NAS, R. Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002.

- OĞUZKAN, F. Çocuk Edebiyatı, Anı Yayınları, Ankara, 2006.
- ÖZDEMİR, E. Türk Dili ve Edebiyatı Yazın Türleri, Eskişehir, 1991.
- ÖZDEMİR, E. Yazılı ve Sözlü Anlatım Sanatı, Remzi Kitabevi, 1996.
- SAKAOĞLU, S. Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- SEVER, S. Çocuk ve Edebiyat, Kök Yayıncılık, Ankara, 2003
- SEVİNÇ, M. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun, Morpa Yayınları, İstanbul, 2004
- ŞENYÜZ, S., CANTEKİNLER, S., ÇAĞDAŞ, A., ŞEN, S., AKYÜREK, T., ALBAYRAK, H., DOĞRUER, S., ERBAŞ, A. G., “Çocuk Gelişimine Giriş”, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya, 1998.
- ŞENYÜZ, S., CANTEKİNLER, S., ÇAĞDAŞ, A., ŞEN, S., AKYÜREK, T., ALBAYRAK, H., DOĞRUER, S., ERBAŞ, A. G. “Sosyal Gelişim”, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya, 1998
- TEKİN, M. Roman Sanatı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.
- TUNCER, N. Çizgi Roman ve Çocuk, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- ÜNLÜ M., ÖZCAN Ö. Türk Dili ve Edebiyatı, İnkılap Yayınları, Ankara, 2001.
- YALÇIN, A., AYTAŞ, G. Çocuk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- MAKALE
- ALPÖGE, G. “Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı”, Çoluk Çocuk Dergisi, Mart, 2003.
- ARSLAN, E., ARI, R. “Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlama, Güvenirlilik ve Gerçeklik Çalışması” (http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CEmel%20ARSLAN%20-%20Ramazan%20ARI%5CARSLAN,%20EMEL%20VD..pdf-01.04.2008)

AYTAŞ, G. “Çocuk Edebiyatı Etrafında”, Cemre, S.11, 1999.

BABACAN, M. “Çocuk Tiyatrosunun Eğitime Katkıları”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.288-294.

BAĞCI, H. “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Edebiyatı Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi” Milli Eğitim Dergisi, S.174, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

BEYATLI, Y.K. “Sade Bir Görüş”, Dergah, C.I., S.9. İstanbul, 1337. s.1-2.

BİLKAN, A. F. “Çocuk Edebiyatı –Kavram ve Mahiyet”, Hece, S.104-105, 2005.

ÇEÇEN, M.A., ÇİFTÇİ, Ö. “İlköğretim 6. Sınıf Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi”, Milli Eğitim, S.173, Ankara, 2007.

ÇOBAN, M. “Şeriatçı Çocuk Kitaplarının Eğitsel Niteliği” Öğretmen Dünyası, S.222, 1998, s.4-14.

DEMİRCAN, C. “Çocuk Edebiyatı Konulu Lisansüstü Çalışmalarla İlgili Bir Durum Araştırması” Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.13, Sakarya, 2007.

DEMİRCAN, C. “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.II, S.1,2006, s.12-27.

EFE, A. “Ninni ve masalların Dünyasında Çocuk”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.128-131.

ENGİNÜN, İ. Editör ŞİRİN, M. R. “Klasik Masal Geleneğini Günümüz Açısından değerlendirir Misiniz?” 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

ENGİNÜN, İ. Editör UÇ, H. “Edebiyat Niye Lazım?”, Türk Edebiyatında Deneme, Ankara, 2004.

_____Biyografik Romanların Çocuk Açısından Önemi Nedir?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

ERTOK ATMACA, A. “İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme”, Milli Eğitim, S.171, 2006, Ankara, s.325.

GÖNEN, M. “Çocuk Edebiyatının Hedeflerini Kısaca Açıklar Mısınız?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

GÖNEN, M., ÇELEBİ ÖNCÜ, E., İŞİTAN, S. “İlköğretim 5,6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi”, Milli Eğitim Dergisi, S.164, 2004 (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/164/gonen.htm>- 30.05.08).

GÖZAYDIN, N. “Dil Çocuk ve Oyun” Türk Dili, C.XCIII, S.664, 2007, Ankara, s. 291.

GÜREL, Z. “Çocuk Edebiyatı Kavramı Üzerine”, Milli Eğitim Dergisi, S.126, 1995, s.46-47.

HOOD, R. W., SPİLKA, J. B., HUNSBERGER, B., GORSUCH, R. “Dini Gelişim Kuramları”, (Çev.:KARACOŞKUN, M.D.), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, S.4, 2004.

KONAR, E. “Çocuk Edebiyat ve Eğitim” Hece, S.1004-105, Ankara 2005.

_____Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi, II.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 2006 (<http://www.dinlence.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=1084&start=0&postdays=0&postorder=asc&highlight=>) -11.09.2007)

KÖPRÜLÜ, M.F., Editör ÜNLÜ, Ö. “Türk Edebiyatı Tarihi”.

MERİÇ, C. *Türk Edebiyatı Vakfı Çarşamba Sohbetleri*, (<http://www.cemilmeric.net/fildisikule/carsambasohbetleri.htm> -18.04.2008)

NURDAĞ, S. “Bir Eğitim Aracı Olarak Okul Piyesleri”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.279-287.

OĞUZKAN, F., Editör ŞİRİN, M. R. “Gezi Yazılarına Çocuklar Neden İlgi Gösterirler? Bu Tür Yazılarda Ne Gibi Özellikler Aranmalıdır?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____“Çocuk Şiirlerinde Ne Gibi Özelliklerin Bulunması Gerekir”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

OKTAY, A., Editör ŞİRİN, M.R. Çocuk Eğitiminde Edebiyat Ürünlerinden Nasıl Yararlanılır? 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

PULAT, A. “Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Bu Edebiyat Etrafında Yapılan Tartışmalar”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.3, 1999, s.173-193.

SAĞLIK, Ş. “Çocuk Romanları”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005

SEFERCİOĞLU, N. “Çocuk Edebiyatı”, Türk Yurdu, C.XVIII, S.136, 1998. s.37-39.

SEVER, S. “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler”, Abece Dergisi, S.107, 1995.

ŞİMŞEK, H. Türk Dili ve Edebiyatı Yazın Türleri, Eskişehir, 1991

ŞİMŞEK, T. “Çocuk Şiirinde Bir Öncü Duyarlılık: Dağlarca”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.403-416.

_____ “Çocuk Şiirleri”, Hece Dergisi, S.104-105, 2005, s.219-230.

ŞİRİN, M. Ş. *Kültürümüzün Tarihi Seyri İçinde Çocuklara Yönelik Edebiyat Nasıl Bir Gelişme Göstermiştir?*, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Çocuk Açısından Edebiyatın Anlamı Nedir”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Çocuk Edebiyatı Nedir?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Klasik Masalı Sorgulama Düşüncesini Masal Edebiyatı ve Çocuk Açısından Yorumlar Mısınız” 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Klasik Masalın ve Masal Geleneğinin Yenilikçi Masal Edebiyatına Dönüşmesi Mümkün Müdür?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Masal Edebiyatı Rönesansı ve Bu Rönesansın Çocuk Edebiyatına Yansıması Nasıl Olmuştur?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Masal Edebiyatının Çocuk Dünyası Açısından Anlamı Nedir?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi, 2006
(<http://www.cocukvakfi.org.tr/soru2.htm> - 30.03.2008)

TAŞDELEN, V. “Çocuğu Anlayan Edebiyat” Hece, S.104-105, Ankara, 2005.

_____ “Çocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi” Hece, S.104-105, Ankara, 2005.

TAŞDEMİR, M. “Eğitsel Bir Materyal Olarak Çocuk Hikaye ve Romanlarının Nitelik Düzeyi”, Milli Eğitim Dergisi, S.168, 2005
(<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/168/orta3-tasdemir.htm-01.01.08>)

TUNCER, N., Editör ŞİRİN, M. R. “İyi Bir Biyografide Ne Gibi Özellikler Bulunmalıdır?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Şiirin Çocuklara Yakın Gelmesinin Nedenlerini Açıklar Mısınız?”, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ “Çocuk Edebiyatı Kültürü Konusunda Temel Bilgi ve Kavramlardan Söz Eder misiniz?” 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

TURAN, N. “Çocuk Kitapları Resimlemesi”, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, Ankara, 2000.

UÇAN, H. “‘Çocuk Kadar Saf’ Temiz Olabilmek/Kalabilmek” Hece, S.1004-105, Ankara 2005.

YILDIZ, C. “Ana Dili Öğretiminin Genel İlkelerine Karşılaştırmalı Bir Bakış”, Dil Dergisi, S.120, 2003, s.5-21.

TEZ

ÇIKRIKÇI, S. S. İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

KUNT, V. Suç ve Çocuk, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

SUSAR, F. İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Öğretiminde Çoklu Zeka Kuramına Dayalı İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Erişi, Tutumlar, Öğrenme Stratejileri ve Çoklu Zeka Alanları Üzerindeki Etkileri, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

EKLER

1. TEMA: BİREY VE TOPLUM

ASLINDA HEPİMİZ ÇOK ZEKİYİZ S. 12-15.

Çevremizdeki birilerinin zeki olduğundan söz edildiğini duymuşsunuzdur.

Peki, onlara neden böyle denir?

Güzel mi konuşurlar? Yaptıkları resimler çok mu beğenilir? Ya da müzik aletlerini çok iyi mi çalarlar? Yoksa matematik sorularını en iyi onlar mı çözerler?

Benim öğrencilerimin hepsi çok zeki ancak zekâlarının farklı boyutlarını kullanıyorlar ve farklı becerileri var. Sizlere birkaç örnek vermek istiyorum:

Mustafa öyle güzel öykü, fıkra, masal anlatır ki sanki anlattıklarını gerçekten yaşamış gibi olursunuz. Onun çok güçlü bir hafızası vardır. Sözcük ve tekerleme gibi dil oyunlarına bayılır. Kitap, dergi v.b. okumasını çok sever. Şiir ve öykü yazmaktan çok zevk alır. İnsanlarla kolay iletişim kurar ve ikna yeteneği çok güçlüdür. Yabancı dil öğrenmeye de oldukça yatkındır.

Yunus sayılarla oynamayı sever. Matematik dersi onun için çocuk oyuncağıdır. Hesap yapmada oldukça ustadır. Akıl oyunlarına bayılır. Satranç oynamaktan büyük zevk duyar.

Derya, her duyduğunu bestelemeye çalışır. Konuşurken bile bir ritim sezebilirsiniz. Çok iyi piyano çalar. “Ne kadar müzik aleti varsa hepsini çalmayı öğreneceğim.” Diyor. Geçen sabah geldiğinde: “Akşam süper bir beste yaptım.” dedi bana. Ben de: “Ne bestesi matematik sınavına çalışmadın mı?” dedim. O da: “Ben de zaten formülleri besteledim, öğretmenim!” diye cevap verince çok şaşırdım. Doğrusu bu benim de hoşuma gitti.

Yusuf’un sanki kelimelere ihtiyacı yok gibi. Duygu ve düşüncelerini pantomim sanatçısı gibi jest ve mimiklerini kullanarak çok güzel anlatıyor. Beden dilini mükemmel kullanıyor. Sessiz sinema oyunlarında genellikle onun olduğu takım birinci oluyor. Tabii ki okulun tiyatro kulübünün başoyuncusu.

Duygu, kendi sorunlarıyla baş etme konusunda oldukça başarılıdır. Kendine güvenir. Tek başına çalışmaktan pek sıkılmaz. Yaşadığı her olay üzerine uzun uzun düşünür. Çok düzenlidir. Planlı hareket etmeye özen gösterir.

Tarık başkalarıyla çok kolay iletişim kurar. Oldukça uyumludur. Onu bütün okul tanır. Arkadaşını ikna edebilme konusunda son derece başarılıdır.

Ceren ise çevreye ve canlılara, doğal kaynaklara karşı oldukça duyarlıdır. Canlıların oluşumunu, gelişimini merak eder. Doğaya karşı son derece meraklıdır. Çevre kulübünün baş üyesidir.

Anlattıklarım bu öğrencilerimin en belirgin özellikleri. Ayrıca bu öğrencilerimin farklı birçok becerisi daha var.

Her insan farklıdır ve becerilerini farklı alanlarda göstermektedir. Zekânın farklı boyutlarının tümü bir insanda aynı oranda bulunabileceği gibi bazıları daha belirgin olabilir. Bizlerin bireysel farklılıklarını ortaya çıkaran da budur.

Günlük hayatımızda karşılaştığımız sorunlara çözümler üretirken zekâmızın birden fazla yönünü ve birden fazla becerimizi işe koşarız. Tek bir beceri ile yapılan hiçbir iş yoktur. Örneğin flüt çalarken resim yaparken, birine yol tarif ederken, bilgisayarda oyun oynarken zekâmızın birden fazla yönünü kullanırız.

Okulun basketbol takımında oynamak istiyor olabilirsin. Ama takıma başkaları seçilebilir. Bu sizce kötü bir durum mu? Aslında değil; hatta belki de iyi bile! Okul korosunda, tiyatro grubunda çevre topluluğunda yer alabilmeniz, farklı yeteneklerinizi ortaya koyabilmeniz için belki de iyi bir fırsat.

Basketbol takımına seçilemediğiniz için üzölmek yerine zekânızın farklı boyutlarını kullanarak bunları geliştirebilirsiniz. Güçlü olan yönlerinizi göz ardı etmeden diğer yönlerinizin gelişmesi için çaba harcayabilirsiniz. Kendinizi tanımaya çalışarak öğrenmek istediklerinizi ilgileriniz doğrultusunda planlayabilirsiniz. Örneğin derste öğrenmeniz gereken bir konuyu oyunlaştırarak ya da onunla ilgili bir şiir yazarak da öğrenebilirsiniz. Okul hayatınızdan başlayarak yaşantınızı bireysel özelliklerinize göre planlamak sizi daha mutlu edecektir.

Unutmayalım ki her insan çok zekidir. Ve her insanda keşfedilmeyi bekleyen hazineler gizlidir.

Sevilay ATMACA

Bilim Çocuk

(Uyarlanmıştır.)

EN GÜZEL HEDİYE S.16-19

Okulların tatile girmesine iki hafta kalmıştı. Akşam yemeğinden sonra oturup ders çalışıyordum. Babam bana dönerek:

-Semih derslerin nasıl oğlum, dedi. Bu yıl karne nasıl gelecek?

- Her zamanki gibi baba, deyip kitabıma döndüm. Orta hâlli bir öğrenciydim. Ne tembel ne de çalışkandım. Başımın çaresine bakıyordum. Ders çalışmayı sevmiyordum. Ancak sınıf geçecek kadar çalışıyordum.

-On beş dakikadır aynı yere bakıyorsun, dedi babam. Takıldığın bir yer varsa yardımcı olayım, oğlum.

- Ben hallederim baba, dedim. Annem:

- Bence hayal kuruyordur. Tatil hayalleri...

Hiç sesimi çıkarmadım. Annem, cin gibi bir kadındır. Çoğu zaman ne düşündüğümü tahmin eder, pek de yanılmazdı.

Annem konuşmaya devam etti:

- Kocaman delikanlı oldu. İşi gücü oyun oynamak. Bir saat ders çalışmak için oturuyorsa yarım saati hayallerle, plânlarla geçiyor. Derse dikkatini toplayamıyor.

Babam:

- Derse dikkatini toplayabilse zaten benim oğlum sınıf birincisi olur. Karnesi pekiyi dolardı, dedi.

- Hepsi pekiyi olsa ne olur?... dedim. Sanki bir karne hediyesi mi alacaksınız? Babam:

- Karne hediyesi mi? diye sordu. Oğlum, bu âdetler yeni çıktı. Bizim zamanımızda yoktu. Almıyorsak görmediğimizden, alışkanlığımız olmadığından almıyoruz. Annem:

- Ne yani, senin az çalışmanın nedeni bizim karne hediyesi almamamız mı? diyerek güldü. Babam:

- Tamam oğlum, sen gayret et, ben sana hediye alacağım, dedi. - Tamam oğlum, ne demek Heyecanlandım.

- Ne alacaksın baba?

Babam hâlime acımış olmalı ki:

- Hediye ne olacağını söyleyemem ama ipucu verebilirim, dedi.

- İpucu mu? Harika!...

- Hadi baba, ipuçlarını söyle, diye yalvardım.

Babam ciddî bir yüz ifadesi takındı.

- Dikkatle dinle, bir daha tekrar etmeyeceğim!

- Birinci ipucu, ondan çok faydalanacaksın.

- İkinci ipucu, onunla olduğunda zamanın nasıl geçtiğini anlamayacaksın, sana iyi bir arkadaş olacak.

- Üçüncü ipucu, istediğin zaman yanında taşıyabileceğin büyüklükte bir hediye olacak.

Düşünmeye başladım. Aklıma bir anda hiçbir şey gelmedi. Annem ve babam gülümseyerek bana bakıyorlardı. Bu şartlar altında düşünmem imkânsızdı.

- Ben yatacağım, iyi geceler, deyip kitaplarımı topladım ve odama çekildim. Işığı kapatıp yatağıma uzandım. İpuçlarını tekrar düşünüm.

Bu bir bisiklet olabilirdi. Bir bisikletim olmasını çok istiyordum. Bisikletten çok faydalanabilir, onunla bol bol gezebilirdim. Bisiklet benim için vaktimi geçirebileceğim iyi bir arkadaş olurdu. Ama o beni taşır, ben onu yanımda taşıyamazdım. Oysa babam senin taşıyabileceğin büyüklükte demişti. Galiba bisiklet değildi.

Bilgisayar olabilir miydi? Faydalanırdım, vaktin nasıl geçtiğini anlamazdım ama onu yanımda taşıyamazdım. O da değildi.

Nihayet iki hafta geçmişti. Karnemi alıp heyecanla babamın eve gelmesini bekledim. Babam elinde süslü bir hediye paketiyle gelmişti. Bu küçük bir paketti. Babamın elini öpüp karnemi gösterdim. O da bana hediyesi uzattı. Çabucak paketi açtım. Gözlerime inanamıyordum!...

-Bana hediye olarak bir kitap mı aldın?... dedim şaşkınlıkla. Bu olamazdı... Kötü bir şaka olmalıydı. Babam esas hediyesi acaba saklamış mıydı?

- En güzel hediye kitaptır, oğlum. Çok güzel bir kitapmış. Oğluma kitap alacağım, deyince kitapçı tavsiye etti. Umarım beğenirsin.

Babamın verdiği ipuçları aklıma geldi. Kitap bu ipuçlarına uyuyor muydu? Ben kitap okumaktan çok sıkılıyordum. Yanımda da hiçbir yere götürmek istemiyordum. Faydalanmak için okumam lâzımdı. Ben okumadığıma göre faydalanmam da mümkün olamazdı. Kesinlikle bana uygun bir hediye değildi. Babam bir de: "Sana iyi arkadaş olur." demişti.

Arkadaş deyince aklıma Ömer gelmişti. Canım arkadaşım. Üç yıl önce mahallemize taşındılar. Önce uzaktan uzağa birbirimize baktık. Tanışınca çok iyi anlaştık. O günden beri de hiç ayrılmamıştık. Ömer'i hatırlamak keyfimi yerine getirmişti. Artık okul yoktu ve üç ay birlikte çok güzel vakit geçirecektik.

Ertesi gün Ömerlerin kapısındaıydım. Kapıyı Ömer açmıştı. Hasta gibi bir hâli vardı.

- Ne oldu Ömer, hasta mısın? dedim.

- Hayır hasta değilim ama çok üzgünüm, dedi. Sana kötü bir haberim var. İçeri gel, anlatayım.

İçeri girdim, Ömer kötü haberi verdi. Babası memurdu. Tayinleri çıkmıştı. Bir ay önceden belliymiş. Ömere söylemek için karne almasını beklemişler. Birkaç gün içinde

taşınacaklarmış. Hüngür hüngür ağlamaya başladım. En yakın arkadaşım, can dostum gidiyordu.

Dört gün sonra gittiler. O dört günü hep birlikte geçirdik.Sonra onu uğurladım. Ayrılık yüreğimi yakmıştı. Ondan başka hiç samimî bir arkadaşım yoktu. Mahallede benim yaşlıtlarım vardı ama hiçbiri kafama uymuyordu. Odamda yatağıma uzandım. Ömerle tanıştığımızdan beri geçirdiğimiz güzel günler gözümün önünden geçiyordu. Neredeyse bütün gün yatakta uzanıyordum. Dışarı çıksam sıkılıyordum. Evde vakit geçiremiyordum. Yine sıkıntılı bir durumda iken bir gün çalışma masamın üzerinde babamın hediye ettiği kitap gözüme takıldı.

Kitabı elime aldım. Bu bir hikâye kitabıydı. İçini bir karıştırdım, kısa kısa hikâyeler vardı. Birini okumaya başladım. Bir iki derken on hikâye okumuşum. İlginç hikâyeler vardı. Bazı hikâyeler çok komikti. Hele bir tanesini okurken katıla katıla güldüm. Günlerden beri ilk defa gülüyordum.

Annemin:

-Semih! Gel oğlum, akşam yemeği hazır, diye çağırmasıyla kendime geldim. Evdeydim ve kendi odamdaydım. Kitap okurken sanki başka bir dünyaya kapı açılmış ve ben oraya geçmişim. Her hikâyede farklı dünyalar vardı. Sanki ben o dünyalara girmiştim. Akşam olmuş, vaktin nasıl geçtiğini anlamamıştım. İşte o gün kitapla tanıştım. Hayatım değişti. Tatil boyunca kitaplığımdaki bütün kitapları okudum. Hatta çok beğendiklerimi iki kere okudum. Gerçekten de en güzel hediye kitapmış. Okul açıldığında ders kitaplarımı bile severek okumaya başlamıştım. Babam bana verdiği ipuçlarında ne kadar da haklıymış. Meğer onlar, benim en sadık dostlarımymış. Babalarının tayini çıkıp bir yere de gitmiyorlar, onları çok seviyorum...

Sema MARAŞLI

En Güzel Hediye

İYİLİK S.22

İyi şeyler düşünüyorum dostlarım,

Sizin için iyi şeyler.

İnsan sevmez de bu dünyada

Başka neler?

Bahar içinde bahar.

Sonra sevince dönsün kaygı.

Üstünde yaşadığım kadar toprak,

Dostlarım size de saygı.

Yayılr odama bir uyku bitimi,

Güvercin kanatlı iyilik.

Gün ışığı böldü bütün derdimi,

Işısın içimdeki geniş mavilik....

Recep BİLGİNER

Belirli Gün ve Haftalar

2. TEMA: ATATÜRK

ATATÜRK VE EĞİTİM S.28-29

Atatürk'e göre, "En önemli nokta eğitim işidir."

"Eğitimidir ki bir milleti ya bağımsız, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatır ya da bir milleti esirliğe ve sefaletle terk eder."

"Eğitimin her şeyden önce bilime dayanması gerekir. Millet bir ülkeyi kurtarmak için coşkun sevgi, iyi niyet, günlük çıkarları hiçe saymaya pek gereklidir. Ama toplumdaki hastalığı iyileştirmek ve toplumu çağın gereklerine göre yetiştirmek için, bunlar yetmez." Bunların yanında ilim ve fen gereklidir. İlim ve fennin oluşma yeri de okuldur. Okul, genç kafalara insanlığı saymağı, millet ve ülkeyi sevmeyi, bağımsız yaşamayı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için tutulması gereken en doğru yolu öğreten okuldur."

"Düşmanı yenilgiye uğratan zaferin sırrı; orduların yönetiminde ilim ve fenni kılavuz yapmaktır. Milletimizin günlük hayatında, düşünce eğitiminde yol göstericimiz ilim ve fen olacaktır. Okulun verdiği ilim ve fenle Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi gelişecektir. Türk şiiri ve edebiyatı da bütün güzellikleriyle belirip gelişecektir."

Bir ulusun gerçek kuruluşu ancak eğitim ve öğretimle olur. Atatürk'e göre, "İleri ve uygar bir ulus olarak çağdaş uygarlık alanı ortasında yaşayacağız. Bu yaşama da ancak ilim ve fenle olur. İlim ve fen nerede ise orada olacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur."

"İlim ve fennin, yaşadığımız her gün nasıl olgunlaşıp geliştiğini kavramak ve ilerlemeleri gözden kaçırmamak da gereklidir. Bunun için de bütün ilim ve fen insanları, öğretmenlerimiz, ozanlarımız ve yazarlarımız bu uğurda çalışmayı bir namus borcu bilmelidir."

Prof. Dr. Bedia AKARSU

Atatürk Devrimi ve Yorumları

SEN OKUMUŞ SAYILIRSIN S.30-31

Atatürk'ün Etimesgut Köyü'nde yaşlı bir dostu vardı. Adam eski Rumeli göçmenlerindendi. Atatürk'le pek teklifsiz, senli benli konuşurlardı.

Fidan dikme, Ankara'yı ağaçlandırma ve yeşertme merakı, Atatürk'ü her gün çiftliğe çekiyordu. Toprakların bir bölümünde, türlü denemelere rağmen ağaç tutturulamamıştı.

Atatürk ısrarla, toprağı tahlil ettirip, çeşitli fidanları diktiriyordu. Hiçbiri istenen ve beklenen sonucu vermiyordu.

Atatürk'ün bu işle çok uğraşp didindiğini ve bu yüzden çok da üzüldüğünü gören Etimesgutlu yaşlı adam, bir gün:

—A be paşam, dedi. Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı oldurmak istersin ama bu toprak kıraçtır. Fidan tutmaz, niçin bu kadar zorlanırsın?

Atatürk:

-Mademki topraktır, mutlaka tutacak!... Diye kestirip attı.

Yaşlı adam:

—Benim demin topraktır dediğime bakma, diye ekledi. Toprak dedimse, söz gelişi söyledim. Burası toprak olsaydı; dediğin doğru olurdu. Fakat bu toprak değil ki...

Her düşünceye, her görüşe saygı duyan Atatürk sordu:

-Ya nedir öyleyse?...

-Kayadır!...

—Ne dediklerini bilmem. Fakat habire bu toprağın yüzünde dolaşıyorlar. Oysaki bu ince yüzün alt tarafı, boydan boya, düpedüz kayalıktır. İnanmazsan kazdır.

Atatürk, bu cahil fakat toprağın dilinden çok iyi anlayan deneyimli adamın sözünü dinledi. Toprağın değişik yerlerini kazdırdı. Nereye kazma vurduysa, otuz, kırk santim altta yekpare, sert bir kayanın varlığı anlaşıldı.

Atatürk sordu:

—Neden bunu şimdiye kadar bana söylemedin?

-Sen okumuşların sözüne daha çok inanırsın da ondan!...

Atatürk:

—Bu sözün doğrudur, dedi. Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım. Fakat bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım. Çünkü bu işte sen de “okumuş sayılırsın!...”

Rıza Ruşen YÜCER

Nükte ve Fıkralarla ATATÜRK

ATATÜRK VE TÜRK KADINI S.32-33.

Ankara’da yakıcı bir yaz günüydü. Atatürk, arkadaşları ve yaverleriyle Kızılcahamam’a giderken Kazan Köyü yakınlarıyla otomobilinden indi. Köyün yaşlısı, genci, kadını, erkeği onu görmeye koştular. Kimi su getirdi, kimi de ayran. Bunlardan biri, güğümden aktardığı soğuk ayranı Atatürk’e uzattı. Bu, çorak iklimin kavurduğu yüzü esmerleşmiş bir Türk anası idi. Böğrüne sıkıştırdığı kundağa biraz daha bastırdıktan sonra elindeki ayran bardağını uzattı, bekledi. Atatürk, ayranı kana kana içti. Biraz durakladıktan sonra kadına yaşını sordu.

Kadın da:

—1919’da, Atatürk Samsun’a çıktığı zaman doğdum, dedi.

Atatürk, bir an düşündü. Yıl 1934 idi. Kadının söylediğine göre 15 yaşında olması gerekirdi. Hâlbuki karşısındaki kadın yirmi beş yaşlarında görünüyordu. Atatürk tekrar sordu:

—Nasıl olur?

Evet, nasıl olurdu bu? Satı Kadın memleketin işgal altında geçirdiği yılları kastederek:

—Evet, paşam. Ondan önce yaşamıyordum ki dedi.

Bu söz, Atatürk'ü bir hayli düşündürdü. Ayrılırken yaverine kadının adını ve adresini not ettirdi. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındığında Satı Kadın milletvekilliğine aday oldu ve ilk kadın milletvekili seçildi.

Atatürk'ün Türk Kadınına Sağladığı Haklar

Atatürk, Türk kadınına büyük değer vermiştir. Onun Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu üstün cesaret, fedakârlık ve çalışmasını şu sözleriyle dile getirmiştir: “Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde Anadolu kadının üstünde kadın çalışmasından söz edilemez. Dünyanın hiçbir kadını: “Ben milletimi kurtuluş ve zafere götürmek için Anadolu kadınından daha fazla çalıştım.” Diyemez.

Toplumun bütün bireylerinin eşit haklara sahip olması çok önemlidir. Bundan dolayı Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu inkılâplar arasında Türk kadınına verilen haklar da çok önemli bir yere sahiptir. Kendisi kadın haklarının önemini şu sözleriyle belirtmiştir:

“Esenlikle ve dürüst olarak yürüyeceğimiz yol, büyük Türk kadını; çalışmalarımıza ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadını; bilimsel, ahlaki, sosyal ve ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı ve yardımcısı yapmaktır.”

Bugün Türk kadını Atatürk'ün sağlamış olduğu haklar sayesinde hayatın her alanında yerini almıştır. Türk kadını günümüzde doktor, öğretmen, mimar, milletvekili oluyor, hatta başbakan olarak görev yapabiliyorsa kazanmış olduğu haklar sayesinde.

Arif TERZİOĞLU

Tüm Yönleriyle Atatürk

EKİM RÜZGÂRLARI S.34.

Bilir misiniz çocuklar,

Bu ekim rüzgârları

Neden böyle okşayıcıdır?

Sizlerin doğmadığı zamanlardaydı henüz,

Ne yaz belliydi, ne güz...

Yurdu bir baştan bir başa

Kara bulutlar kaplamıştı, kapkara...

Düşman hançeriydi saplanan

Bütün bağırlara...
İşte o zaman,
Kılıcı Çanakkale’de bilenmiş o büyük paşa,
Atatürk adlı kahraman
Kurtardı vatanı düşmandan,
Kurdu cumhuriyeti
Bildiğiniz o aydınlık ekim gününde,
Onun içindir ki o,
Yüreklerimizin baş tacıdır.
Ve bu ekim rüzgârları böyle serin,
Böyle güzel, böyle okşayıcıdır.

Coşkun ERTEPINAR

Çocuk Şiirleri antolojisi

3. TEMA: GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE

MEMLEKET SEVGİSİ S.40-41.

Memleket sevgisini tam olarak duyabilmek için, yurdun her köşesini tanımak ve oralarda yaşamak gerekir. Bizim memleketimiz, tanındıkça sevilecek bir vatandır.

İskenderun Körfezi’nden başlayarak Ege’ye doğru uzanan güney sahilleri, başka hiçbir kıyıya benzemeyen bir dünyadır. Oralarda her şey başkadır. Limon, portakal bahçelerini, keçiboynuzu korularını, palmyelerin zengin çeşitlerini bir yana bırakalım. Çeşit çeşit dikenler bile, yol kenarında kendi kendilerine yetişmiş, başlı başına bir süstür. Çoğaldıkça rengi değiştiren sular gibi onların da sanki büyüdükçe renk değiştirdiği, bildiğimizden başka renklere boyandığı görülür. Bitip tükenmez koyuklarla ve öyle göz kamaştırıcı güneş altında uzaktan bakıldığı zaman, sanki dalgalanarak sulara girip çıkmakla eğleniyor gibi görünen kıyılar ise bambaşkadır. Bu muhteşem güzellik karşısında bütün yorgunluğunuzu sıkıntınızı unuttur, huzur bulursunuz.

Şimdi, buradan içerilere, rasgele bir yere, örneğin Bolu, Safranbolu tarafına, ormanlar ve dağlar bölgesine geçelim. Burada da bambaşka bir dekor içindeyiz. Bir ovanın ortasından bu dağlara baktığımız zaman alışık olmadığımız bazı manzaralar görürüz. Dağlar birbiri ardınca sanki uzaklara gider ki insan gözü için her yerde aynı

olması gereken ufuk çemberi, bir buçuk, iki katı gibi görünür. Dağların arkada olanlarının bazıları çok yüksektir. Başka memleketlerde bu yükseklikte ancak buluları görmeye alışmış olduğumuz için onları yanımızdan geçen başka bir dünyanın dağları sanacak gibi oluruz.

Sonra bu sıradağların tepeleri bazen bir ağaç yahut bir orman parçasıyla süslenmiştir. Oysa orman ufuklarındaki tepeler, testere ağızları gibi baştanbaşa tırtıllıdır. Bu durum bize bambaşka bir duygu verir.

Reşat Nuri GÜNTEKİN
Anadolu Notları

KUŞ CENNETİ S.42-43.

Küçük motorun içinde dört kişiydik: ben, eşim, rehberimiz, bir de ihtiyar motorcu. Kapalı bir havada Sığırcı Köyü kıyısından hareket etmiş, Manyas Gölü'nün güneyine doğru yol alıyorduk. Domuz burnu önlerine geldiğimiz sırada birden hava karardı. Aynı anda göl sularının bir okyanus gibi kabarmaya başladığını gördük. Küçük teknemiz fındık kabuğuna dönmüştü. Dalgaların üzerinde bir o tarafa bir bu tarafa sallanıyordu.

Motorcu durakladı. Bana dönüp:

—Devam etmemiz tehlikeli olur, dedi.

Fakat uçümüzde yolumuza devamda kararlıydık. Çünkü kıyıya doğru uçan bir karabatak sürüsü bizi mıknatıs gibi büyük söğütlüğün içine çekiyordu.

Dalgalarla uzun ve korku verici bir mücadeleden sonra söğütlüğe vardığımız zaman hepimizin ağzı hayretten açık kaldı. Ağaçlar yeni meyve vermişçesine pıtrak gibi cins cins kuşlarla doluydu. Motoru durdurduk ve ses çıkarmamaya dikkat ederek içeri doğru kürek çekmeye başladık.

Söğütlükte ilerledikçe şaşkınlığımız artıyordu. Sanki dünyanın bütün kuşları bizi karşılamaya gelmişti. Gökyüzü çeşitli balıkçılar, karabataklar ile bulut bulut olmuştu. Hepsinden önemlisi, siyah gövdeleri üzerine ışık vurdukça rengârenk parlayan iblislere (çeltik kargası) rastlamış olmamızdı. Çünkü eski Mısır'da mukaddes sayılan iblisleri ilk defa görüyor ve yuvalarını keşfediyorduk.

Yeni bir kuş yerleşme bölgesini ortaya çıkarmamız, hepimizi sevince boğmuştu. Hele ağaçların üzerindeki yuvalarında annelerini bekleyen kuş yavruları bugüne kadar rastlanmadık bir âlemin kapılarını önümüze ardına kadar açıyordu.

Sığırcı Köyü'ndeki kampımıza döndüğümüz zaman geç saatlere kadar keşfettiğimiz Kabak Adası Kuş Cenneti'nden bahsettik durduk.

Ertesi gün adaya yine gideceğimizi ve kuş markalamaya başlayacağımızı düşündükçe gözlerimize uyku girmiyordu.

Sabah, güneşin ilk ışıklarıyla birlikte yola çıktık. Bir gün öncesine göre Manyas Gölü oldukça hareketsizdi. Rahat bir yolculuktan sonra Kabak Adası görüldüğü zaman kıyıdaki sazlıkların içi pelikanlarla doluydu. Pelikanların üzerimize saldırmasından korktuğumuz için yanlarına kadar sokulma cesaretini kendimizde bulamadık.

Motorumuz, söğütlüğün içinde sessizce ilerliyor, arada sırada bir dala takılarak duruyordu. Biz de yuvalarından dikkatle çıkardığımız balıkçılların ayaklarına “Türkiye” markasını takıyorduk. O sırada, yavrularına uzandığımız gören bazı balıkçılar, alçaktan uçarak üzerimize balık artıklarını atıyordu.

Söğütlüğün dibine gelip de adaya çıkınca, kendimizi balta girmemiş bir ormanın içinde bulduk. Değil adım atacak, duracak yer yoktu. Her şeye rağmen, önde rehberimizle birlikte ellerimizdeki bıçakları sallayarak kendimize yol açıyor ve içerilere doğru ilerliyorduk. Bir ara alçakta kurulmuş bir balıkçıl kuşu yuvası gördük. Ancak anneleri yanlarında olduğu için yavrularını markalamak mümkün olmadı. Hiç olmazsa fotoğraflarını çekmemiz gerekiyordu. Makinemi hazırladığım sırada ayaklarıma bir şeyin süründüğünü hissettim. Meğer bir yılan yuvasına basmışım. Yılanlar ağacın dibine yuvalanmış, ağacın dallarına ise balıkçıl kuşu yuva kurmuştu. Belki de anne yılanları gördüğü için yavrularını kanadının altına almıştı.

İşte Manyas Gölü'ndeki Kuş Cenneti Milli Parkı'ndan sonra, şimdiye kadar kimsenin varlığından haberdar olmadığı Kabak Adası'ndaki kuş yuvalarını böyle keşfettik.

Salih ACAR

Hayat

ANADOLU KİLİMLERİ VE HALILARI S.44-45.

Anadolu halkı, düşüncesini şekillerle de anlatır. Bunlara, çeşitli renkleri de katarak her birine ayrı bir anlam verir. Bu anlamlı şekilleri, çizgileri; halısına, kilimine, yaylığına, çorabına varıncaya kadar işler. İşte bunlara el işleri denir.

El işlerinde çizgiler, şekiller, renkler konuşur. Yeşil “murat”tır, mavi “umut”tur. Beyaz “mutluluğu”, siyah “üzüntüyü”, pembe “bozuntuyu” dile getiri. “Al giyenin gönlü dolu, mor giyenin çoktur malı” derler.

Ağaçtan yeşil, gökten mavi, çiçekten kırmızı arayan, bulamayınca da tezgâha koşan insanlar, üzüntülerini kilimlerde dile getirirler. Anadolu’da kilim ren sofrasıdır, renge acıkmış insanların sofrası... Alı al, moru mor, akı karası, sarısı durusu, nesi var, nesi yoksa cömertçe ortaya döker. Evini, çadırını bir bahçe şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır. Bu onun dünyasıdır.

Güneş doğarken yatağından kalkan, çamaşırını yıkayan, tezgâha oturan, yemeğini pişiren, yine tezgâha oturan, sütünü sağan, yağ-peynir yapan, tekrar tezgâha oturan, güneş batıncaya kadar koşan, yorula, fırsat buldukça tezgâhına geçen Anadolu kandının hayatı kilimlere akseder.

Kilim, Anadolu’nun çadırından sedirine, çuvalından heybesine kadar yaygındır. Bazen çorap olur, bazen kuşak... Anadolu kızı, çeyizindeki kilimi ile övünür. Anadolu delikanlısı, kilimdeki renklerde sevgilisini görür gibi olur.

Anadolu’nun kilimleri gibi halıları da renkleriyle, motifleriyle dokunduğu bölgenin özelliklerini taşır. Öyle ki bu işten anlayanlar, halıya şöyle bir göz atınca, onun nerede, ne zaman dokunduğunu kolayca bilirler. Anadolu halılarında bölgenin özelliği renklerde kendisini gösterir. Kök boya dediğimiz bu renkler çeşitli bitkilerin yapraklarından, meyvelerinden veya köklerinden çıkarılmaktadır. Kırmızı, kızılçam kabuğundan; sarı, katırtırnağı, sumak, gence, sütleğen, safran gibi bitkilerin yapraklarından, meyvelerinden veya köklerinden; kahverengi mazi, sumaktan, kurumdan; mavi Hint bitkisi denen bir çeşit otun ve daha başka bitkilerin kaynatılmasından elde edilir. Halı, kilim dokuyan köylerin, kasabaların boyalık diye adlandırdıkları otlakları vardır. Bu otlaklarda boya elde edilecek çeşitli bitkiler özel olarak yetiştirilmiştir. Böylece Anadolu halıcılığı renk özelliğini korumuştur.

Mehmet ÖNDER

Aldı Sözü Anadolu

TÜRKİYE S.46.

Türkiye! Türkiye! Dağlarını duman almış
Üzümler memleketi, tütünler memleketi.
Türkiye! Türkiye! Çok gülmüş, çok ağlamış
Sabırlı, bağı yanık insanlar memleketi.
Bulut gibi köpürmüş topraktan bereketi.
Sen Türkiye'sin: evim barkım, köyüm obam Türkiye
O senin çifte çarşılı; harp görmüş şehirlerin
Sahilde, Mersin. Yayla türküsü: Konya
Adana'nın yolları taşan, yola çıkıp Maraş'tan
Ezanla birlikte vardık bir akşam Urfa'ya
Bursa'nın ya Bursa'nın ufal tefek taşları
Uçan yıldızı dondurur Ardahan'ın kışları
Erzincan'da bir kuş var: Kanadı gümüş, pul pul
Ve göğe kılıç gibi çekmiş minarelerini
Şehirler padişahı canım İstanbul
Türkiye! Türkiye! Ay yıldızlı Türkiye
Sen Mehmed'sin: omuzların Anadolu yaylası
Aladağlar, Toroslar dev gibi gövden
Sen şehit oğlu, şehit babası
Sana selam olsun dünyadan, hürriyetten.

Atilla İLHAN
Şiirlerle Türkiye

4. TEMA: ÜRETİM, TÜKETİM VE VERİMLİLİK

GERİ KAZANIM S.52-54.

Hepimiz her gün birçok şeyi çöpe atarız. Bir kez çöp kutusuna attıktan sonra bu nesnelere aklımıza bir daha hiç gelmez. Biz insanlar, görmediğimiz çöpler de üretiriz ya da bunların üretilmesinde rol oynarız. Bunlar; satın aldığımız, tükettiğimiz malların üretim sürecinde oluşan atıklar, ürünleri bir yerden bir yere taşıyan araçların atıkları, maden ocaklarının atıkları, fabrikalardan çıkan atıklar...

Günümüzde kentlerde ve diğer yerleşim yerlerinde evlerden, işyerlerinden toplanan çöpler, genellikle kent dışında bulunan çöplüklere taşınıyor. Ancak biriktirilen bu çöpler, alınan tüm önlemlere karşın hem insanlar hem de başka canlıların sağlığı açısından önemli tehlikelere neden olabiliyor. Bu nedenle dünyanın dört bir yanında insanlar bu soruna yeni çözüm yolları arıyor.

Zehirli atıklardan oluşan çöpler de sorunun bir parçası. Bu atıkların verdiği zararların etkileri, uzun yıllar sonra ortaya çıkabilir. Zararlı atıklar yalnızca fabrikalardan çıkmaz. Araba tamirhaneleri, fotoğraf stüdyoları, kuru temizlemeciler gibi bir çok yerde çevreye zarar verem maddeler kullanılmaktadır. Piller, böcek ilaçları, boyalar, temizlik malzemeleri gibi evlerde kullanılan bazı ürünler de zehirli maddeler içerir. Bu ürünler bittiğinde genellikle onları diğer atıklarla birlikte çöpe atarız. Oysa zararlı atıkların ötekilerden ayrı bir yerde saklanması gerekir.

Bu konuda bize düşense, özellikler bu çöpleri azaltmak olmalıdır. İşe savurganlığı önleyerek başlayabiliriz. Örneğin, artık işimize yaramayan boya ları çöpe atmak yerine bunları ihtiyacı olan birine verebiliriz. Pil kullanmamız gerekiyorsa doldurularak tekrar tekrar kullanılabilen pilleri tercih edebiliriz.

Temizlik maddeleri ve boyalar gibi ürünlerin çevreye daha az zarar veren çeşitlerini tercih edebiliriz. Alışveriş yaparken ürünlerin etiketlerini okumak bu konuda doğru karar vermemize yardım edecektir.

Günlük yaşamda kullandığımız her türlü malzeme doğadan elde edilmektedir. Doğal kaynaklar ise sınırsız değildir. Ormanlık alanların gün geçtikçe küçüldüğünü, fosil yakıtların ve maddelerin hızla azaldığını, çevrenin hızla kirlendiğini hepimiz biliyoruz. Bildiğimiz bir şey daha var; o da bu kötü gidişin önüne geçebilir, en azından bu kötü gidişi yavaşlatabiliriz.

Atıkları azaltmak, çevre kirliliğinin önüne geçmek ve doğal kaynakların tüketilmesini yavaşlatma konusunda atılabilecek adımlardan biri geri kazanım yapılması. Geri kazanım, atıkların yeniden kullanılabilir olacak olanlarının ayrılıp işlenerek, yeni malzemelerin üretilmesinde kullanılması demektir. Geri kazanımla elde edilen ham maddeler, genellikle yine aynı ürünün elde edilmesinde kullanılıyor. Örneğin, kullanılmış cam şişeler, kavanozlar ve öteki kaplar toplanır, özel tesislerde temizlenerek yeniden ham maddelerine ayrılır. Sonra yeni şişe ve kavanozların üretilmesinde

kullanılır. Böylelikle aynı malzemeler tekrar tekrar kullanılarak doğal kaynaklar bir ölçüde korunmuş olur.

Geri kazanımda en çok kullanılan malzemeler: alüminyum, plastik, cam ve kâğıttır. Satın aldığımız bazı ürünlerin üzerinde (şekil var) işaretini görürüz. Bu işaret geri kazanım halkasının simgesidir. Üzerinde bu işaret bulunan ürünleri tercih edince geri kazanım halkasına siz de dâhil olmuş olursunuz.

Geri kazanımın ilk aşaması dönüştürülecek malzemelerin toplanmasıdır. Geri kazanım halkasının ilk oku bunu simgeler. Evlerden, geri kazanım kumbaralarından, işyerlerinden, çeşitli kurumlardan toplanan malzemeler, türlerine göre gruplandırılarak geri kazanım tesislerine götürülür. Buradan da yeni ürünlere dönüştürülecekleri fabrikalara. Yeniden üretim, geri kazanım işaretinin ikinci okuyla gösterilir. Üçüncü ok bu ürünün tüketilmesini simgeler. Halkanın tamamlanması için bu malzemelerin de kullanıldıktan sonra geri kazanılarak yeni ürünlere dönüştürülmesi gerekir.

Geri kazanım yapılırken de enerjiye ihtiyaç duyuluyor. Ancak doğal kaynakların bir ölçüde de olsa korunmasına imkân sağladığı için tercih ediliyor. Geri kazanımın bir diğer faydası da çöp alanındaki çöplerin çevreye zarar vermemesi için düzenli olarak belirli uygulamalardan geçirilmesidir. Çöp miktarının azalması bu işlemin daha sağlıklı yapılmasına katkıda bulunur.

Geri kazanım çöpleri azaltmanın yollarında sadece biri. Artıkları azaltmanın en kolay yolu savurganlığı önlemektir. Bozulan eşyamızı atmak yerine, tamir ederek kullanmayı sürdürebilir; cam kaplar gibi yeniden kullanılabilir ürünleri kullanmayı tercih edebiliriz.

Doğal kaynakların hızla tüketildiği, doğal yaşamın hızla zarar gördüğü günümüzde geri kazanımı hayata geçirmek ve geri kazanım halkasına dâhil olmak son derece önemlidir.

Aslı ZÜLAL

Bilim Çocuk

SİHİRLİ PASTA S.55-56.

Bir gün komşumuz Osman amca evimize gelmiş, bizi Pazar günü için öğle yemeğine davet etmişti. O gün bize bin kişinin çalışarak hazırladığı bir pasta ikram edeceğini de sözlerine eklemişti. Hayretle haykırmıştık.

Bin kişinin pişirdiği pasta ha!... Aman Allah'ım!... Bir cami kubbesi kadar bir şey olmalı bu... Pazar günün sabırsızlıkla bekledik.

Nihayet Pazar günü gelip çatı. Osman amcanın evine vardığımızda önce şaşırdık. Her şey eskisi gibiydi. Hâlbuki biz bahçede dağ gibi bir pasta olacağını düşünüyorduk. Yemeğe oturduk. Çorba, et, patates ve sebze yemeği vardı. Yemeği yedik ama aklımız hep pastada idi. Heyecandan titriyorduk. Nihayet kapı açıldı. Betül teyze bir tepsi içinde pastayı getirdi. Bu teyzemin her zaman yaptığı üzümlü pasta idi. Hiç de öyle büyük değildi.

Erkek kardeşim:

—Osman amca dedi, bu senin bize vaat ettiğin pasta değil ki...

Osman amca:

—İşte bu... diye cevap verdi.

Kardeşim:

—İyi ama... Sen bize tam bin adamın hazırladığı pasta demiştin.

—Dediğin doğru yavrum. Bak bir kere düşünelim. Pasta yapmak için bize un gerek. Un yapmak için kaç kişinin çalıştığını düşün bir kere.

Önce tarla sürülecek, ekilecek, hasat yapılacak. Pulluk için, orak için, tohum saçma makinesi için bir sürü madencinin, demircinin, marangozun çalışması lazım. Sonra yumurtaya, süte, şekere ihtiyacımız var. Bunları meydana getirmek için çalışan elleri düşün. Daha bitmedi. Kuru üzümle mandalina lazım. Bunlar değişik illerimizden geliyor. Bütün bunları üretim yerlerinden tüketim yerlerine gemiler, trenler ve arabalar getiriyor. Gemileri, trenleri, arabaları yapmak için kaç yüz işçi çalışmıştır biliyor musunuz? Bir de bunlara limanları, demiryollarını, istasyonları depoları ekle. Bütün bu malların içine konulduğu sandıkları, çuvalları yapan elleri düşün.

Gözlerimiz fal taşı gibi açılmıştı. Kız kardeşim:

—Doğru Osman amca binlerce el çalışmış bu pastayı yapmak için.

Amcam:

—Dahası var dedi. Teyzeniz bu pastayı hazırlarken fırını kullandı, tabaklara koydu. Bütün bunları yapan elleri de hesaba katın.

Bize bir pasta hazırlamak için çalışan eller, sayılamayacak kadar çoktu. Hayretler içinde kaldık. Pastayı yerken o değerli elleri düşünüyorduk.

Rıza AKDEMİR

RÜZGÂR ÇİFTLİKLERİ S.57-59.

Teknolojinin gelişimi ile birlikte üretilen enerjinin kullanılacağı yeni alanlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, enerjiye olan bağımlılığımızı ve ihtiyacımızı artırırken bizleri, yeni temiz enerji kaynakları bulmaya itmiştir.

Günümüzün başlıca enerji kaynakları fosil yakıtları (kömür, petrol v.b.) dir. Fakat şu anda fosil yakıtlarının tüketim hızı, Dünya'da doğal fosil oluşum hızının 300.000 katıdır. Diğer bir deyişle bin yılda oluşan enerji 1 günde tüketilmektedir. Bu gidişle rezervlerin tükenmesi kaçınılmazdır. Bu durumda aklımıza gelen yeni enerji kaynakları; yenilenebilir olanlar ve nükleer enerjidir. Nükleer enerjinin ise dünyada ve ülkemizde kullanımı konusunda tam bir güven yoktur. Bir de geçmişte yaşanan Çernobil gibi nükleer kazalar, yenilenebilir olan enerji kaynaklarını ön plana çıkarmıştır.

Yenilenebilir enerji kaynakları dendiğinde akla ilk gelenler: güneş, rüzgâr ve dalga enerjisidir. Rüzgâr enerjisi, bu enerji kaynaklarının en çok gelecek vaat edenlerinden biridir.

Rüzgâr enerjisi sistemleri, artan elektrik fiyatlarına karşı bir savunmadır. Fosil yakıtlara bağımlılığı azaltan, çevreyi kirletmeyen bir enerji sistemidir. Ayrıca rüzgâr enerjisi sistemleri, ilk yatırım masrafları çok fazla olduğu halde, ömür boyu kullanılabilirdiği ve enerji için para ödenmeyi ortadan kaldırdığı için diğer enerji sistemleriyle yarışabilir durumdadır.

Rüzgâr tribünleri, yakıt olarak rüzgârı kullandıklarından atmosfere zehirli gazlar vermezler. İnşa edildikleri alanın sadece %1'lik bir bölümünü kullanırlar. Geri kalan alanda tarımsal faaliyetlerde rahatlıkla kullanılabilir. Rüzgâr çiftliklerinin söküm maliyetleri de yoktur. Çünkü sökülen türbinlerin hurda değeri, söküm maliyetlerini karşılamaktadır. Bu çiftliklerin ömürlerini tamamlamasından sonra türbinlerin kullanıldığı alan da kolayca eski haline getirilebilmektedir. Türbinlerin kuruluşu sırasında harcanan enerjinin üç ay gibi kısa bir sürede üretilebilmesi, önemli bir avantajdır.

Bu türbinlerin oluşturduğu en önemli sorun gürültüdür. Fakat yine de kara yolu trafiği, trenler, uçaklar ya da inşaat faaliyetleriyle karşılaştırıldığında çok az gürültü çıkarırlar. Rüzgâr çiftliğinin hemen yakınlarındaki bir ev, bir şelaleye 50-100 metre uzaktaki bir evden daha az gürültü duyar. Bu tipik bir oturma odasının gürültülü

atmosferinin, hemen yanındaki kütüphane ya da dinlenme salonu gibi sessiz sakin bir yerden duyulması gibi bir sestir. Türbinlerin yerleşim yerlerine uzak yerlere kurulması, sesin çevrede yaşayan insanlar için sorun olmasının önüne geçmenin en iyi yoludur.

Ülkemizde rüzgâr enerjisinin durumuna bakacak olursak, Türkiye, rüzgâr potansiyeli bakımından diğer ülkelerden oldukça şanslıdır. Buna rağmen çalışmaların geç başlaması ve yapılan çalışmaların az olması ülkemizin bu konuda istenilen düzeyde olmamasına neden olmuştur. Ülkemizde rüzgâr enerjisi ile ilgili ilk çalışmalar 1996 yılında başlamıştır. Üç rüzgâr türbininden oluşan ilk santral 1998 yılında Alaçatı'da kurulmuştur.

Berk YILDIZ
Gonca

EKMEK S.60.

Çiftçi sürer tarlayı
Sonra eker buğdayı
Boy verir azar azar
Saplar gittikçe uzar

Başaklar olgunlaşır
İçleri dolgunlaşır
yazın artınca sıcak
sarılar her bir başak
biçerler ekinleri
şenlenir harman yeri
olup bitince harman
ayrılır buğday saptan

bitmedi işler gene
oradan değirmene
buğdayı götürürler
değirmen taşı döner
ezer un yapar bunu

fırınlar alır unu
su, maya kor yoğurur.
Yapar bir güzel hamur
Sonra fırına atar
Pişirir bize satar.

Güzel koku ekmek,
Olmaz seni sevmemek;
Sensin yemeklere baş,
Her yemeğe arkadaş!

Hasan Ali YÜCEL
Çocuk Şiirleri
(hızl. Nurdan TÜZÜNER)

5. TEMA: YENİLİKLER VE GELİŞMELER BULUŞ YAP DÜNYA DEĞİŞSİN S.66-69.

Buluş yapmak, tarihinin akışını değiştiren bir olgu. Ellerinizde tuttuğunuz, yalnızca yeni bulduğunuz bir alet değil, geleceğin anahtarı olabilir. Kafanızdaki o olağanüstü yeni fikir, belki de gelecek nesillerin yaşamını belirleyecek bir dönüm noktası olacaktır. Tarihe baktığımızda toplumların değişip gelişmesine çoğu zaman buluşların neden olduğunu görebiliriz.

Şöyle bir zihnimize canlandıralım: bundan binlerce yıl önce bir adam, karnı acıkıp da avlayacak hayvan bulamadığında, imdadına çevrede yetişen yabancı bitkiler yetişiyordu. Ama bu bitkileri arayıp bulmak hiç de kolay bir iş değildi. Adam belki de yiyecek gereksinimini karşılamanın en kolay yolunun ne olduğunu kendi kendine sormuş ve ardından uzun uzadıya düşünmüştü. Bitkilerin tohumları toprağın içinde büyüyor, bitki gederek çoğalıyordu. Bu av peşinde diyar diyar dolaşan ve avlayacak hayvan bulamadığı zamanlarda açlıktan karnı guruldayarak yaşayanlar için yeni bir çözüm yolu olabilirdi. Adam, çevresindeki yabancı bitkilerin tohumlarını toprağa ekip beklemeye başladı. Tohumlar başlarını topraktan yukarı uzatıp büyümeğe, serpilmeye başladığı zaman dünyanın geleceği değişmişti artık. Yeni bir yiyecek sağlama yöntemi bu; insanları aç kalmaktan kurtaran bir buluştu. Adına tarım dendi.

Tarım yalnızca insanları aç kalmaktan kurtarmakla kalmadı, beraberinde birçok toplumsal değişimi de getirdi. Toprağa ekilen bitkiler büyüyüp olgunlaşınca kadar insanlar ürünün başında beklemek zorundaydı. Böylece yerleşik yaşama geçildi. O güne dek av hayvanlarının peşimde göçebe hayatı yaşayan insanlar artık yerleşiyor, bereketli topraklar evler, köyler kuruyorlardı.

Küçük kabileler gelişerek, toplumlara dönüşmüştü. İnsanlar birlikte yaşamının getirdiği zorlukları ortadan kaldırmak için yeni buluşlar yaptılar. Alışveriş için parayı buldular. Ölçü birimlerini geliştirdiler; alışverişin hesabını tutmak için yazıyı ve rakamları buldular. İş bölümü yaparak birbirleriyle dayanışma halinde yaşamaya başladılar. Toprağa ekilen ilk tohum beraberinde büyük bir değişimi de getirmişti.

İster büyük, ister küçük olsun, bütün buluşlar toplum üzerinde değiştirici, dönüştürücü bir etkiye sahip oldu. Gereksinimler insanı buluş yapmaya itiyordu. Çiftçiler ürünün iyi olması için ne zaman ekim ne zaman hasat yapmaları gerektiğini iyi bilmeliydiler. Bunun için takvimi geliştirdiler. Zamanı aylara, haftalar, günlere böldüler. Zamanı ölçmeye uğraşanlar gözlerini gökyüzüne çevirmişti. Yıldızların konumunun mevsimlerle değiştiğini fark etmişlerdi. Üstelik yıldızlar insana yol bulmada da yararlı olabilirdi. İnsanlar gelişmiş, dünyanın her yerinde kentler kurmuşlardı. Bu kentlere karadan belli yolları izleyerek ulaşmak çok zor değildi. Oysa denizciler denizde yollarını bulmakta güçlük çekiyordu. Ancak kıyı şeridini izleyerek karadan fazla uzaklaşmadan yolculuk yapabiliyorlardı. İnsanlar yıldızları izleyerek yön bulmayı akıl ettikten sonra denizcilerin işi kolaylaştı. Açık denizlere çıkan denizciler bilinmeyen toprakları keşfettiler. Böylece dünyanın sınırları genişledi.

Buhar gücüyle çalışan makinelerin bulunmasından sonra makineleşme ve sanayileşme büyük bir hızla gelişti. Makine yapımı, üretimde insanlara büyük kolaylıklar sağlıyordu. İlk üretim atölyelerinin ve fabrikaların ortaya çıkmasıyla insanlar çalışmak için küçük yerleşim yerlerinden ayrılıp fabrikaların olduğu yerlere göç ettiler. İlk göç edenler, ekecek yeterli toprağı olmayan, besleyecek yeteri kadar hayvanı bulunmayan insanlardı. Fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başladılar. Seri üretim yapan makinelerin bulunmasıyla mallar, daha ucuza ve daha hızlı üretildi. Ürünlerin maliyeti elde yapılanlardan çok daha düşük olduğu için fiyatları da pahalı değildi. Bu yüzden daha düşük gelir seviyesinde olan insanlar da artık bunları elde edebiliyordu. Bunun en iyi örneği otomobiller oldu. Bulunuşundan sonra zenginlerin sahip olabildiği pahalı bir

oyuncak gibi görünen otomobiller, ABD’li buluşçu ve işadamı Henry Ford (Henri Fort)’un seri üretim bandını kullanmasının ardından çok sayıda ve çok ucuza üretilibildiler.

Otomobiller günümüz kentlerinin biçimlenmesine yardımcı oldular. Otomobille ulaşım, yollar yapmayı, ayrıca yakıt olarak petrolden üretilen benzin ve mazot gibi maddelerin işlenmesi gereğini doğurdu. Bu gereksinimlerin karşılanması için gereken buluşlar çok gecikmedi.

Otomobiller, ulaşımı kolaylaştırdığı için, kentler o güne dek olduğundan daha geniş bir araziye yayıldı. Fabrikalar ve yeni doğan iş alanları kentlere sürekli yeni insan çekiyordu. Fakat yeterli sayıda konut için kentlerde fazla yer yoktu. Bu sorunun çözümü de yeni bir buluşla sağlandı: Asansör. Asansörler, binaların çok katlı yapılabilmesine imkan veriyordu.

Buluşlar insanların yaşayışlarını değiştirir, kolaylaştırır; bunun örneklerini çoğaltabiliriz. Dönüp şöyle bir çevrenize bakın, gördüklerinizin yaşamınızı nasıl etkilediğini düşünün. Bu buluşlar olmasaydı nasıl bir yaşam sürerdik, onların yerine ne kullanırdık, gözünüzün önün getirmeye çalışın. Böylesi bir düşünce size buluşların dünyayı nasıl değiştirdiğini anlatmaya yetecektir. Geceleri gündüze çeviren ampuller bugün son derece sıradan şeyler gibi geliyor. Oysa insanlık binlerce yıl boyunca geceleri titrek bir mum ışığıyla, yağ kandilleriyle ya da meşalelerle yetinmek zorunda kalmıştı. İnsanlık bu anlamda Edison’un adını unutmamakta haklı değil mi? Bunun yanında mucidi hatırlanmayan pek çok buluş da hayatımızı kolaylaştırmaya devam ediyor. Köşedeki kırtasiyeden alıverdiğimiz tükenmez kalem kimin bulduğunu bilen çok kişi yok. Ya tuhafiyeden aldığımız fermuarı ilk kim, ne amaçla bulmuştu acaba?

İnsanlık geliştikçe yeni buluşlar da yapılacaktır. İnsanın gereksinimleri bitmedikçe buluşların bitmesini düşünmek zor. En son buluş yapıldı; artık bulunacak yeni bir şey yok demek, insanın doğasını yadsımak anlamına gelir. Toplumlar değişip geliştikçe yeni buluşlar olacak, bunlar da toplumu değiştirmeyi sürdürecektir.

Gökhan TOK

Bilim Çocuk

El İşaretlerinden İnternete HABERLEŞME S. 70-71.

Bireyler için de toplumlar için de haberleşmenin çok büyük önemi vardır. Hatta bir toplumun en temel öğelerinden biri iletişimidir. Haberleşmenin pek çok yolu vardır. Geçmişten günümüze insanlar haberleşmek için çeşitli yollar bulmuşlardır. Bunlardan en temel nitelikte olanı insanın kendi duyu organlarını kullanarak gerçekleştirdiği haberleşme yöntemidir. Ağzımızdan çıkan söz karşımızdakine ulaştığında isteğimizi anlatmış oluruz. Jest ve mimikler de dünyanın her yerinde insanların anlaşabilmesine yardımcı olur. Söz gelimi, evet demek istediğimizde çoğu zaman bir baş hareketiyle yetiniriz. Selamlaşırken başımızı eğimiz, çaresizlik ifadesi olarak ellerimizi açarız, kızınca kaşlarımızı çatarız.

Sözsüz iletişimin başka yolları da vardır. Örneğin, Karadeniz Bölgesi'ndeki bazı köylerde evler yöre koşullarından dolayı sarp kayalara veya birbirinden uzak tepelere kurulmuştur. Köylüler, kimi zaman haberleşmek için ıslık kullanırlar. Her ıslık türü farklı bir anlam taşır. Eskiden gemilerin bayrakla haberleşmesi de bu tür sözsüz haberleşmeydi.

Peki, muhatabımızın, sesimizi duyuramayacağımız ya da el kol hareketlerimizi göremeyecek kadar uzaksa? O zaman devreye haberleşmede bize yardımcı olan araçlar girer.

Haberleşmenin en güvenilir yolu posta yoluyla haber iletme'dir. Bilinen en eski posta sistemleri M.Ö. 1200 dolaylarında eski Mısır'da kuruldu. Kurulan ilk postaneler de büyük ihtimalle buradaydı.

Orta çağın sonunda doğu Avrupa'da ticaretin hızlanması, iş yazışmalarının çoğalmasıyla haberleşme gereksinimi arttı. Şirketler ve localar, müşterileriyle iletişimi sürdürebilmek için kendi haberleşme ağlarını kurdular. Bu haberleşmelerde yapılan işin temeli aynıydı. Mektubunuzu hızlı at süren bir posta tatarına verirdiniz. O da atını mümkün olduğunca hızlı sürerek mektubu alıcısına teslim ederdi.

Haberleşmede hızın artması ve iletme'k istediğimiz haberin yerine güvenli bir şekilde ulaşması yönünde atılan en büyük adımlardan biri, kuşkusuz 1837'de bulunan elektrikli telgraftı. 1876'da telefon ABD'de ilk olarak ülke içinde daha sonra da kıt'alar arasında insan sesinin iletimine olanak sağladı. Bu buluş ABD'de kısa sürede

yaygınlaştı. 19. Yüzyıl, iletişim araçlarının tüm dünyaya yaygınlaşarak insanları yakınlaştırdığı bir dönem oldu.

20. yüzyılın başına dek neredeyse tek kitle iletişim aracı gazetelerdi. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından radyo, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından da televizyon günlük yaşama girdi. 20. Yüzyıl iletişim yüzyılı olarak anılmaya başlanmıştı. Artık dünya, eskiden olduğu kadar büyük değildi. Çünkü telefon, radyo, televizyon, bilgisayar gibi iletişim araçları uzakları yakın etmişti.

Daha sonra bilgisayarların birbirleriyle bağlanmasıyla İnternet sisteminin temeli olan bilgisayar ağları ortaya çıktı. İnternet, günümüzde en hızlı iletişim imkanlarını sunuyor. Kişisel iletişimin yanı sıra kitle iletişimine de imkan sağladığı için kendinden önceki haberleşme araçlarından ayrılıyor. Kuşkusuz haberleşme alanındaki son gelişme İnternet olamayacak. Uzaya yollanan haberleşme uyduları ve bunlarla birlikte yaygınlaşan cep telefonları çevremize baktığımızda görebileceğimiz yeni iletişim araçları. İnsanların birbirlerine söyleyecek sözleri olduğu müddetçe haberleşme sistemleri de gelişmeyi sürdürecektir gibi görünüyor.

Gökhan TOK

Bilim Çocuk

TELEFONUN HİKAYESİ S.72-73.

İnsan sesini elektrik telinden geçirme düşüncesi aylardır Graham Bell'in (Graham Bel) kafasını kurcalıyordu. Yardımcısıyla gece gündüz demeden bu konuda denemeler yapıyordu. Sor şartlar altında çalışıyorlardı. Malzemeleri çok eksikti. Bu yüzden yaptıkları deneyler olumlu sonuç vermiyordu. Sesi, tellerden başka yerlere gönderme düşüncesine kim inanırdı ki?

Graham Bell yılmadı. Nasıl olsa bir gün gelecek, düşüncelerini herkese ispatlayacaktı. Nihayet o gün gelmişti:

1875 yılı Haziran ayının ikinci günüydü. Garaham Bell her zamanki gibi deneylerinden birisini yapıyordu. Bell, her iki atölye odasına üçer verici ve alıcı koymuştu. Elektrik verilince mıknatısların iki kutbunu birleştiren saç levhalar titreşecekti.

O gün deney esnasında bir şey oldu. Bell, elektrik anahtarına basmıştı. Yardımcısı, yan odadan seslendi:

-Bir dakika, Bay Bell... Levha yine yapıştı. Bell cevap verdi:

-Dokun da kurtulsun.

Yardımcısı tekrar dokundu. Levha bir iki dakika titredi. Bell sesleniyordu:

-Dokun dokun...

Bell, eğilmiş alıcıyı dinliyordu kulaklarına inanamıyordu. Bu bir mucizeydi: çünkü her dokunuşta bir ses geliyordu. Bell bu sesin ne demek olduğunu hemen anlamıştı. Demek ki elektrikli tel, ses titreşimlerini taşıyabiliyordu. İşte üç yıldan beri aradığı sonuca ulaşmıştı.

O günden sonra Bell ve yardımcısı, bir iki ay, geceyi gündüze katarak çalıştılar. Bütün insanların kullanabileceği bir telefon yapmak istediler. 1876 yılının Ocak ayında çalışmalarını tamamladılar. Çalışmaları denemek için vericiyi tavan arasına, alıcıyı da atölyenin arkasındaki bir yere koydular. Mesafe epeyce uzaktı.

Bell, vericiyle yardımcısına şunları söyledi:

-Lütfen yanıma gelir misin? Size ihtiyacım var.

Bir dakika sonra, yardımcısı şefinin yanına gelmişti. Böylece telefondaki emri aldığını göstermiş oluyordu. Graham Bell, heyecan içindeydi.

-Duydum, duydum sizi... Telefon çalıyor diye bağıriyordu.

Telefonu bularak insanlığa büyük faydaları dokunan Graham Bell 1922'de öldü. Öldüğü zaman 75 yaşındaydı. O gün ülkedeki bütün telefonlar, Graham Bell anısı için iki dakika sustu.

Tuncay ÖZTÜRK

Adım Adım Türkçe

AKIL AYDINLIĞINDA S. 74.

Çok büyük şu insan aklı

İnsan aklı

Masmavi

Sonsuz

Bir deniz

Görüyor musun,
Akıl aydınlığında yüzüyor gemi,
Akıl aydınlığında koşuyor kamyon,
Kayıyor tren,
İşçilerin emeğinden almış da hızını.
Bak ne yaman geçiyor uçak,
Akıl aydınlığında.

Akıl aydınlığında
Terle oyuluyor dağlar.
Suyla doluyor baraj,
Çıt, basıyorsun düğmeye
Birden fişkırıyor elektrik.
Bir aydınlık, beyninden
Yollara, kitaplara...
Bir aydınlık, güle oynaya
Okullara, fabrikalar...
Göğeren başaklara ordan...
Bir aydınlık ki bin sorudan gökyüzü atlasına,
Taa, Samanyoluna!

Bakıyorsun.
Kuyruğundan ateşler saçarak
Yıldızlara yaklaşıyor uzay gemimiz.
Ellerimizin içinde, gülümsüyor evren.
Gülümsüyoruz,
Payımıza düşen mutlulukla
Artık tutsak değiliz yeryüzünde.

Aziz SİVASLIOĞLU
Sincapların Şairi

6. TEMA: HAYAL GÜCÜ VE GİZEMLER

BAYKUŞLARDAN NEDEN KORKARIZ? S.80-81.

İnsanlar, nedense tâ eskiden beri baykuşları sevmez, onlardan korkarlar. Ötüşlerini uğursuz sayarlar ve baykuşlarla ilgili birçok esrarlı hikayeler anlatırlar. Bu hemen hemen dünyanın her tarafında böyledir. Buna karşılık leylek, kırlangıç, bülbül, saka hep insanların sevdikleri, hatta uğurlu saydıkları varlıklardır. Halbuki baykuşlarda insanlara olan faydaları bakımından onlardan hiç aşağı kalmazlar. Çünkü tıpkı kırlangıçlar gibi birçok zararlı böceği yok ederler, hatta dahası da var: insanların nefret ettikleri fareler baykuşların can düşmanıdır.

İnsanların baykuşlardan korkmaları çok eski zamanlardan kalma birtakım batıl inançlardan ileri gelir. Onların diğer kuşlar gibi geceleri yuvalarına çekilip uyuyacakları yerde, korkunç hayaletler gibi karanlıkta uçuşmaları ilkel insanların hayallerini kurcalamıştır. Bu baykuşların karanlıkta gizli işler gördükleri, kötü ruhlarla ilişkileri olduğu, büyücülere yardım ettikleri zannedilmiştir. Halbuki baykuşların geceleri ortalıkta uçuşmaları, gözlerinin diğer kuşlardan daha iyi görmesinden ileri gelir. Öbür kuşlar güneşin batması ve alacakaranlığın çökmesi ile hiçbir şey göremez.

Bunun için erkenden yuvalarına çekilip uykuya dalarlar ve ertesi gün ortalığın aydınlanması ile uyanırlar. Baykuşların gözleri ise alacakaranlıkta etrafi kolayca seçer ve bu saatlerde avlanmaya çıkar. Zifiri karanlıkta baykuşun gözleri hiçbir şey görmez olur. Ancak mehtaplı veya yıldızın yıldızların bol ışıkla parladığı geceler sabaha kadar avlanabilir. Hem baykuş zannedildiği gibi güneşten de korkmaz. Onun öğle vakti, günün aydınlık zamanında bir ağaç dalında güneşlendiğini görmek mümkündür. Yalnız bütün gece avlanarak yorgun düştüğü için, gündüzleri dinlenmek ve uyumak ihtiyacı duyar. Baykuşların pek çoğu insandan kaçan vahşi hayvanlardan degillerdir. Aksine onlar insanların buldukları yerlerin yakınlarında yaşamayı severler. Çünkü insanların evlerinden sızan ışık, onların avlanmasını kolaylaştırdığı gibi, gene insanların buldukları yerlerde baykuşların en sevdikleri av hayvanı olan fareler de bol miktarda bulunur.

Bu yüzden baykuşlar gitgide azalan binalarda, çatı aralarında yuvalarını kurmaya başlamışlardır. İnsanlara da kolaylıkla alışırlar. Mesela bir köy okuluna yerleşen bir baykuş zamanla öğrencilerden korkmaz olmuş, sınıflara girmeye, ders esnasında haritaların asıldığı çubuğa konmaya, sıraların arasında dolaşmaya başlamış.

Çocuklar baykuşu hoş tuttıklarından ve ürkütmediklerinden bazen gagası ile onların bacaklarını gıdıklar veya kara tahtanın üzerine oturarak kanat çırpıp, tüylerini kabartıp tostoparlık hale gelmek, kocaman parlak gözlerini açıp kapamak suretiyle türlü maskaralıklar yaparak çocukları güldürür eğlendirmiş.

Doğan Kardeş'ten

KOCA DEV İLE PERİ KIZI S.82-84.

Bir zamanlar Kafdağı'nın ardında kocaman bir dev yaşarmış. Boyu o kadar uzunmuş ki minareler onun yanında hiç kalırmış. Elleri kürek gibi geniş, gözleri otomobil farları gibi iriymiş. Su kuyusunu andıran çizmelerine, ayakları zor sığarmış. Pazuları çelik gibi kuvvetli, kafatası beton bir gülle gibi dirençliymiş.

İnsanların çoğu, böyle bir güce sahip olabilmek için, belki de bütün servetini ortaya korlar. Oysa bizim dev, güçlü kuvvetli o iri gövdesinden yakını durmuş. Ne yatak bulabilirmiş girmeye, ne bir mağara bulabilirmiş sığınmaya... Karnını doyurabilmesi ise ayrı bir dertmiş. Her öğünde, iki sığır az gelirmiş. Ama devin aslı yakınması bundan değilmiş.

İri gövdesini ve kocaman başını çok çirkin bulur, herkesin kendisinden nefret ettiğini düşünürmüş. "Allah'ım, ben ne çirkin ve korkunç bir yaratığım." Diye üzülür durmuş. Aslına bakılırsa, bu düşünceler onun iyi yürekli oluşundan kaynaklanıyormuş. Dağın çevresini saran rengarenk çiçeklere o kadar saygı duymuş ki onları kocaman ayaklarıyla çiğneyeceğim diye ödü koparmış. Parmaklarının ucuna basa basa yürümek zorunda kalırmış. Sadece çiçekleri mi çiğnemekten korkarmış? Hayır... Kurbağaları, balıkları, sinekleri ve daha bir yığın küçük yaratığı...

Bunları düşündükçe huzuru kaçar, koca gövdesinden nefret edermiş. "Ne olur ben de diğer insanlar gibi küçücük olsaydım. O zaman ne çiçekler basardım, ne de kurbağaları ezerdim." Diye geçirirmiş içinden.

Bizim koca dev, yine bir gün, sırtını dağa verip derin derin düşünürken, tepedeki bir kulübe dikkatini çekmiş. Kalkmış, oraya kadar yürümüş. Meğer bu kulübe, bir peri kızına aitmiş. Koca dev, kulübenin çevresinde ürkek ürkek dolaşırken, peri kızı onu görüp içeri davet etmiş. Kızın önünde, altında ateş yanan koca bir kazan duruyormuş. Peri kızı, hem deve karşı gülümsüyor hem de elindeki kepçeyle kazanı karıştırıyormuş. Dev meraklanarak sormuş:

-O kazanda karıştırdığın Şey nedir?

-İyilik büyüűü yapıyorum, demiű kız.

-Ne iűe yarıyor bu?

-Yardıma ihtiyaçı olanlara bundan bir yudum veririm, bütün dilekleri yerine gelir.

Dev, az kalsın sevincinden dilini yutacakmıű,

-Bir yudum da bana verir misin? Demiű.

-Elbette veririm. Ama onu ne amaçla kullanacağını bilmem gerek.

-O halde söyleyeyim. Bu koca ve çirkin gövdeden kurtulup küçük biri olmak istiyorum.

Çünkü kendimden nefret ediyorum.

Bir yudum iyilik büyüűünü alabilmek için, niçin küçölmek istediđini peri kızına uzun uzun anlatmıű. Ama peri kızı, devin ileri sürdüđü bahanelerin hiçbirini akılcı bulmamıű:

-Çok yanılıyorsun dev kardeű, demiű. Her Őeyden önce hiçbir varlık çirkin deđildir. Sen de çirkin deđilsin. Çünkü altın gibi bir kalbin var. Üstelik sen, çođu insanın sahip olamadıđı bir güce sahipsin. Eđer bu gücünle, senden küçük yaratıklara yardım edersen, onların seni ne kadar sevdiklerini göreceksin. Hayattan zevk alacaksın ve bu gövdenle yaűamayı seveceksin.

Peri kızı ne kadar dil döktüyse de, devi ikna edememiű. Sonunda bir yudum iyilik büyüűü vermeye razı olmuű ama Őöyle bir Őart koűmuű:

-Sana bu iyilik büyüűünü veriyorum fakat karűı dađın yamacına geçmeden içmeyeceksin. Ayrıca yolda iűittiđin her sese kulak verip onunla ilgileneceksin.

-Koca dev, peri kızına namus sözü verip ayrılmıű. Elindeki büyü űiűesini sımsıkı tutuyormuű. Fundalıkların arasında, kocaman adımlarla ilerlerken kulađına bir arı vızıltısı gelmiű. Durup dinlemiű. Küçük bir arının kendisine yalvardıđını duymuű:

-Dev kardeű, ne olursun bizi kurtar. Kovanımızı bu ađaca kurmuűtuk. Dün gece çıkan fırtına onu yerle bir etti. Kovanın ađzı toprađa yapıűtı. Kraliçemizle diđer kardeűlerim içerde hapis kaldılar.

Kendinden yardım istenmesi devin hoűuna gitmiű. Kocaman ađacı, parmađının ucuyla Őöyle bir dođrultup yerine dikivermiű. Arılar sevinçten kanat çırpıp en güzel bal peteđini ona ikram etmiűler. Bir taraftan da Allah senden razı olsun dev kardeű, sen olmasan biz ne yapardık diye onu övmüűler.

Koca dev, vadinin ortasına geldiğinde başka bir ses duymuş. Bir kuş sesiymiş bu. Eğilip bakmış. Küçük bir kırlangıç, yerdeki yavrusunun başucundan ona sesleniyormuş:

-Oh! İyi yürekli dev, çok şükür geldin... Bütün gün yolunu bekledim. Yavrum yuvadan düştü. O kadar ufak ki uçmayı beceremiyor. Yerine koyar mısın? Bunu senden başka kimse yapamaz.

Kırlangıcın sözleri, dev o kadar gururlandırmış ki böyle bir vücuda sahip olduğuna sevinmeye başlamış. Yavru kuşu kaptığı gibi ağacın tepesindeki yuvaya bırakıvermiş. Anne kırlangıç da tıpkı arıların yaptığı gibi, ona övücü sözler söyleyip teşekkür etmiş.

Koca devin işittiği son ses bir dereden geliyormuş. Su zambaklarının yalvaran bakışlarını görmüş. Çünkü derenin ortasına düşen koca bir kaya, suyun akmasını engelliyor ve zambakların rengini solduruyormuş. Dev, koca kayayı bir çakıl taşı gibi tutup kenara fırlatıvermiş. Zambakların duası ona yetiyormuş. Küçük bir dev olsaydım, bunların hiçbirini beceremezdim, küçük peri kızı çok haklıymış, demiş kendi kendine.

Daha sonra da elindeki büyü şişesini yere çalmış. Artık hiçbir şikayeti kalmamış. Mutlu bir hayat sürmeye başlamış.

Üzeyir GÜNDÜZ

Gül Çocuk

SALINCAKTAKİ SİNEMA S.85-90.

Çam kokularını etrafa cömertçe dağıldığı, ağaçlardan düşen kozalakların çimenlerde misafir edildiği güzel bir orman vardı.

Çiçek ve çam kokuları birleşince bu ormanı büyülü bir koku sarardı. Her kimin yolu ormana düşerse, bir daha çıkmak istemezdi.

Günlerden bir gün, çocuklardan bir çocuk rüzgarın ona ulaştırdığı bu büyülü kokuyu takip ede ede kendisini bu ormanda buluverdi. Çocuk, ormana girdiği anda ağaçların aralarında döne döne şarkılar söylemeye başladı. Bir de baktı ki tavşanlar yuvarlana yuvarlana kozalaklarla top oynuyordu.

Başladı o da tavşanlarla oynamaya. O ağacın altı senin, bu ağacın altı benim, bütün gün tavşanların peşinde koşturup durdu. Ardından küçücük bedenine tatlı bir yorgunluk çöktü. Hemen oracığa, iki çam ağacı arasına kuruverdi salıncağını.

Bir güzel uzandı salıncağının içine. Rüzgar derin derin nefes alıyor, sonra da salıncağa üflüyordu. Çocuk elini uzatsa sanki mavi derinliğe ulaşacaktı. Salıncak, rüzgarın kanatlarıyla uçarken çocuk coşuyor, “Daha yükseğe, haydi biraz daha!” diye haykırıyordu.

Cırcır böcekleri ninni söyledi. Karıncalar keman çaldı. Rüya teyze masal anlatmaya başladı:

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, derelerin şarkı söylediği, içindeki balıkların neşelerinden zıp zıp zıpladığı bir orman varmış. Ağaçların çevrelerini kır çiçekleri, çiçeklerin başını kelebekler süslemiş. Bu ormanda bir de minik bir kulübecik varmış. Bu şirin kulübede yalnız başına bir çocuk yaşarmış.

Bu çocuk bir gün yiyecek toplamak için ormanda dolaşmaya başlamış. Canı beyaz mantar istiyormuş. Aramış, taramış ama bir türlü bulamamış. Sonra bir de bakmış ki ormanın ta içlerine girmiş. Gün de akşam olmak üzereymiş. Çocuk, kulübeciğe tam dönmek üzereyken çok uzaklarda bir ışık demeti belirmiş. Işık, git gide yaklaşıyormuş.

Işık yaklaştıkça büyüyor, daha bir parıldıyormuş. Ay yere mi indi, yoksa bir yıldız mı geldi gökyüzünden? diye düşünmüş.

Çocuğun kalbi heyecanla çarpıyormuş. O an, ne diyeceğini, ne yapacağını bilememiş. Elleri titriyormuş. Bağırmanı denemiş, olmamış. Sesi çıkmıyormuş. Kaçmanı denemiş, kaçamamış. Hem de yaklaşanının ne olduğunu çok merak ediyormuş.

Işık yaklaşmış, yaklaşmış... o yaklaştıkça çocuğun gözleri fal taşı gibi açılmış. Bu bir kelebekmiş. Güzeller güzeli bir kelebek. Rengarenk kanatlarıyla o zamana kadar hiç görmediği bir kelebek.

-Merhaba! Demiş kelebek.

Çocukta ne korku kalmış ne endişe. İçini bir sevinç sarmış. Hayranlık dolu bir sesle:

-Merhaba! Diyebilmiş.

Şaşkınlığın ve hayranlığın ilk etkisini üzerinden attıktan sonra, yumuşak ve ince bir sesle:

-Siz kimsiniz efendim, nereden geldiniz? Diye sormuş.

-Ben kelebek şahıyım, demiş.

Sonra kelebeğin elleri çocuğa uzanmış:

-Tut, tut ellerimi, haydi!

Çocuk, olanca içtenliğiyle tutmuş kelebeğin ellerini. Kelebek, çocuğun ellerini tutar tutmaz, ormanda binlerce çiçek açmış. Sedir ağacını papatyalar, çam ağacını kırmızı güller, yaşlı çınar ağacını mor menekşeler sarmış. Tavşanlar, geyikler, sincaplar, çocukla kelebeğin etrafında bir çember oluşturup oynamaya başlamışlar.

Tam o sırada güneş, elini eteğini çekivermiş üzerlerinden. Oynayan herkes duraklamış, başını göğe kaldırmış. Sanmışlar ki güneşi, önüne bir bulut geçmiş. Göğe bakınca ne görsünler? Kocaman, beyaz bir kuş, kanatlarını perde gibi güneşin önüne ermiş kelebek hariç herkes hayretler içindeymiş. Çocuk elleriyle yüzünü kapatarak çimenlerin üzerine atmış kendini. Tavşanlar, sincaplar yuvalarına kaçışmış.

Kelebek yumuşak sesiyle:

-Korkmayın sakın, o bizim dostumuz! Size hiçbir zararı olmaz, demiş.

Derken gümüş kanatlı Anka Kuşu alanın ortasına yumuşak bir iniş yapmış. Anka Kuşu, kanatlarını kapayınca güneş tekrar yüzünü göstermiş.

Anka Kuşu:

-Ben sizi gezdirmeye geldim. Kanatlarıma bindirip sizi uçuracağım, demiş.

Çocuğun içi içine sığmıyor, bir an önce Anka Kuşu'nun kanadına binip uçmak istiyormuş.

-Haydi, ne duruyoruz öyleyse? Macera başlasın! Diye haykırmış çocuk.

Bir heyecan rüzgarı esmiş. Anka Kuşu'nun bir kanadına çocuk, diğerine kelebek bir güzel yerleşmişler. Havalanıp uzun bir yolculuğa çıkmışlar. Günlerce dağlar, tepeler, gökler aşmışlar.

Önce süt denizi semalarına varmışlar. Burası bembeyaz, kar gibi bir denizmiş. Beyaz dalgalar köpükler oluşturarak kumsala vuruyormuş. Bütün anneler, bu kumsaldaymış. Yavruları da hemen yanı başlarındaymış. Anneler, denizdeki kar beyaz süttten alıp yavrularına ikram ediyorlarmış. Tabii ki içine sevgi ve şefkat eklemeyi unutmuyorlarmış.

Anka Kuşu, çocuğa:

-Sırada saraylar sayfası var. Kaf Dağı'na yolculuk başlıyor. Kaf Dağı'na yolculuk başlıyor. Kaf Dağı'nın zirvesinde yapılan bir dondurma sarayı biliyorum. Harikadır. Görmek ister misiniz? Demiş

Kelebek:

-Gidelim de görelim bakalım, demiş.

Çocuk da sevincinden uçuyormuş. Mutluluğu yüzünden okunuyormuş. Dondurma denir de çocuklar yerinde durabilir mi?

Yüce dağlar, gökler ve bulutlar aşmışlar. Nihayet uzaklardan Kaf Dağı'nın zirveleri görünmüş. Güneş, altın ışıklarını dağa ne kadar gönderirse göndersin, dağın soğukluğunu pek azaltamıyormuş.

Dondurma sarayı, karların arasında muhteşem görünüyormuş. Berfin denilen kar çiçekleri, sarayın bahçesindeki beyaz kardan halıya renkli desenler çiziyormuş.

Saray, bölümlerden oluşmaktaymış. Bır bölüm kahverengiymiş. Kelebek ve çocuk, sarayın bu bölümünde dolaşmaya başlamışlar. İçerisi bir hayli soğukmuş. Bu soğuğu nefis bir çikolata kokusu bastırıyormuş. Burada her şey, çikolatadan yapılmış masalar, sandalyeler... Duvarda çikolatadan tablolar ve masanın üzerinde çikolatadan yapılmış güller... Her şey nefis görünüyormuş. Bu bölümün tam ortasında büyük bir külah varmış. Tabii ki içinde yüzlerce top çikolatalı dondurma.

Sarayda bir diğer bölüm tamamen yeşilmiş: çünkü burası fıstıklı çikolataya bölümüymüş. Kabukları soyulmuş fıstıklar sıçradıkça aşağıdaki gazoz denizine düşüyormuş, deniz köpürüyormuş. Baloncuklar göklere yükselip tekrar denizin kucağına atıyorlarmış kendilerini. Çocuklar bardak bardak, şişe şişe içiyorlarmış gazoz denizinden. Gazoz denizinde eğlenen çocuklar kelebeği ve çocuğu görünce:

-Ne duruyorsunuz? Haydi, siz de inin aşağı! Birlikte paylaşalım bu güzellikleri, diye bağırmışlar.

Bu sözle, çocuğu heyecanlandırmış. İçi gitmiş. Yerinde duramıyormuş.

-Haydi güzel kelebeğim, ne olur, biz de inelim. Lütfen!

Kelebek, Anka Kuşu'na:

-Hedefimiz gazoz denizi, haydi aşağı! Diye komut vermiş.

Anka Kuşu da uyarılmış yolcularını:

-Sıkı tutunun, kemerlerinizi bağlayın bakalım, inişe geçiyoruz!

Aniden manevra yapıp kocaman kanatlarını açarak gazoz denizinin üzerine doğru süzölmeye başlamış. Kısa bir süre sonra gazoz denizine inmişler. Kelebek, kumsaldaki çocukların bir kısmına Anka Kuşu'nun kanadından birer tüy hediye etmiş. Bu tüye sahip olan çocuklar, bir dahaki sefere uçuşa hakkına sahip olacaklarmış.

Kelebek:

-Sakin bu denizin sularından aşırı içmeyin. Sağlığınız için zararlı olur, diye çocukları uyarmış.

Buradan da ayrılık zamanı gelmiş. Kelebek ve çocuk, gazoz denizindekilere veda etmişler. Tekrar, Kaf Dağı'nın tepesindeki saraya çıkmışlar.

Sarayın diğer bölümleri muzlu, çilekli, karamelli dondurmалardan oluşmaktaymış. Hepsi de rengarenk ve nefismiş. Çocuk külah külah bütün dondurmалardan, doyasıya yemiş.

Sonra kelebek:

-Şimdi bir saraya daha gideceğiz ama bu saray başka, diğerlerine hiç benzemiyor, demiş.

Çocuk diğerlerine benzemeyen bu sarayı çok merak ediyormuş.

O saray uzaktan uzağa görünmüş. O saraydan ılık bir esinti geliyormuş. En güzel çiçek kokularından daha güzel bir koku. Gitgide saraya yaklaşmışlar. Dışı, diğer saraylar gibi çok süslü değilmiş. Burası gizemli bir dünyaymış.

Kapıda onurlu ve sakin iki nöbetçi duruyormuş. Saraya yavaşça girmiş üç dost. Saray içinde çeşitli daireler varmış. Herkes kendi işiyle meşgulmüş. Bazı bölümlerde el sanatları ve ince nakışlardan oluşan bir sergi bulunmaktaymış. Bazı bölümlerden gelen müzik sesleri kulakları okşuyormuş. Tüm odalardan gül, karanfil, akasya kokuları yayılıyormuş.

Yapılan yolculuklar, çocuğu yormuş, kelebeğin sıcacık kanatlarının altına kıvrılıp oracıkta uyuyakalmış. Kelebek, altın saçlı çocuğu kucağına almış ve sarayda dolaşmaya devam etmiş. Karşısına muhteşem görünümlü bir oda çıkmış. Kelebek, odadaki kuş tüyü yatağına sessizce bırakmış çocuğu. Sonra çocuğun alınına bir öpücük kondurmuş ve oradan uzaklaşmış. Çocuğu ait olduğu saraya bırakmış. Bu saray anne sarayıymış; kuş tüyü yatak da annenin kalbiymiş.

Nurefşan ÇAĞLAROĞLU

Hayal Şekeri

DÜŞ S.91.

Dün gece yolculuk ettin düşümde.

Düz ovada dörtnal saldım atımı.

Ben, ömrümde ata binmeyen insan,

Dolaştım göğün yedi katını.

Köroğlu oldum Çamlıbel’de,

Deli-bozuk rüzgarlarla yarıştım.

Hayda bre! Dağlar yol verin, dedim,

Yol verin garip şaire;

Paşa gönlümü eğledim.

Dün gece yolculuk ettim düşümde

Dolaştım durdum başıboş.

Bir de uyandım ki gördüğüm düşün

Yeller esiyor yerinde.

Sabih ŞENDİL

Doğan Kardeş’ten

7. TEMA: DEĞERLERİMİZ

FATİH SULTAN MEHMET S.96-97.

Fatih Sultan Mehmet, 30 Mart 1432’de Edirne’de doğdu. Babası ikinci Murat ve hocaları tarafından çok küçük yaştan itibaren büyük bir özenle yetiştirildi. Çağının üstün mühendislik bilgileriyle donanmış olan bu genç, on sekiz yaşına geldiğinde beş yabancı dil biliyordu. İstanbul’u fethettikten sonra kendisine, fetheden manasına gelen “Fatih” unvanı verilmiştir.

O, sadece bir padişah, bir devlet başkanı değildir. Aynı zamanda büyük bir komutan, keskin zekasıyla bir bilim adamı ve bir mühendistir. İnce ruhuyla bir şair ve bir sanatkardır.

Adaleti, hoşgörüsü, yüksek devlet tecrübesi, milletine verdiği büyük değer ile o büyük bir devlet adamıdır. Devletini sağlam temeller üzerine oturtmuş, zamanında dünyanın en güçlü devleti olmasını sağlamıştır.

Savaş meydanlarında ordusunun önünde askeriyle birlikte savaşan kahraman bir komutandır. O, bu yönüyle sadece kaleleri, şehirleri fethetmekle kalmamış insanların kalplerini de fethetmiştir.

Henüz yirmi bir yaşında iken kendisine gelen Bizans elçilerine: “İmparatorunuza söyleyin. Şimdiki Osmanlı padişahı öncekilere benzemez. Benim gücümün ulaştığı yere sizin imparatorunuzun hayalleri bile ulaşamaz.” Diyebilecek kadar kendisine ve milletine sarsılmaz bir güven duymaktadır.

Fatih Sultan Mehmet, bilime ve bilim adamlarına büyük önem vermiştir. Bu yüzden devrinin bütün önemli bilim adamlarını etrafına toplamış, onlara o zamanın üniversiteleri olan medreselerde dersler verdirmiştir. Devlet hazinesinden eğitime büyük pay ayırmış, öğrencilerin ve hocaların ihtiyaçlarını en küçük ayrıntılarına kadar karşılamıştır. Onun en büyük zevklerinden biri de bilim adamlarının sohbetlerinde bulunmaktır. Çünkü kendisi bir devlet adamı olduğu kadar da bilim adamıdır.

İnce ve keskin zekasıyla iyi bir mühendistir. Kendi icadı olan büyük toplar, İstanbul’un fethinde önemli bir rol oynamıştır. Bu toplarla birlikte ünü bütün dünyaya yayılmıştır. İstanbul’un fethedilmesiyle Orta Çağ dönemini kapatmış, Yeni Çağ başlatmıştır.

“Avni” takma adıyla şiirler yazan Fatih Sultan Mehmet’in aynı zamanda kırk dört sayfalık ”divan” adı verilen bir şiir kitabı bulunmaktadır. Şiir ve edebiyata büyük önem vermiştir. Bu nedenle zamanının önde gelen şairlerine ömür boyu maaş bağlamıştır.

Sanata ve sanatçılara büyük önem veren Fatih Sultan Mehmet, Venedikli ressam Bellini’ni İstanbul’a çağırıp kendi resmini yaptırtacak kadar da ileri görüşlüdür. Bunun yanında hat, tezhip, nakış gibi geleneksel sanatlarımıza sahip çıkmış, bu sanatlarla uğraşanları himaye etmiştir.

Osmanlı Devleti’nin yedinci padişahı olan Fatih Sultan Mehmet, kırk dokuz yıllık hayatında büyük başarılarla ve parlak zaferlere imza atmıştır.

Bu büyük insan 3 Mayıs 1481 tarihinde kırk dokuz yaşında vefat etmiştir. Kabri İstanbul’da Fatih Camisi’nin avlusundadır.

Mustafa USLU

Fatih Sultan Mehmet

BAYRAM SEVİNCİ S.98-99.

Merhaba canım günlüğüm,

Mutluluktan havalara uçuyorum, biliyor musun? Yerimde duramıyorum. Yine Zeynep diyorsun değil mi? Tamam, sakinleştim. Sana da anlatacağım. Okullar yarıyıl tatiline girmeden önce son derste öğretmenimiz bize bazı ödevler veriyordu. Sonra bir ara:

-Çocuklar bayram deyince aklınıza ne geliyor? Diye sordu.

Emine:

-Yeni elbiseler, ayakkabılar, dedi.

Ali:

-Harçlık tabî ki öğretmenim, dedi

Ayşe ise:

-Bir sürü misafir dedi.

Ömer:

-Akrabalarımızı, dostlarımızı, komşularımızı ziyaret etmektir, küskünlerin barışmasıdır. Dedi.

Öğretmenimiz tebessüm etti ve dedi ki:

-Peki, benim ne düşündüğümü öğrenmek ister misiniz? Dedi . hepimiz birden, eveet! Dedik.

-Söylediklerinizin hepsine katılıyorum. Bence de bayram; sevinç, mutluluk, birliktelik, ve sarmaş dolaş olmaktır. Küskünlerin barışması demektir.

Bayramlar, ülkemizin birlik ve beraberliğini pekiştirir.

-İster misiniz çocuklar, bir kampanya başlatalım? Diye sordu.

Hepimiz şakin şaşkın öğretmenimize bakıyorduk.

-Kurban Bayramı'nda küskünleri barıştırma kampanyası.

Bu fikir hepimize ilginç gelmişti. Güzel bir fikirdi.

-Kim çevresindeki küsmüş insanları barıştırırsa –inanın çocuklar- güzel bir iş yapmış olur.

-Var mısınız çocuklar? Hepimiz büyük bir heyecanla:

-Varız, öğretmenim! Dedik.

Sonra arkadaşlarla vedalaşıp ayrıldık. Eve dönüşte Emine ile düşünmeye başladık. Aklımıza ne zamandır birbirleriyle dargın olan birileri geldi: zamanında

komşumuz Ayşe teyzeye kırılan Hilal teyze... Hangi sebepten kırıgın olduklarını bilmiyoruz. Akşam düşünmek üzere Emine ile ayrıldık. Eve gelince düşünceli halimden bir şeyler olduğunu sezen annem meseleyi sordu, ben de anlattım. Annem çok memnun oldu. İstersen akşam Eminelere gidelim, orada beraber düşünelim, oldu mu canım kızım, dedi.

Akşam Eminelerde bu meseleyi konuştuk ve bir plan yaptık.

Yarın sabah Ayşe teyzeyi kahvaltıya çağıracağız. Emineler de Hilal teyzeyi alıp bize gelecekler. Orada artık büyüklerimiz olaya el atacak. Biz de Kurban Bayramı'nı darılmış insanları barıştırmış olarak huzur içinde geçireceğiz.

Sabah olmuştu, ben de çok heyecanlıydım. Bize önce Ayşe teyze gelmişti. Daha sonra Eminelerle Hilal teyze gelmişti. Birbiriyle kūs olan komşularımız birbirlerini görünce ortalığı buz gibi bir sessizlik kapladı. Sessizliği, annemin "Haydi sofraya buyurun!" sözleri bozdu. Hep birlikte sofraya oturduk. Ben hemen konuya girdim:

-Bayramlarda küslük olmaz, bayramlar sevgi ve barış günleridir. Emine ile ben sizlerin barışmasını istiyoruz, dedim. Onlar da bizi kırmadılar. Zaten yoktan yere küsmüşler. Barışmak istiyorlarmış ama bir türlü cesaret edemiyorlarmış. Kalkıp kucaklaştılar. Bizlere de çok teşekkür ettiler. Emine ile ben çok sevinçliydik. Biz de onların bayramlarını ellerini öperek kutladık. Tabii ki harçlıklarımızı vermeyi unutmadılar!

Zeynep ÖNCÜ

Gonca

MEHMETÇİK S.100-101.

Mehmetçik'i herkes bildiği halde o, kendini tanıtmak hatta tanımak ihtiyacında değildir. Yurt pınarları gibi saf ve sade, dağ rüzgarları gibi tabiidir. Nerede doğdu, kimin oğludur? Bunları belirtmeye lüzum ve imkan var mı? Bir elmas gibi tarih içinde yıpranmayan büyük bir milletin evladıdır. Yüzyıllardan beri yaşar ve yaşlı çağlarında dahi gençtir. Tıpkı bir fiskiyenin tepesindeki su zerreciklerine benzer. Her an değiştiği halde daima aynı kalır. Temizliği ve yüksekliği hiçbir zaman kaybetmez.

Boyu, bazı kere uzuna yakın, çok defa ortadır. Hemen daima omuzları geniş, adaleleri sıkı ve sağlamdır. Çalım nedir bilmediği halde duruşu ve yürüyüşü gönüllere güven ve heybet doldurur. Bünyesi öyle fazla gösterişli değilken yüne " Bir Türk gibi kuvvetli" sözünün dünyaca darbı mesel olmasına sebep olur. Elmacık kemikleri çok

defa geniş, çenesi irice sağlam, dudakları azmindeki kudreti gösterir bir şekilde sıkı ve kapalıdır. Gözleri kara veya çakır olabilir. Fakat bakışlarında hemen daima değişmeyen bir saffet ve samimiyet anlamı, kendine güvenin, fakat bu güvenişi meydana vurmak ihtiyacı duymayan soylu bir ağırbaşlılığın edası vardır. Onun niteliği sağlam ve dayanıklı olmasıdır. Bundan dolayı değil midir ki yüz yıllarca engin yurdunda seller geçtiği halde yine o, bir mermer kitle gibi dimdik ve aşınmamış duruyor?

Mehmetçik, az fakat öz konuşur. Zekası derindir, sağlam işler. Sağduyusuyla, doğruyu ve iyiyi bulmakta güçlük çekmez. Kendi insanlık haysiyetini çok iyi hissettiği içindir ki esir ettiği düşmana bile saygı gösterecek kadar merttir.

Yalnız büyüklerinin değil, kendinden küçük ve zayıf olanlarında işleri uğrunda hiçbir karşılık beklemeden koşup yorulması, gönlünün engin cömertliğini gösterir. Elinde avucunda başkasına yardım edecek hiçbir şeyi olmadığı zaman kendini harcamaktan çekinmez. Her vazife, onun için uyulması gerekli bir kural, bir kanun olur. Manevi niteliklerindeki bu ahenk ve mükemmellik, Mehmetçik'in her büyük zaferde en önemli payı olmasını sağlamıştır. Yeşil Türbe'de, Selimiye'de onun alın teri, İstanbul'un fethinde ve Çaldıran zaferinde temiz kanı vardır.

Bazılarının sandığı gibi, Mehmetçik'i yalnızca mükemmel bir savaş adamı olarak tanımak yanlıştır. Geçimli ve uysal benliğiyle, dostluğa bağlılık ve insanlığa saygı duygularıyla Mehmetçik, dünya için bir barış unsuru olabilir. Lakin haysiyetine, varlığına ve yurduna dokunulduğu zaman, onun kuzu hüviyeti, bir aslan heybeti kazanır. Çanakkale, Sakarya ve Dumlupınar Zaferleri böyle durumların meydana getirdiği birer Mehmetçik anıtı değil midir?

İbrahim Alaettin GÖVSA

Elli Türk Büyüğü

BAYRAK S.102.

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...

Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,

Işık ışık, dalga dalga bayrağım,

Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım.
Seni selamlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.
Dalgalandığın yerde, ne korku, ne keder...
Gölgende bana da, bana da yer ver!
Sabah olmasın, güneş doğmasın ne çıkar;
Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
Kızılığınsa ısındık;
Dağlardan çöllere düşürdüğü gün
Gölgene sığındık.

Ey şimdi süzgün, rüzgarlarda dalgalı;
Barılın güvercini, savaşın kartalı...
Yüksek yerlerde açan çiçeğim;
Senin altında doğdum, senin dibinde öleceğim.

Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim;
Yeryüzünde yer beğen
Nereye dikilmek istersen
Söyle, seni oraya dikeyim!

Arif Nihat ASYA
Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor

8. TEMA: SAĞLIK VE ÇEVRE BALIKLARIN DUASI S.108-110.

Çocukluk yıllarımda benim için en zevkli eğlence, yüzmek ve balık tutmaktı. Her fırsatta yanıma aldığım birkaç akranımla Ceyhan Nehri'ne ya da onun kollarından olan Sabun Çayı'na giderdim.

Yüzmek bir yana balık tutmanın zevkine doyum olmazdı. En çok ve en büyük balığı tutmak için kıyasıya yarışırđık. Belli bir boydan küçük balıklar sayılmazdı. Hatta tutulan balıkların cinsi de çok önemliydi. Çay adeta balık kaynardı. Cins cins, çeşit çeşit balıklar olurdu. Gümüş, sazan, aynalı sazan, yayın, yılan balığı, adlarını hatırlayabildiklerimden bazılarıydı.

Gümüş sazan tutmak yarışmada öne geçmek demektir. Ha! Balıkları neyle mi tutardık. Ağaç kökleri, taş ya da kayaların altındaki balık yuvalarına dalar, kovuklara saklanan balıkları yakalardık. Biri ağzımızda, ikisi ellerimizde üç balıkla çıktığımız olurdu.

Bazen şansımıza yılan da çıkardı ama korkmaz, balık tutma sevdamızdan asla vazgeçmezdi. Bir iki saatlik çalışmadan sonra kendimize ve ailemize yetecek kadar balık tutardık. Balıklar pırıl pırıl parlar insanın iştahını kabartırdı. Balık tutma konusunda çok uzmanlaşmıştım. Bazen tuttuğum balıkların bir kısmını az balık tutan arkadaşlarıma verirdim.

Aradan yıllar geçti. Ben üniversiteyi bitirdim ve hayata atıldım. Genelde çok kısa kalabildiğim memleketimde bu yaz uzun zaman kalma imkanım oldu. Tabii çocukluk yıllarımın tadı damağimde kalan balık tutma zevkini bir kez daha yaşamak istedim.

Çok iyi serpmeye atan kayınpederim ve birkaç arkadaşla beraber Sabun Çayı'na gittik. Eskiden ellerimizle balık yakaladığımız bu sularda, sabahtan öğleye kadar süren çabalarımız sonunda üstelik serpmeye ile ancak birkaç kişiye yetecek kadar balık yakalayabilmıştık. Bu çayın Ceyhan Nehri'ne ulaştığı yerde iki metre uzunluğunda kara balık da dediğimiz yayın balıkları yakalanırdı. Oysa şimdi yakaladığımız balıkların en büyüğü on beş santimi geçmiyordu. Kısacası balık nesli tükenme noktasına gelmişti. Üstelik çayda yaşayan onlarca balık çeşidinden bugün yalnızca iki tanesine rastlayabilmıştık. Derya kuzuları Sabun Çayı'nı terk etmişlerdi.

Balık nesli neden tükeniyordu? Bu soruya herkes bir cevap veriyordu. Ama bütün cevaplar onların yaşamını bizim tükettiğimizi gösteriyordu. Doğrusu biz insanlar biraz daha fazla kazanma, biraz daha rahat yaşama, ya da kolay yoldan istediklerimizi elde etme düşüncesiyle hareket ediyorduk. Bilerek ya da bilmeyerek yaptığımız işler tabiat için tam bir felaket oluyordu. Bir çok insan bu durumun farkındaydı. Ancak hiç kimse buna aldırış etmemişti. Balıkların tükenmesindeki nedenlerin başında bilinçsiz

avlanma gelmekteydi. Anlatıldığına göre bazı kişiler bir sepetin içine doldurdıkları sönmemiş kireci balık yuvalarının olduğu yere daldırıyordu. Kirecin yakıcı etkisi balıkları öldürüyor, yüzeye çıkan balıklar yakalanıyordu. Ancak, sadece büyük balıklar değil, o çevrede bulunan tüm yavru balıklar da ölmekteydi. Bazı kişiler de dinamit kullanmaktaydı. Dinamitin etkileri kireçten daha kötüydü. Büyük küçük demeden bütün balıkları öldürmenin yanında balıkların güven içinde yaşadıkları yuvalarını da yok etmekteydi.

Çevredeki tarım alanlarında kullanılan zehirli ilaçlar, sulardaki yaşamın görünmeyen en büyük düşmanıydı. Yetiştirilen tarım ürünlerini zararlı böcek ve hastalıklara karşı korumak için tonlarca zehirli ilaç kullanılmaktaydı. Yağan yağmurlarla birlikte bu zehirler akarsulara taşınmakta ve sulardaki tüm canlıların yaşamını tehdit etmekteydi.

Şehirlerin atık suları da arıtılmadan akarsulara bırakılmaktaydı. Bu sulardaki özellikle deterjanlar balık neslinin en büyük düşmanıydı. Temiz ve berrak suları seven onlarca balık türü deterjan kirliliğinden dolayı yok olmuştu. Geriye lezzeti ve parlaklığı tartışılır bir çok balık türü kalmıştı.

Tuttuğumuz balıklarla birlikte eve dönerken arkadaşlarla bunları konuştuk: keşke toplumumuz tabii hayatın korunmasında biraz daha bilinçli olsa. Yetkililer sularımızdaki hayatı yok eden tehlikelere karşı önlemler alsın. Ama en önemlisi biz insanlar, tabii hayatı yok edenlere “Dur!” diyebilsek... Bu yaz tatilinden, günün birinde gümüş balıklarının, yayın balıklarının, turna balıklarının Sabun Çayı'na tekrar geleceklerini hayal ederek döndüm.

Ali BEBEK

Tatil Kitabı-7

AZI KARAR ÇOĞU ZARAR S.111-113.

Vücudumuzun sağlıklı olarak şekillenmesi için, kemik gelişimi büyük önem taşımaktadır. Kemik oluşumu için D vitamini gerekir. D vitamini ise güneş ışınları sayesinde derimizde üretilir. Özellikle gelişme çağındaki çocukların kemik gelişimi için gerekli olan bu vitamin, yaşlılarda da kemik sağlığının korunmasında tesirlidir. Güneş, temel enerji kaynağımız olmasının yanında bu yönüyle d insan sağlığı açısından çok önemli bir özelliğe sahiptir.

Peki bu derece hayati önem taşıyan güneş, neden sağlığa verdiği zararlarla gündeme geliyor? Güneş ışınlarından faydalanmanın bir sınırı mı var? Yoksa bütün gün vücudu güneş altında tutunca kemiklerimiz daha mı sağlamlaşıyor?

Yapılan araştırmalara göre; yalnızca ellerin, kolların ve yüzün haftada iki kez 10-15 dakika güneş alması, D vitamini üretimi için yeterli oluyor. Yani vücudumuzun bazı bölgelerinin kısa bir süre güneş ışığı almasıyla deride kemik gelişimini sağlayacak miktarda vitamin oluşturabiliyor.

Aşırı güneş ışığıyla birlikte vücuda giren mor ötesi ışınlar sağlığımıza zarar verir. Sıcaklıkların oldukça arttığı yaz aylarında özellikle derimizi ve gözlerimizi bu ışınlardan korumak gerekiyor. Çünkü yaz mevsiminde Dünya'ya ulaşan mor ötesi ışın miktarı, diğer mevsimlere göre çok daha fazla oluyor. Ozon tabakasındaki incelme sebebiyle de mor ötesi ışınların yeryüzüne süzülmeden girebilmesi, zarar verme riskini artırıyor.

Halbuki insanlar genelde bronz teni cazip ve sağlıklı olarak algılıyor ve bu nedenle güneş altında uzun süre korumasız kalabiliyor. Kemiklerimi geliştireceğim ya da bronzlaşacağım diye bütün vücudun güneş ışınları altında bırakılması da fayda yerine zarar veriyor.

Işınlar özellikle açık tenli, mavi gözlü, açık kıvılcık saçlı olan kişilere daha fazla tesir ederken, koyu tenli ve koyu renk saçlı insanlar bu ışınlardan daha az zarar görüyor.

Belli bir süre güneş ışığı altında kaldığında kendini koruyabilecek yapıda olan derimiz, ışına fazla maruz kaldığında ise bronzlaşıyor. Vücudun mor ötesi ışınları emdiğinin bir alarmı olan bronz ten, bir süre koruma vazifesi yapabiliyor.

Fakat birkaç bronzlaşmadan sonra, bronzlaşmanın koruma tesiri de kayboluyor. Bunun neticesinde cildin yüzeyinde kuruma ve çatlaklar oluşuyor. Bu da zamanla cildin yaşlanma sürecini hızlandırıyor.

Mümkünse, mor ötesi ışınların yoğun olduğu 10:00 ile 16:00 saatleri arasında dışarıda gereğinden fazla dolaşmama, güneşin zararlı ışınlarından korunmanın en iyi yolu. Ayrıca seçilen giysilerin de cildi koruyabilecek kalınlıkta ve açık renkli olmasına dikkat etmek gerekiyor. Gözlerimiz için ise mor ötesi ışınları süzen güneş gözlükleri tavsiye ediliyor. Ancak güneş gözlüğünü, zararlı ışınları süzücü özelliği yoksa hiç kullanmamak daha iyi. Çünkü bu tür gözlüklerin koyu renk camları, göz bebeklerimizin büyümesine ve gözün iç tabakalarına daha fazla mor ötesi ışın girmesine sebep oluyor.

Bu tabakalar mor ötesi ışınlarını olumsuz tesirinde kalırsa, ileri yaşlarda katarakt gibi göz hastalıkları görülebiliyor. Ayrıca çıplak gözle doğrudan güneşe bakmak da göz sağlığı açısından oldukça sakıncalı.

Azı karar çoğu zara diyebileceğimiz güneş ışını, adeta uygun dozlarda alınması gereken bir ilaç gibidir. Fiziki sağlığımız kadar ruh sağlığımızı da tesiri altına alan bu ışınlardan zarar görmemek yine bizim elimizdedir. Çünkü vücudumuz yeteri miktardaki güneş ışınını, en güzel şekilde faydaya dönüştürecek programlanmıştır. Zorunlu olmayan güneşlenme, ondan gelecek zararı istemek ya da kabul etmek demektir.

Aslı KAPLAN

Gonca

SONBAHAR S.114-116.

Meltem, rüzgarlı bir havada pencereden dışarıyı seyrediyor, bir yandan da kendi kendine söylüyordu: “Şu sonbaharı hiç sevmiyorum. Yaprakları döküyor, çiçekleri ve daha pek çok şeyi kurutuyor. Tozları, toprakları havada uçuruyor. Rüzgarın şiddetinden dışarıya çıkamıyoruz. Rengarenk, cıvıl cıvıl görüntü, yerini cansız, kuru ve sarı renklere bırakıyor. Keşke hiç sonbahar olmasa...”

Annesi Fatma Hanım, kızının kendi kendine söylediklerinin bir kısmını işitmişti. Yanına yaklaştı ve:

-Kızım! Neden sonbaharı hiç sevmiyorsun? Diye sordu. Meltem, dalından koarak havada uçuşup duran yaprakları gösterdi.

-Anne! Baksana ilkbaharın ve yazın getirdiği tüm güzelliği yok ediyor, dedi.

Annesi:

-Peki kışı da mı sevmiyorsun? Diye sordu.

-Tabii ki seviyorum

-Her yer bembeyaz oluyor. Kartopu oynuyoruz. Sonra kayakla kayıyoruz. Kış hiç sevilmez mi anne? Diye cevap verdi. Annesinin duymak istediği cevap a buydu kızına son baharın güzelliğini ve önemini anlatmak istiyordu çünkü. Devam etti:

-Peki kızım! Dört mevsimden üçünü seviyor; sadece birini sevmiyorsun öyle mi? Dedi.

Meltem:

-Evet, diye cevap verdi.

Annesi:

-Öyleyse gel seninle sonbaharı mevsimlerin arasından çıkartalım. Kış, ilkbahar, yaz ve ardından yine kış gelsin olur mu? Deyince Meltem'in yüzü güldü.

-Anne bu mümkün olabilir mi? Dedi. Anne:

-Tabii kızım. Haydi şimdi gözlerimizi kapatalım ve sonbaharı yok edelim, dedi. Meltem buna çoktan hazırды. Gözlerini kapattı. Annesi anlatmaya başladı.

-Şimdi kış ayındayız. Her yer bembeyaz karla kaplı. Hava çok soğuk. Sen dışarıda arkadaşlarınla kartopu oynuyor, kayak yapıyorsun. Akşam sıcacık evimizde sobanın etrafında bir aradayız. Sobanın üzerinde kestane pişiriyor ve neşe içinde birbirimize masallar anlatıyoruz. Bu, birkaç ay böyle devam ediyor. Ardından da güneş ortalığı ısıtmaya başlıyor, karlar eriyor. Ağaçlar çiçek açıyor, yapraklar dolmaya başlıyor. Her yer yemyeşil oluyor. Kırlar; papatyalar, laleler ve daha pek çok çiçekle doluyor. Kuş sesleri etrafa yayılıyor. Hafta sonları kırlara pikniğe gidiyoruz. İlkbahar her yerde neşe ile karşılanıyor. Sonra hava sıcaklığı artmaya başlıyor. Evleri denize yakın olanlar denize girip serinliyor, olmayanlar tatil için denize yakın yerleri tercih ediyor.

Köyde akrabaları olanlar köylere gidiyor. Yani yaz, tatil yaparak, eğlenerek ve herkes için mutluluk verici bir şekilde geçiyor. Köy yerlerinde ağaçlardan taze meyveler yiyoruz. Derken sonbaharı çıkarttığımız için hemen kış geliyor. Aşırı sıcak havaların ardından ani bir şekilde dondurucu soğukla karşılaşılıyor. Hazırlıksız yakalanacağımız için hastalananlar, hatta ölenler oluyor. tabiattaki her şey de bundan çok kötü etkileniyor.

Ağaçlar yapraklarını dökmeden, kış uykusuna hazırlanmadan birden kış gelince uyanık yakalanacakları için köklerine kadar işleyecek olan soğukla donuyor ve hepsi ölüyor. Bitkiler kurumadan ve tohum bırakmadan kışa giriyor. Rüzgar bu tohumları her tarafa dağıtmıyor. Bir sonraki ilkbaharda da tohumuz kalacak olan topraktan rengarenk çiçekler fişkırmıyor. Kışa hazırlıksız girilince diğer mevsimler de eskisi gibi renkli, cıvıl cıvıl ve güzel olamıyor. Her mevsimin kendisine has özellikleri faydaları vardır kızım, diyerek sözlerini bitirdi. Kızının yüzüne baktı.

Meltem:

-Anneciğim; sonbaharın önemini hiç anlayamamışım. Meğer sonbahar olmadan diğer mevsimler hiç güzel olmazmış. Tabiat baharda yeniden yeşillenmek için sonbaharda uyuyarak kışa giriyor ve uyuduğu için kıştan zarar görmüyor. Anneciğim biliyor musun, artık sonbahar her zaman gelsin, biz de bütün mevsimleri aynı güzellikte yaşayabilelim, dedi. Annesi kızının saçlarını okşayarak:

-Her mevsimin kendisine özel güzellikleri vardır. Dört mevsimin de yaşandığı bir ülkede yaşıyoruz. Bunun kıymetini iyi bilmeli ve her şeyi yeniye hazırlanan sonbaharı çok sevmeliyiz, dedi. Meltem o günden sonra sonbaharı sevdi. Sonbahardan şikayetçi olanlarla da annesi ile oynadıkları sonbaharı mevsimlerden çıkarma oyunu oynadı ve hep o kazandı.

Hilal ACAR

Gonca

KIR şARKISI S. 116.

Tam otların sarardığı zamanlar,
Yere yüzükoyun uzanıyorum.
Toprakta bir telaş, bir telaş,
Karıncalar öteden beri dostum.

Ellerime hanım böcekleri konuyor.
Ne şeker şey onlar,
U böcek, uç böcek diyorum,
Uuyorlar.

Pan'ın teneffüsü bile
Ilık okşamakta yüzü
Deve dikenleri, çalılık vesaire,
Bir alem bu toprakların st

Tabiatla haşır neşir,
Kırlarda geçen ikinci vakti,
Sakin, dinlenmiş, rahat,
Bir gün daha bitti.

Behçet NECATİGİL

Bütün şiirleri